РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА

И З В Ј Е Ш Т А Ј

о анализи и плану активности по питању тражења несталих, истраживању и процесуирању ратних злочина

Бања Лука, септембар 2017. године

С А Д Р Ж А Ј

1. РЕПУБЛИЧКИ ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ РАТА, РАТНИХ ЗЛОЧИНА И ТРАЖЕЊЕ НЕСТАЛИХ ЛИЦА – НАДЛЕЖНОСТИ 4

2. ТРАЖЕЊЕ НЕСТАЛИХ ЛИЦА..... 6

2.1. Проблеми у тражењу несталих лица 6

2.2. Сарадња институција Републике Српске и Института..... 8

2.3. Споразум о преузимању улоге суоснивача за Институт за нестала лица Босне и Херцеговине..... 10

2.4. Непозивање представника Републике Српске у процесу ексхумације и идентификације тијела..... 13

2.5. Непоступање Тужилаштва БиХ по захтјевима институција Републике Српске 15

2.6. Смјештај и обдукције ексхумираних тијела..... 16

2.7. Попис неидентификованих тијела у Босни и Херцеговини..... 16

2.8. Измјештене и прикривене масовне гробнице 17

2.9. Непостојање централне евиденције несталих лица Босне и Херцеговине (ЦЕН БиХ) ... ……18

3. ИСТРАЖИВАЊЕ РАТА, РАТНИХ ЗЛОЧИНА И ДОКУМЕНТОВАЊЕ 20

3.1. Пројекат пописа и евидентирања српских жртава у рату у БиХ (трагичан сукоб у региону у периоду 1992-1995. године)..... 21

3.1.1. Проблем истраживања..... 21

3.1.2. Предмет истраживања 22

3.1.3. Циљеви истраживања 23

3.1.4. Методе истраживања 23

3.1.5. Извори података..... 24

3.1.6. Обрада података..... 25

3.1.7. Резултати истраживања..... 28

3.2. Сортирање, скенирање и унос у базу података све архивске документације Центра везано за ратна дешавања у периоду 1992-1995. године 38

3.3. Публикација „Хронологија догађаја у бившој Југославији 1989-1995. године“ ……39

3.4. Прикупљање и анализа документационо-архивске грађе о женама жртвама рата српске националности 40

3.5. Заштита жртава ратне тортуре..... 41

3.6. Истраживање страдања колоне ЈНА приликом повлачења из Тузле 15.05.1992. године..... 43

3.7. Дјеца − жртве рата у Босни и Херцеговини у периоду 1991-1995. године 44

3.8. Истраживање догађаја у сребреничкој регији у периоду 1992-1995. година..... 46

3.9. Истраживање ратних злочина почињених од стране Петог корпуса тзв. Армије РБиХ над српским народом 49

3.10. Истраживање догађаја на „Тузланској капији“……..…… 50

3.11. Истраживање ратних дешавања у Сарајеву……..…….. 53

3.12. Историјски преглед дешавања у Одбрамбено-отаџбинском рату 1992-1995. године и рат у Босни и Херцеговини трагичан сукоб у региону..... 54
3.13. Пројекат управљања подацима и архивском грађом…….. 57
3.14. Истраживање НАТО напада на Републику Српску…… 58
3.15. Мапирање логора и мјеста заточења лица српске националности у рату у Босни и Херцеговини 60
3.16. Пројекат формирања регистра – базе података ратних злочина и поднесених кривичних пријава за почињене ратне злочине за период од избијања ратних сукоба до закључивања Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини 62
3.17. Организовање и спровођење активности под називом „Дани сјећања“…… 62
3.18. Публицистика, изложбе и промоције ……..……... 67
4. ОДНОСИ СА ПРАВОСУДНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА, САРАДЊА СА АДВОКАТСКИМ ТИМОВИМА И НЕВЛАДИНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА 68
4.1. Базе података кривичних предмета, оптужених и осуђених лица за ратне злочине пред МКСЈ, Судом БиХ и ентитетским правосуђем 68
4.2. Сарадња са невладиним организацијама у и изван Републике Српске 69
4.3. Подршка и прикупљање доказне документације и сарадња Центра са правосудним институцијама, полицијским агенцијама и адвокатским тимовима.. 70
5. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ 72
6. ТУЖИЛАШТВА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ, ФЕДЕРАЦИЈИ БиХ и БРЧКО ДИСТРИКТУ БиХ 75
7. ПРАВОСУДНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ..... 77
7.1. Суд Босне и Херцеговине..... 77
7.2. Тужилаштво Босне и Херцеговине..... 79
7.3. Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине 80
8. ПРАКСА ПРАВОСУДНИХ ИНСТИТУЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ПРОЦЕСУИРАЊУ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА РАТНОГ ЗЛОЧИНА..... 82
8.1. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ 82
8.1.1. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према годинама потврђивања..... 82
8.1.2. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према националности оптужених лица 85
8.1.3. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према националности жртава 86
8.1.4. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према квалификацији кривичног дјела..... 87
8.1.5. Геноцид 88
8.1.6. Злочин против човјечности..... 88
8.1.7. Ратни злочин против цивилног становништва..... 91
8.1.8. Остала кривична дјела ратног злочина за која је Суд БиХ потврђивао оптужнице 94
8.2. Правосудни поступци Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ..... 94

8.3. Казне изречене од стране Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ 97
8.4. Ретроактивна примјена Кривичног закона од стране Суда БиХ 100
8.5. Пракса правосудних институција БиХ у периоду 01.09.2015. – 31.08.2016. године 102
9. МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУД ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ У ХАГУ (МКСЈ) 103
9.1. Рад МКСЈ 104
9.1.1. Процесуирање за геноцид 106
9.1.2. Однос МКСЈ према почињеним ратним злочинима над Србима..... 107
9.1.3. Статус Архива МКСЈ 108
10. ДРЖАВНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАД НА ПРЕДМЕТИМА РАТНИХ ЗЛОЧИНА 112
10.1.Измјене и допуне Стратегије……... 113
10.2.Приједлози Републике Српске за измјене и допуне Стратегије…….. 114
10.3.Надзорно тијело…… 117
11. СЛОЖЕНИ ПРЕДМЕТИ РАТНИХ ЗЛОЧИНА НАД СРБИМА КОЈИ НИСУ ПРОЦЕСУИРАНИ 119
12. МОГУЋНОСТ ПРУЖАЊА ПОМОЋИ ПОРОДИЦАМА ЛИЦА ЗА КОЈЕ СЕ ПРОВОДЕ ПРАВОСУДНИ ПРОЦЕСИ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ 123
13. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА 124

1. РЕПУБЛИЧКИ ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ РАТА, РАТНИХ ЗЛОЧИНА И ТРАЖЕЊЕ НЕСТАЛИХ ЛИЦА – НАДЛЕЖНОСТИ

Уредбама Владе Републике Српске о оснивању Документационог центра за истраживање ратних злочина („Службени гласник Републике Српске“, број 37/99) и Бироа Владе Републике Српске за односе са Међународним кривичним судом за ратне злочине у Хагу („Службени гласник Републике Српске“, број 52/01) у Републици Српској започео је институционални приступ истраживању ратних злочина, почињених током протеклог Одбрамбено-отаџбинског рата у периоду 1992-1995. године.

Републички секретаријат за односе са Међународним кривичним судом у Хагу и истраживање ратних злочина формиран је Законом о министарствима („Службени гласник Републике Српске“, број 70/02) и са радом је започео 17.01.2003. године. Секретаријат је објединио рад претходне двије институције, као и Комисије за тражење несталих и заробљених лица Републике Српске, али се Комисија из састава Секретаријата поново издваја 16.07.2003. године.

Законом о републичкој управи („Службени гласник Републике Српске“, број 118/08), основан је Републички центар за истраживање ратних злочина и то као републичка управна организација у саставу Министарства правде и са радом је започео 23.12.2008. године. Републички центар настао је реорганизацијом Републичког секретаријата за односе са Међународним кривичним судом у Хагу и истраживање ратних злочина.

Економска политика Републике Српске за 2013. годину предвидјела је спајање Републичког центра за истраживање ратних злочина и Оперативног тима Републике Српске за тражење несталих лица. Доношењем Закона о измјенама Закона о Републичкој управи („Службени гласник Републике Српске“, број 121/12), основана је нова републичка управна организација под називом Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица (у даљем тексту: Центар), који је са радом започео 01.01.2013. године.

У складу са законом, а уз претходну сагласност Владе Републике Српске, 26.04.2013. године донесен је Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста у Републичком центру за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица („Службени гласник Републике Српске“, бр. 34/13, 41/14, 81/15 и 111/16) којим је прописана унутрашња организација и систематизација радних мјеста у Центру.

Чланом 52. Закона о Републичкој управи („Службени гласник Републике Српске“, бр. 118/08, 11/09, 74/10, 86/10, 24/12, 121/12, 15/16 и 57/16) прописано је да Центар обавља стручне и друге послове који се односе на: прикупљање, обраду, класификацију и архивирање документационе и друге грађе о Одбрамбено- отаџбинском рату; ратним злочинима, злочинима почињеним против човјечности и вриједности заштићених међународним правом, као и другим догађајима на простору Босне и Херцеговине од 1991. до 1995. године; истраживање кључних догађаја и злочина са: историјског, војног, правног, социолошког и других аспеката од значаја за објективно сагледавање ових догађаја; анализу почињених злочина и других релевантних догађаја, њихову обраду, верификацију и оцјењивање; формирање и развој базе података о догађајима и њиховим посљедицама и о кривичним предметима ратних злочина; припрему статистичких и других података о резултатима истраживања; сарадњу са другим сличним

органима, органима правосуђа и организацијама и владиним и невладиним и другим организацијама и појединцима; публиковање резултата истраживања; одлучивање о појединачним захтјевима за увид у документацију; изузимање и коришћење појединих докумената; координацију активности сарадње органа Републике са Међународним судом у Хагу у складу са чланом II тачка 8. Устава Босне и Херцеговине и Статута Трибунала; предлагање Влади аката у вези са истраживањем злочина и сарадњом са Међународним судом у Хагу; пружање помоћи тимовима одбране лица оптужених за почињене ратне злочине; евидентирање, вођење и ажурирање базе података о несталим лицима и њиховим породицама; лоцирање мјеста страдања несталих лица, масовних, појединачних и измјештених гробница на територији Босне и Херцеговине, Републике Хрватске и Републике Србије; достављање података о потенцијалним гробницама надлежним тужилаштвима; вођење евиденције о члановима породица несталих лица који су/нису дали крв за ДНК анализу; праћење ексхумација гробница несталих лица према позиву надлежних органа; успостављање оперативне сарадње са свим институцијама, удружењима и породицама несталих; достављање информација надлежном тужилаштву о евентуално нађеним гробницама несталих лица која нису евидентирана у бази података; сарадња са свим породицама и удружењима несталих лица у и ван Републике Српске; организовање и позивање породица несталих лица на идентификације; организовање почасних испраћаја и предаја породицама идентификованих тијела; израда фотодокументације лица мјеста на којем се налази гробница несталих лица и учешће у форензичкој обради пронађених тијела; проналажење свједока и рад са истима; коришћење и одржавање објеката намијењених за обдукцију; смјештај и чување идентификованих и неидентификованих тијела несталих лица, као и вођење евиденције о њима, те обавља и друге послове у складу са законом и другим прописима.

2. ТРАЖЕЊЕ НЕСТАЛИХ ЛИЦА

У Републици Српској непосредно након завршетка рата на списку несталих било је евидентирано 5.280 несталих лица и то 2.515 војника, 2.735 цивила и 30 дјеце.

Број пријављених несталих лица у наредним годинама се повећавао, с обзиром на то да су многи случајеви нестанка пријављивани и неколико година након завршетка рата. Закључно са августом 2017. године, у бази података несталих лица евидентирано је укупно 5.518 лица, а тражи се још 1.672 лица и то 1.025 цивила (од чега деветоро дјеце и 316 жена), 634 војника и 13 припадника Министарства унутрашњих послова Републике Српске (у даљем тексту: МУП РС). Неки од посмртних остатака још су похрањени у спомен-костурницама као „Н.Н.“ (неидентификована) тијела и то у: Бањој Луци (307), Источном Сарајеву (275) и Невесињу (62). Конкретно, ради се о посмртним остацима 644 неидентификованих тијела.

Са пописа Центра до данас је идентификовано 3.846 несталих лица.

У периоду од 1995. до 01.01.2008. године, ријешена је судбина 3.454 нестала лица (1.602 војника и 1.852 цивила) са пописа Канцеларије/Комисије за нестала лица Републике Српске (у просјеку 265 случајева годишње). За највећи дио пронађених и идентификованих лица постоје комплетни форензички (судско-медицински и криминалистичко технички) налази обрада тијела са фото документацијом и цртежом лица мјеста гдје су тијела пронађена, било да се ради о масовној, заједничкој или појединачној гробници.

Сви обдукциони налази везани за форензичку обраду тијела, Записници о идентификацији, фото документација лица мјеста и цретжи лица мјеста везани за проналазак тијела постоје у архиви Центра, док је по један примјерак документације након обављених ексхумација и форензичких обрада тијела достављен надлежном суду, односно тужилаштву. Они служе као материјални докази о почињеним злочинима, због чега је и важно да ова документација остане у Центру.

2.1. Проблеми у тражењу несталих лица

Након што је 01.01.2008. године са радом почео Институт за нестала лица Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Институт), који је преузео надлежности бивше Канцеларије за нестала лица Републике Српске, долази до застоја у процесу тражења несталих Срба. Примјера ради, за првих пет мјесеци рада, идентификовано је 600 Бошњака и осам Срба, а овакви поражавајући резултати у процесу тражења несталих постали су пракса и наредних година.

Током 2008. године идентификовано је укупно 1.009 тијела, од чега 54 Србина, током 2009. године идентификовано укупно 1.207 тијела, од чега само 29 Срба, у 2010. години идентификовано је 859 лица, од чега, поново, само 51 Србин, док је 2011. године идентификовано свега 52 Срба, који су се водили као нестали. У 2012. години идентификовано је 63 несталих Срба (у Босни и Херцеговини 46, док су остали идентификовани у Хрватској), док је 2013. године идентификовано 39 лице српске националности у Босни и Херцеговини и Хрватској (у Босни и Херцеговини 27, док су

остали идентификовани у Хрватској), а који се налазе у бази података несталих лица Републике Српске.

До помака у процесу тражења несталих није дошло ни током последње четири године, те је у 2014. години идентификовано 18 лица, наредне 2015. године 31, затим 2016. године 23 лица, а закључно са августом 2017. године тек десет лица српске националности. Овдје треба нагласити да се у већини случајева ради о тијелима која су ексхумирана прије почетка рада Института и тијелима која су ексхумирана на подручју Републике Хрватске, а воде се у бази података несталих лица Центра.

Од 2008. године до септембра 2017. године идентификовано је укупно 370 лица српске националности, од чега 90 у Хрватској, девет у Србији и 271 нестало лице у Босни и Херцеговини.

Треба напоменути да су за 1.329 нестала лица са списка несталих, чланови породица дали крв за ДНК анализу, чиме су створене све претпоставке за спајање и добијање позитивних ДНК налаза. Међутим, Лабораторија за ДНК анализу Међународне комсије за нестала лица (ICMP), извјестила је да се крвни и коштани узорци не подударају, односно да тијела не могу бити идентификована, што је за породице несталих неприхватљиво.

Такође, треба нагласити и то да за 314 несталих лица нема довољно крвних узорака, уз напомену да су чланови породица 27 несталих одбили да дају крв.

Због оправданог незадовољства породица несталих лица, али и институција Републике Српске, предложено је да се идентификација тијела која су похрањена у спомен-костурницама у Републици Српској изврши у Заводу за судску медицину Републике Српске у Бањој Луци, те да се у првој фази започне са идентификацијом несталих бораца са Озрена, тачније шест тијела која се налазе у спомен-костурници у Бањој Луци, а за која се оправдано претпоставља да је ријеч о борцима који су били заробљени у логору „Гостовићи“.

Наиме, ријеч је о тијелима која су ексхумирана прије десет и више година, комплетно су судско-медицински и криминалистичко технички обрађена, али за која Међународна комисија за нестала лица (ICMP) тврди да не могу бити идентификована, у што породице несталих имају право да сумњају због познате пристрасности Међународне комисије за нестала лица (ICMP) током цијелог процеса, у што су се увјерили на бројним примјерима.

Након што су отклоњене правне и техничке препреке, представници Центра и Републичке организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила Републике Српске, заједно са стручњацима Завода за судску медицину Републике Српске, организовали су прикупљање крвних узорака од чланова породица несталих бораца са Озрена и то у: Прњавору, Добоју, Станарима, Модричи и Мркоњић Граду, док су породице које живе у Бањој Луци обавјештене да то могу учинити у просторијама Завода у Бањој Луци. Такође, у међувремену су представници Завода и Центра извршили узимање коштаних узорака са скелетних остатака тијела пронађених на Озрену, а која су похрањена у спомен-костурници у Бањој Луци.

Након што су скинути сви коштани узорци и од породица узети крвни узорци за ДНК анализу Завод за судску медицину Републике Српске је 29.02.2016. године, узете дупле (резервне) коштане узорке доставио под „својом“ ознаком на рад у Међународну

комисију за нестала лица (ICMP). Ради се о 13 „контролних“ коштаних узорака, а сви су везани за неидентификована тијела која су ексхумирана из масовне гробнице Каменица, шљункара на десној обали ријеке Гостовић у општина Завидовићи (ексхумација рађена у периоду од 21.06. до 23.06.2006. године). За ова тијела први коштани узорци у рад Међународној комисији за нестала лица (ICMP) достављени су одмах по извршеној ексхумацији, дакле 2006. године. За одређени број коштаних узорака никада није стигло поклапање са крвним узорцима и поред тврдње представника Међународне комисије за нестала лица (ICMP) да су сви коштани профили изоловани. Од укупно 13 коштаних узорака који су достављени, по подацима Међународне комисије за нестала лица (ICMP), са десет је изолован коштани узорак, док за три нема ДНК екстракције. Од ових, успјелих десет, за шест узорака је издат ДНК рапорт и то четири за лице које је идентификовано 27.06.2017. године у Бањој Луци, а по један за лице који је већ идентификовано 30.09.2008. године и једно лице које још није идентификовано.

Важност овог питања треба посматрати најприје са хуманог аспекта, јер би се на овај начин омогућило одређеном броју породица несталих да коначно сахране своје најмилије на достојанствен начин, али и кроз чињеницу да би се на овај начин доказало да је Међународна комисија за нестала лица (ICMP) свих ових година манипулисала са поступком идентификација. Мало је вјероватно да се одређени број од поменутих 644 тијела која се налазе у костурницама није могао идентификовати у посљедњих десет, па и више година, а што је и доказано у претходно наведеном примјеру који се односи на идентификацију несталих из масовне гробнице Каменица.

2.2. Сарадња институција Републике Српске и Института

Иако су институције Републике Српске у претходном периоду, у више наврата, предлагале Институту потписивање споразума који садржи само техничка питања, а све са циљем бржег и ефикаснијег процеса тражења несталих лица, као и помоћи породицама несталих лица, предложени споразум о сарадњи Институт је одбио.

Треба напоменути да и је и чланом 23. став 4. Закона о несталим лицима Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 50/04) прописано да ће се сарадња Института са другим надлежним органима у Босни и Херцеговини који располажу подацима који су од значаја за тражење несталих лица регулисати путем посебног споразума, а којим би се требало утврдити начин сарадње и сва остала важна питања.

Оснивањем Центра, у чијим надлежностима су и послови на тражењу несталих лица, остварен је одређени напредак у сарадњи са српским представницима у Институту. Први корак учињен је постизањем договора између надлежних у Центру и српског члана Колегијума директора Института који подразумијева начин и методологију сарадње између ове двије институције, а односи се на сљедеће:

- организовање састанака представника Центра и Института по потреби, а најмање два пута мјесечно, у Сарајеву, односно Бањој Луци, с циљем да се заједнички ради на оперативним пословима у процесу тражења несталих лица, односно анализирају сви случајеви појединачно;

- у приједлог наредбе за ексхумацију, када је ријеч о несталим Србима, уврстити и омогућити присуство представника МУП РС, Центра, као и Завода за судску медицину Републике Српске;

- организовање састанака са представницима Тужилаштва БиХ, с циљем да се трајно дефинише присуство надлежних из Републике Српске на ексхумацијама;

- обављање додатних консултација прије најаве ексхумације, а све ексхумиране посмртне остатке обдуковати и идентификовати у Заводу за судску медицину Републике Српске;

- ексхумиране посмртне остатке, за које се претпоставља да су лица српске националности, до идентификације похрањивати искључиво у спомен-костурнице у Републици Српској;

- анализу свих посмртних остатака који су до сада ексхумирани, с циљем да се утврде случајеви који нису из категорије несталог лица и

- након што Институт добије извјештај о идентификацији посмртних остатака српских бораца и цивила, извјештај доставити Центру и анализирати сваки случај појединачно, а све ово урадити прије него што се породице несталих позову на идентификацију.

С обзиром на то да је ријеч о закључцима које је тешко реализовати без учешћа свих страна које активно учествују у овом процесу, прије свега Тужилаштва и Суда БиХ, као и неразумијевања и политизације циљелог процеса који долази од стране бошњачких представника у Институту, спровођење и реализација ових закључака немогућа је због опструкције других учесника у процесу.

Важно је напоменути да се о свим спорним питањима, када је ријеч о српским жртвама, односно проналажењу, ексхумацији и идентификацији њихових посмртних остатака, говорило на састанцима радне групе, која окупља српске представнике из Института (Колегијум директора, Савјетодавни и Управни одбор), Центра, као и српске представнике у органима власти на нивоу Босне и Херцеговине. Ови састанци се одржавају на иницијативу и у организацији Центра.

Одржано је низ састанака у Бањој Луци и Источном Сарајеву, што је оцијењено као велики напредак у заједничком креирању активности које ће допринијети бржем процесу тражења несталих лица српске националности у протеклом рату, а које ће, такође, спријечити манипулације жртвама, што упорно, годинама, ради бошњачка компонента у Институту, у сарадњи са Међународном комисијом за нестала лица (ICMP) и Тужилаштвом БиХ.

Када сумирамо све што је претходно речено, можемо закључити само једно, а то је да се свјесно не потписују било какви споразуми како би се Институт сматрао јединoм релевантном институцијом и да би се приједлози и сугестије Центра сматрале ништавним и неприхватљивим, прије свега када је ријеч о односу Тужилаштва БиХ према овој институцији.

Дакле, реализација активности у процесу тражења несталих лица зависи од коначног исхода преговора који се воде око преузимања улоге суоснивача Института.

2.3. Споразум о преузимању улоге суоснивача за Институт за нестала лица Босне и Херцеговине

Одлуком Савјета министара Босне и Херцеговине, број 167/13 од 10.07.2013. године, формирана је Радна група задужена да предложи измјене прописа које се односе на измјене управљачке структуре Института. Одлуком је дефинисано да Радну групу чине: представник Министарства за људска права и избјеглице БиХ, представник Министарства спољних послова БиХ, представник Министарства правде БиХ, представник Министарства финансија и трезора БиХ, представник Владе Федерације БиХ, представник Владе Републике Српске и представник Владе Брчко Дистрикта БиХ.

Задатак Радне групе био је да предложи измјене прописа у дијелу који се односи на организацију управљачке структуре Института и да утврђени приједлог упути Савјету министара БиХ на усвајање.

Правни положај Института, који је регулисан Споразумом, атипичан је и непознат за наш правни систем, те представља институцију која је позната англосаксонским правним моделима из чега се, између осталог, види пресудан утицај Међународне комисије за нестала лица (ICMP) на стварање Института.

Наиме, према нашем правном систему, институт се правно одређује као јавна установа и од управљачке структуре обавезно има управни одбор и директора који је инокосни орган управљања.

Такође, у Босни и Херцеговини, институти имају статус научне установе са обавезним бројем запослених лица са научним звањима доктора и магистра наука. Изузев управљачке структуре – Управног и Надзорног одбора, те Колегијума директора (колегијалног органа управљања), Институт, настао споразумом међународног субјекта и Савјета министара БиХ, нема елементе института као јавне установе, већ представља *sui generis* орган.

Радна група одржала је пет састанака, на којима су вођене опречне расправе, а ставови представника Владе Републике Српске били су дијаметрално супротни у односу на ставове представника Владе Федерације БиХ.

У погледу става Владе Републике Српске, треба нагласити да је он усаглашен са представницима невладиних организација из Републике Српске које се баве питањем несталих лица и обухватио је неколико кључних аспеката.

Прво што је потребно дефинисати кроз измјене и допуне Споразума је да једини оснивач Института буде Савјет министара БиХ, што самим тим подразумијева да у том случају не постоји Споразум, јер се он закључује између двије стране, а у конкретном случају, Савјет министара БиХ преузима потпуну одговорност за рад Института. Његова нова управљачка структура се, дакле, мора регулисати кроз домаћи правни акт који би на приједлог Савјета министара БиХ, донијела Парламентарна скупштина БиХ.

Друго, такође важно, јесте учешће институција Републике Српске у избору чланова Колегијума директора, Управног и Надзорног одбора и то на начин да Влада Републике Српске директно предлаже члана Колегијума директора, два члана Управног одбора и члана Надзорног одбора, или на начин да Влада Републике Српске предлаже чланове конкурсне комисије, затим даје сагласност на избор чланова у Колегијум директора,

Управни и Надзорни одбор из Републике Српске, те успостављање механизма за подношење приједлога од стране Владе Републике Српске за њихово разрјешење.

Пошто су управљачке структуре Института колективно тијело, најважније је постићи договор о томе да је једини начин одлучивања у том тијелу консензус и то на сљедећи начин:

- Колегијум директора (чине га три члана), све одлуке доноси консензусом;

- Управни одбор (чини га шест чланова), кворум за рад Управног одбора чини натполовична већина од укупног броја чланова, с тим да је присутан најмање по један члан из сваког конститутивног народа. Управни одбор све одлуке доноси консензусом;

- Надзорни одбор (чине га три члана), све одлуке доноси консензусом и

- Савјетодавни одбор (чине га представници удружења породица), а све одлуке се доносе консензусом.

У приједлогу је наглашено да Надзорни одбор треба да добије проширену надлежност, а то је да, поред надзора над финансијским аспектом рада Института, врши надзор и над законитошћу у раду, као и контролу законитости донесених подзаконских аката Управног одбора и Колегијума директора.

Такође, овдје је предвиђено да, када члановима Колегијума директора истекне мандат, до окончања конкурсне процедуре, Управни одбор именује вршиоца дужности Колегијума директора на приједлог Владе Републике Српске за представника из реда српског народа, те на приједлог Владе Федерације БиХ за представнике из реда бошњачког и хрватског народа.

Потребно је ојачати и улогу Савјетодавног одбора, с обзиром на то да ово тијело чине представници породица несталих лица, чије се мишљење у потпуности треба уважавати.

Овакав став представника Владе Републике Српске важан је из разлога што би успостављање овакве управљачке структуре Института значило и већу укљученост институција Републике Српске у избор чланова управљачке структуре из Републике Српске. То би, на неки начин, значило и успостављање контроле над радом српских представника у смислу одговорности према Влади Републике Српске и обавези поштовања званичних ставова.

Став Владе Федерације БиХ је био конципиран на начин да треба укинути Управни и Надзорни одбор, јер се на тај начин стварају предуслови за значајне финансијске уштеде, што је потпуно неприхватљиво. Ако би се успоставио само Колегијум директора, као једина управљачка структура, могло би доћи до блокаде рада Института или у још горем случају, успостављању Института у интересу једног, а на штету другог народа.

Треба нагласити и то да су на четвртом састанку Радне групе били приближени ставови и постигнут оквирни компромис да Влада Републике Српске направи уступак у дијелу који се односи на Надзорни одбор, односно да се он укине, а да Влада Федерације БиХ прихвати да остане Управни одбор. Међутим, на посљедњем, петом састанку, представник Владе Федерације БиХ је одустао од даљег усаглашавања ставова и вратио се првобитном приједлогу.

За Владу Републике Српске било би прихватљиво укидање Надзорног одбора, с обзиром на његову надлежност да разматра и провјерава уредност и законитост вођења рачуноводствених књига и слично, јер би те послове преузела Служба за ревизију БиХ, а надзор над законитошћу рада Института и контролу законитости донесених подзаконских аката би обављало надлежно министарство.

Међутим, с обзиром на важност овог питања, а на инсистирање институција Републике Српске, поново је покренуто питање измјене Споразума како би се Институт коначно реформисао. Разлози за то су прије свега што се и даље не поштује консензус приликом одлучивања у управљачким структурама Института, да су члановима управљачких структура истекли мандати и прије неколико година, те прегласавање.

Заједничка комисија за људска права Парламентарне скупштине БиХ, на 4. сједници одржаној 19.05.2015. године, усвојила је закључак којим се од Савјета министара БиХ, између осталог, тражи да достави мишљење поводом иницијативе Међународне комисије за нестала лица (ICMP), према којој би Савјет министара БиХ преузео надлежности Међународне комисије за нестала лица (ICMP).

Савјет министара БиХ је на својој 12. сједници, одржаној 25.06.2015. године, усвојио закључак којим се задужује Министарство за људска права и избјеглице да припреми мишљење о овој иницијативи. У складу са овим закључком Министарство за људска права и избјеглице БиХ припремило је мишљење у којем је наглашено да је потребно узети у обзир раније приједлоге представника Републике Српске.

У циљу реализације Закључка Савјета министара БиХ, усвојеног на 51. сједници одржаној 05.04.2016. године, Министарство за људска права и избјеглице БиХ припремило је Преднацрт основа за покретање поступка измјена и допуна Споразума о преузимању улога суоснивача за Институт за нестала лица Босне и Херцеговине.

С тим у вези, Министарство за људска права и избјеглице БиХ је задужено да покрене поступак преговора за измјену и допуну Споразума са Међународном комисијом за нестала лица (ICMP), те је од Владе Републике Српске 03.08.2016. године затражено да именује представника у делегацију која ће водити преговоре о овом питању.

Разматрајући ово питање Влада Републике Српске изразила је сагласност да треба ући у поступак измјене и допуне Споразума, али уз уважавање раније изнесених ставова Републике Српске, те је као члана делагације именовала директора Центра.

Међутим, треба нагласити да до данас није одржан ниједан састанак на којем би се разматрало ово питање.

Треба напоменути и то да је Министарство за људска права и избјеглице БиХ припремило Споразум о статусу и функционисању Међународне комисије за нестала лица (ICMP), којим је предвиђено да ова комисија постане међународна организација са дипломатским имунитетом и привилегијама. Предсједништво БиХ је у јануару 2016. године донијело Одлуку о приступању Босне и Херцеговине споразуму, а Савјет министара је 06.04.2017. године утврдио приједлог Одлуке о ратификацији овог споразума. С тим у вези, Центар је 28.04.2017. године упутио допис Влади и Народној скупштини Републике Српске у којем је дато негативно мишљење на овај споразум из разлога што ова иницијатива представља настојање да се осигура легалитет поменутог тијела које је свој рад у Босни и Херцеговини започело као *ad hoc* комисија, затим

невладина организација, да би се данас ова комисија представљала као међународна организација са пуним дипломатским имунитетом и привилегијама у равни са ОЕБС, УН тијелима и другим сличним признатим организацијама. Том приликом су изнесене неке од негативних чињеница до којих је дошло досадашњим радом ове комисије: Међународна комисија за нестала лица (ICMP) је један од суоснивача Института и самим тим има велику улогу у избору његове управљачке структуре, али и поред катастрофалних резултата које Институт има када је ријеч о тражењеу несталих Срба Међународна комисија за нестала лица (ICMP) упорно брани Институт и за његов рад има само ријечи хвале; Међународна комисија за нестала лица (ICMP) је успостављањем лабораторије за ДНК анализу у Тузли преузео процес идентификације несталих лица у Босни и Херцеговини, депласирајући и потпуно заобилазећи капацитете Републике Српске, при томе ангажујући стручњаке сумњивог квалитета, а као посебно треба истаћи да је у самој лабораторији дошло до мијешања крвних узорака породица несталих лица чиме је уназађен, а можда и заувијек упропаштен процес идентификације и секретаријат Међународне комисије за нестала лица (ICMP) је познат по изузетно непријатељском односу према представницима институција Републике Српске у персоналном смислу.

С тим у вези евентуална ратификација би значила пренос надлежности са ентитетског на ниво Босне и Херцеговине, те би се на такав начин озакониле и правно регулисале све нерегуларности у досадашњем раду Међународне комисије за нестала лица (ICMP). Посебно је наглашено и то да је ратификација наведеног споразума непотребна и погрешна у овом тренутку с обзиром на чињеницу да је коначно покренуто питање изласка Међународне комисије за нестала лица (ICMP) из Института, те да је став Републике Српске да је најважније реформисати Институт на начин да он у будућем раду буде ослобођен било каквог утицаја Међународне комисије за нестала лица (ICMP).

2.4. Непозивање представника Републике Српске у процесу ексхумације и идентификације тијела

Представници Центра, Завода за судску медицину Републике Српске и МУП-а РС, у неким случајевима, не позивају се да учествују у процесу ексхумација, обдукција и идентификација српских жртава.

Због ове праксе у цијелом процесу, може се с правом тврдити да искључивање ових институција има за циљ прикривање ратних злочина над Србима.

Примјера ради, током 2010. године, у Залазју код Сребренице, Институт је ексхумирао десет тијела по Наредби Кантоналног тужилаштва из Тузле и превезао их у Тузлу на обдукцију и идентификацију, иако у томе вријеме ово тужилаштво није имало ни стварну ни мјесну надлежност за провођење ексхумације на простору Републике Српске. У јавности су их представили као „жртве геноцида“, иако се знало да је ријеч о Србима, што се 25.12.2010. године потврдило и ДНК анализом. Институт и Кантонално тужилаштво Тузла, и поред низа захтјева представника из Републике Српске и породица несталих Срба из Сребренице, нису дозволили да се предмет уступи надлежном Окружном тужилаштву Бијељина или Тужилаштву БиХ, већ су позвали породице из Републике Српске на идентификацију у Тузлу како би их додатно понизили. Сви докази, као што су судско-медицински налази, обдукциони записници, те записници о

идентификацији, остали су у Кантоналном тужилаштву Тузла, иако ово тужилаштво није надлежно за процесуирање ратних злочина над убијеним Србима у Сребреници.

Током 2012. године, према подацима надлежних из Републике Српске, на планини Озрен је ексхумирана масовна гробница са пет тијела припадника Војске Републике Српске (у даљем тексту: ВРС), које су на свиреп начин убили припадници злогласног Одреда „Ел муџахид“. У процесу ексхумације, обдукције и идентификације тијела ангажован је патолог из Хрватске, те представници МУП-а Зеничко-добојског кантона, без знања институција из Републике Српске, која је тако остала ускраћена за званичне документе везане за овај злочин.

Међутим, да би се на неки начин спријечиле овакве злоупотребе, Центар је, на захтјев породица из Републике Српске, ангажовао Завод за судску медицину Републике Српске да поново обави обдукцију, а обдукциони налаз достави Тужилаштву БиХ на даље поступање.

Ипак, у посљедње вријеме, напорима Центра, мијења се досадашња пракса. Истина, не у мјери која би се могла назвати задовољавајућом, јер однос према представницима из Републике Српске у процесу ексхумација зависи од поступајућег тужиоца, а намјера и циљ Центра је да се на системски начин, кроз упуство свим тужиоцима Тужилаштва БиХ ово питање ријеши и постане обавеза за све тужиоце који поступају у предметима ексхумација.

У том смислу организован је састанак са руководиоцем Одјељења за ратне злочине Тужилаштва БиХ и постигнут је договор да Тужилаштво и Суд БиХ издају наредбе по информацијама достављеним од стране Центра, те да по информацијама Института у наредбе уврштавају и представнике Центра, како би активним учествовањем у ексхумацијама претпостављених српских тијела била обезбјеђена транспарентност цијелог процеса. Ипак, и након овог договора, поједини поступајући тужиоци Тужилаштва БиХ избјегавају обавјештавати институције из Републике Српске.

Један од проблема је и то да је од момента достављања информације до издавања наредбе за ексхумацију знало проћи и више година. Поређења ради, док су надлежност за ексхумације имала окружна и кантонална тужилаштва, овакви случајеви рјешавани су у року од десет дана.

Такође, потребно је нагласити да је Тужилаштво БиХ узурпирало надлежности у процесу тражења несталих лица. Наиме, Закон о несталим лицима је у свему *lex specialis* (посебан закон). Тај закон, као и низ других подзаконских аката и споразума (првенствено: Споразум о преузимању улоге суоснивача за Институт за нестала лица БиХ, закључен између Савјета министара БиХ и Међународне комисије за нестала лица), регулишу сва питања која су у вези са тражењем, лоцирањем, ексхумацијом, идентификацијом, предајом посмртних остатака и евиденцијом несталих лица.

Сви остали закони који се примјењују у процесу тражења несталих, па и Закон о кривичном поступку БиХ, имају супсидијаран (помоћан, споредан или акцесоран) карактер и спадају у ред *lex generali* (општи закон) закона, јер познато је да у праву влада начело: *lex specialis derogat legi generali* (у случају да општи и посебни прописи регулишу исто подручје – примјениће се посебни прописи).

У том смислу, Закон о кривичном поступку БиХ примијениће се у дијелу који се односи на преглед, ексхумацију и обдукцију леша (чл. 103.), али након што се поуздано утврди да се ради о несталим лицима, и то по налогу Суда БиХ.

Концепт, по коме се свака радња у поступку тражења, лоцирања и ексхумације мора проводити уз присуство и финансирање Тужилаштва БиХ је наметнут, при чему је Тужилаштво БиХ узурпирало надлежност која му не припада. Тако се долази у ситуацију да Тужилаштво БиХ стално успорава и онемогућава провођење ексхумација, правдајући се недостатком новчаних средстава. Суштински, процес ексхумације, асанације, транспорта тијела и друге повезане радње су „вантужилачке“ и „вансудске“, и требају бити организоване од стране Института и Центра као мјеродавних институција. Тужилачки ангажман на терену треба да се своди на провођење процесних радњи обезбјеђивања материјалних доказа по налогу Суда БиХ, а не на активности материјалне (физичке и логистичке) подршке.

Имајући у виду наведено, потпуно су оправдани захтјеви институција Републике Српске да окружна и кантонална тужилаштва у складу са својом мјесном и стварном надлежношћу преузму процес есхумација, јер је пракса показала да је то бржи и ефикаснији начин.

С тим у вези кроз измјене и допуне Државне стратегије за рад на предметима ратних злочина, приједлог из Републике Српске је да се уведе нови стратешки циљ којим би надлежност у процесу ексхумација преузела окружна и кантонална тужилаштва. Овакав приједлог је образложен чињеницом да не постоје законске сметње да окружна и кантонална тужилаштва обављају ове радње, с обзиром на то да у оквиру закона о кривичном поступку који су усвојени на ентитетском нивоу постоје одредбе које се односе на ексхумацију.

2.5. Непоступање Тужилаштва БиХ по захтјевима институција Републике Српске

Посебан проблем у проналаску несталих лица са пописа Републике Српске представља непоступање надлежног Тужилаштва БиХ по захтјевима упућеним од стране надлежних институција из Републике Српске о локацијама гробница несталих Срба. Наведено непоступање се огледа у чињеници да још постоји 29 локација гробница за које Тужилаштво БиХ није издало наредбе за ексхумације, а приједлози за ексхумације са тачно одређеном микролокацијом су упућени од стране институција Републике Српске.

Значајно је напоменути да је до преноса надлежности на Институт (2008. године) и преузимања послова ексхумација од стране Тужилаштва БиХ, овај процес обављала Комисија/Канцеларија за нестала лица Републике Српске. Наредбе за ексхумације издавали су окружна и кантонална тужилаштва и читав процес од проналаска локације гробице, ексхумације, обдукције и узимања узорака за ДНК анализу и достављање истих ДНК лабораторијама завршавала су се у року од 15 дана. Данас ови исти послови на Институту, Тужилаштву БиХ и Међународној комисији за нестала лица (ICMP), као власнику ДНК лабораторије, трају годинама, а резултата о идентификованим Србима готово да нема.

2.6. Смјештај и обдукције ексхумираних тијела

Влада Републике Српске и локалне заједнице финансирали су изградњу спомен-костурница у Бањој Луци, Источном Сарајеву и Невесињу, које су одлуком Владе Републике Српске стављене под ингеренцију институција Републике Српске. Осим тога, у оквиру Завода за судску медицину Републике Српске инсталирана је ДНК лабораторија.

Међутим, због неспремности за сарадњу Тужилаштва БиХ и Института са институцијама Републике Српске и породицама несталих, тијела српских цивила и припадника ВРС похрањују се у Федерацији БиХ (Високо, Сански Мост, Травник, Горажде, Тузла, Мостар), а са многих од тих тијела, према сазнањима Центра, још нису узети узорци за ДНК анализу, а нису ни обдукована.

С друге стране, сва неидентификована тијела која се налазе у спомен-костурницама у Републици Српској обдукована су и са њих су узети коштани узорци. Налазе се под ингеренцијом Центра, а спомен-костурнице су мјеста гдје породице, републичке и друге делегације одају почаст жртвама протеклог рата.

Исто тако, уочено је да поједина тијела која нису из категорије несталих лица трајно остају у спомен-костурницама, а има и случајева да се одлажу и тијела њемачких војника из Другог свјетског рата. Овакав начин поступања Тужилаштва БиХ скрнави улогу и значај спомен-костурница у Републици Српској, понижава српске жртве и њихове породице.

Један од великих проблема је и чињеница да се ексхумирани посмртни остаци српских жртава одвозе у центре за обдукцију и идентификацију у Федерацији БиХ, гдје их форензички обрађују специјалисти судске медицине из Федерације БиХ и Хрватске, без присуства представника Завода за судску медицину Републике Српске, МУП-а РС и Центра.

На тај начин, институције у Републици Српској остају без икаквих доказа, а комплетна документација остаје у Федерацији БиХ.

За тијела која се, након ексхумација, евентуално и довезу у Републику Српску, наравно по приједлогу Института и наредби Тужилаштва БиХ, форензичку обраду (обдукцију) тих тијела поново раде специјалисти судске медицине из Федерације БиХ и Хрватске, односно, поново се заобилазе надлежни из Републике Српске.

Институт позива породице из Републике Српске на идентификацију у Федерацију БиХ и Хрватску, иако они траже да се тијела довезу на идентификацију у Републику Српску. Притом, нико од надлежних у Републици Српској нема информацију о томе. Ово није случај када су у питању тијела несталих Бошњака пронађених у Хрватској, Србији или Републици Српској јер се ова тијела одвозе у Федерацију БиХ гдје се завршава комплетна процедура до идентификације и предаје тијела на сахрану.

На овај начин заобилазе се институције Републике Српске и смањује се могућност доказивања злочина над српским народом.

2.7. Попис неидентификованих тијела у Босни и Херцеговини

Инструкцијом Тужилаштва БиХ из 2013. године предвиђено је да се изврши преглед неидентификованих посмртних остатака и обави увид стања у мртвачницама и

костурницама у Босни и Херцеговини. Циљ ове активности био је убрзање процеса идентификације, кроз утврђивање сљедећих елемената: укупан број посмртних остатака у наведеним објектима; укупан број ексхумираних тијела; датум и мјесто ексхумације и изворне ознаке; укупан број тијела која јесу, односно нису из категорије несталих лица и остале релевантне податке за свако тијело како је дефинисано Инструкцијом.

Инструкцијом је јасно прописано ко су носиоци ове активности (Тужилаштво БиХ, надлежна тужилаштва, Институт, поступајући вјештаци судске медицине, припадници министарстава унутрашњих послова, представници Центра и Међународне комисије за нестала лица – ICMP), те је прописана методологија пописа непознатих тијела.

Иако је Инструкција Тужилаштва БиХ достављена свим окружним, кантоналним и Тужилаштву Брчко Дистрикта БиХ, сва надлежна тужилаштва у Републици Српској, Федерацији БиХ, као и тужилаштво Брчко Дистрикта БиХ, а на захтјев Института и Међународне комисије за нестала лица (ICMP), одустала су од Инструкције Тужилаштва БиХ о начину и методологији пописа „Н.Н." тијела и издају наредбе Међународној комисији за нестала лица (ICMP) за антрополошку обраду тијела, што није предвиђено Инструкцијом. Овакав начин рада није прихватљив за Републику Српску и њене институције, из разлога што се на овај начин неће утврдити чињенично стање неидентификованих тијела у Босни и Херцеговини и велики број „случајева" (коштани остаци од већ сахрањених тијела) добиће нову ознаку кроз антрополошку обраду тијела по принципу „један случај – једно тијело", што ће у коначници довести до повећања броја „непостојећих жртава" на бошњачкој страни. Дакле, оно на чему инсистирају институције Републике Српске је да се попис тијела ради искључиво у складу са Инструкцијом Тужилаштва БиХ.

Међународна комисије за нестала лица (ICMP), до сада је завршила комплетан попис и форензичку обраду тијела у Спомен-костурници у Невесињу и Источном Сарајеву (ова тијела су у надлежности Окружних тужилаштва у Источном Сарајеву, Требињу и Бијељини). На састанку који је одржан у Окружном тужилаштву у Источном Сарајеву, представници Центра изнијели су став да се попис тијела треба обавити, али су истовремено били против било какве форензичке обраде тијела, јер су она већ форензички обрађена од стране Експертског тима Републике Српске и од стране антрополога Међународне комисије за нестала лица (ICMP), те да за свако тијело постоји одговарајућа валидна документација Међународне комисије за нестала лица (ICMP) која је предата надлежним окружним судовима/тужилаштвима из Републике Српске. Без обзира на ове ставове форензичка обрада тијела је поново урађена. Посао пописа и форензичке обраде тијела Међународне комисије за нестала лица (ICMP) наставила је у 2017. години, односно 05.06.2017. године, започела је ову активност у Спомен-костурници у Бањој Луци. Према расположивим информацијама ове активности требале би бити завршене до краја октобра 2017. године.

2.8. Измјештене и прикривене масовне гробнице

Проблеме у процесу тражења несталих, поред осталих, представљају и измјештене гробнице, а овај проблем посебно је изражен на подручју Сарајева, Озрена, Мајевице, Горажда итд. На Озрену је са 11 локација измјештено 129 тијела припадника ВРС и српских цивила. Значајно је напоменути да је руководство бивше Федералне комисије

за тражење несталих лица, а сада руководство Института, током 1997. године, Комисији из Републике Српске нудило информацију о несталим Србима на Озрену за информацију о несталим Бошњацима током 1995. године у Сребреници.

Комисија Владе Републике Српске за истраживање догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године уступила је, између осталих, и руководиоцима у Федералној комисији за нестале информације за 32 локације гробница Бошњака у Сребреници, а они никада нису дали информацију о несталим Србима и измјештеним гробницама са Озрена.

Исто тако, у касарнама у Федерацији БиХ, које су током рата биле под контролом тзв. Армије РБиХ, а сада Оружаних снага БиХ, пронађене су масовне гробнице са тијелима српских војника који су ту били заробљени и убијени. Тако је у касарни Оружаних снага БиХ у Чапљини пронађена гробница са три српска тијела, док је током септембра 2011. године, у касарни Оружаних снага БиХ „Адил Бешлић“ у Бихаћу, пронађена масовна гробница из које је до сада ексхумирано осам тијела војника ВРС, а на тој локацији се трага за још седам њих. За постојање ових гробница знали су и званичници Оружаних снага БиХ, али Центар о томе никада није обавјештен.

Такође, тијела убијених сарајевских Срба измјештана су у послијератном периоду по разним локацијама, како у Сарајеву, тако и из Сарајева у Високо, а сви ови послови рађени су у организацији Кантоналног суда и Федералне комисије за тражење несталих лица. Имајући у виду да су нестала лица у већини случајева предмет ратног злочина, изузетно тешко се долази до информација о гробницама несталих лица. Извршиоци злочина вјешто прикривају гробнице, измјештају их, а било је и случајева гдје су гробнице и миниране.

2.9. Непостојање централне евиденције несталих лица Босне и Херцеговине (ЦЕН БиХ)

Успостављање и верификација Централне евиденције несталих (у даљем тексту: ЦЕН) грубо се злоупотребљава и то на начин да бошњачки и хрватски члан Колегијума директора Института, уз подршку Међународне комисије за нестале (ICMP), настоје да искриве истину о карактеру протеклог рата у Босни и Херцеговини. Основна намјена успостављања ЦЕН-а требало је да буде унапријеђење процеса тражења несталих, односно законска обавеза надлежних, што, очигледно, није случај у пракси. Потребно је нагласити да је, у складу са Законом о несталим лицима БиХ, јасно дефинисана надлежност Института да у року од једне године од његовог оснивања (до 31.12.2008. године) успостави ЦЕН, међутим, Институт ту законску обавезу није ни до данас извршио.

Проблем око успоставе ЦЕН-а стварају представници Института из реда бошњачког и хрватског народа. Тако су, примјера ради, на почетку верификована само она лица која су пронађена, идентификована и предата породицама, односно она лица која по Закону о несталим лицима нису имали тај статус и то све, поново, са уносом мањег броја података од онога што је законом предвиђено као минимум. Уз договор и консултације са српским представницима у Институту, ради се на увођењу нових рубрика, у којима ће бити прецизиран статус (војник или цивил) и околности страдања одређеног лица, као и његова национална припадност.

Због тога, али и због других уочених недостатака, српски члан Колегијума директора Института је, у два наврата, радним налозима обустављао незаконити процес верификације, али су ти налози поништавани одлукама Управног одбора Института, иако Управни одбор на то није имао право. На састанцима радне групе, о којој је било ријеч у претходном дијелу Извјештаја, договорено је да српски представници у Институту обуставе незакониту верификацију података у ЦЕН-у, јер, између осталог, намјера бошњачке стране у Институту, као и Међународне комисије за нестала лица (ICMP), води у правцу да се по окончању овог посла трајно верификује спорни број страдалих Бошњака у Сребреници.

Један од примјера је велики број војника, припадника 28. дивизије тзв. Армије РБиХ, који су страдали у и око Сребренице у периоду од 1992-1995. године, који на овај начин никада неће у званичном попису несталих добити статус војник или цивил, нити околности нестанка/погибије као легитимни војни циљ, већ ће остати као добро позната изрека да су нестали цивили и дјечаци.

3. ИСТРАЖИВАЊЕ РАТА, РАТНИХ ЗЛОЧИНА И ДОКУМЕНТОВАЊЕ

Као једна од основних активности Центра и у извјештајном периоду настављено је са активним и континуираним прикупљањем и архивирањем документације о рату у Босни и Херцеговини. Прикупљени документи односе се на злочине над српским становништвом на подручју цијеле Босне и Херцеговине.

Центар располаже архивом у којој се налазе документи у штампаном и дигиталном облику. До ове документације дошло се ангажовањем сопствених капацитета, затим уз помоћ органа Републике Српске, као и прикупљањем документације од стране невладиних и других организација и појединаца.

Ова документација обухвата: свједочења, исказе свједока, документа цивилних органа власти о ратним догађајима у Босни и Херцеговини, војна документа, пресуде надлежних судова, службене забиљешке, записнике, медицинске експертизе о повредама и друге документе.

У функцији је База података Центра у коју се уносе обрађени и скенирани документи, подаци о жртвама, начинима страдања и извршиоцима ратних злочина. Подаци се ажурирају и користе у истраживањима, а на захтјев других овлаштених институција, организација и појединаца достављају се на коришћење.

Постоји обиман видео материјал, који је до сада коришћен у истраживању, а у сарадњи са медијским кућама дијелом је презентован и јавности. У архиви Центра се налази велики број VHS касета, CD-ова и DVD-ова са тематиком из Одбрамбено-отаџбинског рата. Видео материјал се константно допуњава на основу праћења медијских садржаја који обухватају предмет истраживања Центра. Током извјештајног периода прикупљен је обиман видео материјал који се превасходно односи на дјецу жртве рата и НАТО бомбардовање Републике Српске и то у оквиру пројектних активности везаних за ове области.

Континуирано се врши и сређивање доступних видео материјала преснимавањем VHS касета на CD-ове и DVD-ове, а такође се сваки од њих нумерише и сачињава се листа свих видео записа са кратким садржајем.

Центар прати издавачку дјелатност других институција, организација и појединаца у и изван Босне и Херцеговине о догађајима у протеклом рату, те је током претходне три године набављен и прикупљен запажен број књига и публикација. У библиотеци Центра налази се око 1.600 наслова (књиге, публикације, стручна литература, билтени, брошуре и др.), а који се односе на рат, ратне злочине, нестала лица, рад домаћих и међународних правосудних институција и уџбеничку литературу из области међународног ратног, кривичног и хуманитарног права. Центар је обавијестио надлежне органе Републике Српске, академску заједницу и невладине организације о могућностима коришћења фонда библиотеке у научне и истраживачке сврхе. Такође, фонд наслова у библиотеци стално се допуњава новим издањима, углавном на донаторској основи.

3.1. Пројекат пописа и евидентирања српских жртава у рату у БиХ (трагичан сукоб у региону у периоду 1992-1995. године)

С циљем предупређења одређених друштвених кретања, истините интерпретације историјских чињеница, перспективније будућности долазећих генерација, а посебно помирења међу народима, нужним се наметнуо озбиљнији приступ наведеном проблему, те је стога Центар започео попис српских жртава у протеклом рату.

Центар као носилац Пројекта пописа и евидентирања српских жртава у рату у Босни и Херцеговини у периоду 1992-1995. године пројекат реализује сарађујући са: МУП-ом РС, Министарством рада и борачко-инвалидске заштите, Министарством управе и локалне самоуправе, јединицама локалне самоуправе, Представништвом Републике Српске у Србији, надлежним институцијама Републике Србије, Борачком организацијом Републике Српске, Републичком организацијом породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила Републике Српске, Савезом логораша Републике Српске, Српском православном црквом и другим релевантним институцијама и организацијама.

3.1.1. Проблем истраживања

Попис и евидентирање српских жртава у рату у Босни и Херцеговини (трагичан сукоб у региону у периоду 1991-1995. године) има неколико аспеката као што су правни, политички, демографски, социолошки, економски, а посебно хуманитарни.

Посматрано у правном смислу, обавеза сваке земље која је изашла из рата је да у што краћем року сачини попис страдалих и та обавеза је предвиђена међународним хуманитарним правом. Наиме, још Женевском конвенцијом из 1929. године, која се односила на поступак са ратним заробљеницима, прописана је обавезна идентификација мртвих, да би ова материја била прецизирана чланом 16. Женевске конвенције о побољшању положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату од 12.08.1949. године.

Истом конвенцијом предвиђен је и обим података које је неопходно прикупити. У одјељку III Допунског протокола Прве Женевске конвенције о заштити жртава међународних оружаних сукоба (12.08.1949. године), члановима 32-34. прописан је поступак са умрлим и несталим лицима. У поменутим члановима, између осталог, прописује се да су стране дужне по завршетку сукоба радити на проналажењу несталих лица као и прикупљати податке о лицима која су умрла под другим околностима усљед непријатељстава или окупације. Истиче се и основно право породица да сазнају судбину својих сродника, на чему посебно инсистира Четврта Женевска конвенција. Уколико посматрамо домаћи правни оквир читав је низ аката почевши од Устава, који истичу обавезу државе да пружи заштиту својим и држављанима других земаља у циљу поштовања загарантованих људских права и основних слобода. У том контексту, намеће се и обавеза државе да утврди тачан број у рату страдалих лица.

Будући да се на простору Босне и Херцеговине, до сада званично појавило истраживање под називом „Људски губици у Босни и Херцеговини 1991-1995“ које је публиковано у издању под називом „Босанска књига мртвих“ у издању Истраживачко-документационог центра из Сарајева, Центар је извршио детаљну анализу ове

публикације и констатовао значајне мањкавости, посебно у погледу извора података и методолошког приступа. При томе, истраживања Центра никако нису с намјером побијања овог или неких других постојећих па и будућих истраживања, али чињенице да се на попису налази велики број безимених лица, затим истих лица са дуплим идентитетима, непостојање доказа страдања и друго, бацају сумњу на аутентичност пописа нарочито у погледу броја жртава и околности њиховог страдања, националне припадности и сл. Наведене мањкавости свакако дају простор политичким чиниоцима да износе различита становишта о броју, националности, околностима и другим параметрима страдања лица у протеклом рату чиме ова материја добија политички аспект.

Управо из ових разлога Центар је попису жртава приступио са правно релевантном и објективном методологијом како би се попис из политичке сфере одвео на терен права. Ово и из разлога будућих демографских, социолошких, историјских и сваких других истраживања која треба да користе базичне податке званичних државних органа, а који се заснивају на прикупљеним доказима, вођењу документације и евиденције, а никако на сензационализму и политичком опредјељењу.

До започињања рада на Пројекту пописа и евидентирања српских жртава у рату у Босни и Херцеговини у Републици Српској није постојао институционални приступ у смислу утврђивања прецизног броја страдалих Срба у протеклом рату. У зависности од извора говорило се о броју од 20.000 до 35.000 страдалих. Имајући у виду да још није утврђен егзактан број жртава, отворен је простор за свакодневне манипулације у политичке, демографске, социолошке, историјске, медијске и друге сврхе. Ово је посебно видљиво у процесима пред међународним и домаћим судовима, у смислу неравноправног третмана српских жртава.

3.1.2. Предмет истраживања

Приликом осмишљавања начина реализовања Пројекта пописа српских жртава из протеклог рата, одмах на почетку самог пројекта израђен је Правилник о вођењу евиденција о жртвама рата којим се прописује појам жртве рата и страдања, предмет вођења евиденције, минимум података за вођење евиденције, те начин вођења евиденције о жртвама рата.

Предмет овог истраживања су све жртве рата српске националности које су држављани Босне и Херцеговине, односно жртве српске националности које су имале пребивалиште на подручју Босне и Херцеговине, а страдале су у периоду 1991-1995. године у сукобима на подручју Босне и Херцеговине, односно бивше СФРЈ, било као припадници војних формација или као цивилне жртве.

Поред ових, жртвама се сматрају и жртве других националности које су страдале од стране бошњачких или хрватских снага, а учествовале су у некој од војних формација, односно жртве које су страдале након рата усљед директних или индиректних посљедица рата и имале су у тренутку страдања пребивалиште на подручју Републике Српске, односно држављани су Републике Српске.

Да би се лице сматрало жртвом, те да би се испунили услови за унос у евиденцију мора постојати одређени минимум података о лицу, односно жртви и то: презиме и име

жртве, име једног од родитеља, пол жртве, мјесто и датум рођења, односно само година уколико је датум непознат, држава и општина страдања, односно претпостављено мјесто страдања, врста страдања, статус жртве, датум страдања, односно само година уколико је датум непознат и документи којима се потврђују чињенице.

Под страдањем у смислу споменутог правилника подразумијевају се све врсте страдања жртве која се односе на ратна дешавања и везана су за оштећења организма злостављањем, силовањем, односно лишавањем слободе (затвор, концентрациони логор, интернација, принудни рад), рањавање, повређивање, озљеђивање, убиство, смрт и нестанак жртве.

Евиденција о жртвама рата се води на два начина у физичком (архива) и електронском облику (електронска база података). Евиденција у физичком облику, као архива води се по прописима којима се регулише начин чувања архивске грађе. Евиденција у електронском облику води се у електронској бази података која представља софтверски унос података кроз одређене параметре који се тичу следећих категорија: документи, жртва, извршиоци, дјела и свједоци. У свакој од рубрика унутар електронске базе података уносе се сви подаци до којих се може доћи на основу чињеница које су расположиве из докумената.

3.1.3. Циљеви истраживања

Реализацијом пројекта пописа и евидентирања српских жртава у рату у Босни и Херцеговини остариће се сљедећи циљеви истраживања:

- утврдиће се тачан броја страдалих лица српске националности у протеклом рату;

- спријечиће се манипулације о броју српских жртава;

- прикупиће се валидна документација о сваком страдалом лицу, са могућношћу њеног коришћења;

- формираће се јединствена база података са генералијским подацима за сваку жртву, те ће се омогућити једноставан и ефикасан приступ свим подацима и документима везаним за жртве;

- омогућиће се диференцијација података о жртавама према различитим параметрима који се односе на статус жртве (војне и цивилне), пол, старосну структуру, врсту страдања и остало, те једноставан приступ подацима по било ком од ових параметара и

- сви подаци о жртвама повезаће се са подацима о извршиоцу злочина (уколико је познат) и евентуалним свједоцима.

3.1.4. Методе истраживања

Када је у питању методологија и методе истраживања, примарни фокус стављен је на жртву и мјесто њеног страдања, а не на тадашње пребивалиште, мјесто боравка, мјесто рођења или мјесто укопа жртве. На овакав начин ће се створити потпуна слика о

суровости рата и страдању људи са ових простора, а да сама жртва као и њено тачно и прецизно одређено мјесто страдања буде фокус истраживања.

С тим у вези истраживање се темељи на неколико релевантних метода. Најприје, примјењује се метода анализе садржаја која обухвата прикупљање, селекцију, класификацију и аналитичку обраду релевантне документације која може представљати извор сазнања о жртвама. При томе се врши структурална, функционална и компаративна анализа садржаја. Метод компарације података и извора је посебно значајан за ову активност будући да постоји значајан број различитих спискова, база и пописа који садрже податке о жртвама. Стога, компаративна метода омогућује избјегавање дуплирање података и идентитета жртава. Такође, истраживање користити и методу индукције (закључивања од појединачног ка општем) и методу дедукције (закључивање од општег ка појединачном) што ће посебно доћи до изражаја код квалитативне анализе документационих садржаја и извора сазнања. Наведено ће пратити и метода синтезе те различите статистичке методе којима ће се омогућити приказивање резултата истраживања односно њихова интерпретација по различитим сегментима и моделима.

Разматрајући методолошки оквир истраживања, стало се на становиште да се пажња посвети истовремено квантитативној и квалитативној обради података. Наиме, само квантитативно изношење података (првенствено бројчаних) не би значило ништа без њихове квалитативне дескрипције како у погледу приказивања резултата тако и у погледу тумачења и доказивања статуса жртве. Статус жртве поред формалног обиљежја (признавања права и др.) мора да прати и опис, односно доказ страдања са свим могућим расположивим околностима и начином на који је страдала. Такво нешто је могуће обезбиједити само примјеном квантитативног и квалитативног приступа.

3.1.5. Извори података

Када су у питању извори података пошло се од претпоставке да је сваки податак битан. У неким случајевима почетни извори података биле су само индиције или изјава свједока да се неко лице налазило у одређено вријеме на одређеном мјесту и да је постајала могућност да је страдало у конкретном догађају. Сам извор података сам по себи није довољан ако се не утврди да је ваљан и исправан. Извори јесу најбитнији у оваквој врсти истраживања, али се сваки од њих мора вишеструко провјерити и упоредити са другим изворима, да би се на крају дошло до правог и валидног податка.

Компарацијом, укрштањем и радом на терену ријешене су многе недоумице када су у питању датуми, вријеме и тачна мјеста страдања. Такође, поређењем и уносом у базу података отклоњена је могућност дуплих евиденција и понављања истих лица, а што је чест случај када су у питању спискови и разне евиденције. Користећи више извора, дошло се до већег броја података и информација, те је тако створена јаснија слика о жртви и о евентуалном починиоцу злочина.

У истраживању коришћена је примарна документација и извори информација, као што су: документи из матичних књига, војни документи, општински документи, документација МУП-а РС, документи Црвеног крста, документација Српске православне цркве, судски и тужилачки документи, љекарски документи, експертизе, разне

евиденције, спискови, изјаве свједока, извјештаји, новински чланци, књиге, публикације итд.

3.1.6. Обрада података

Сви подаци до којих се долазило, из веома обимне документације, су уношени у специјализовану базу података која се састоји од пет картона или цјелина. Сваки документ се приликом уноса у базу података скенира, додјељује му се идентификациони број, затим се изврши OCR (ради што лакше претраге), додјели назив, група, врста, датум и број документа (уколико га посједује). Тек тада се приступа ишчитавању, анализирању и уносу података у постојећу базу.

Прва цјелина под називом „документи“ се састоји од „основних података“ (ИД документа, назива документа, затим групе којој документ припада, врсте документа, датума израде документа, броја регистра, као и кључних ријечи за претрагу), „датотеке“ у којој се налази поменути документ и „везе“ преко које је документ повезан са остала четири картона или цјелине.

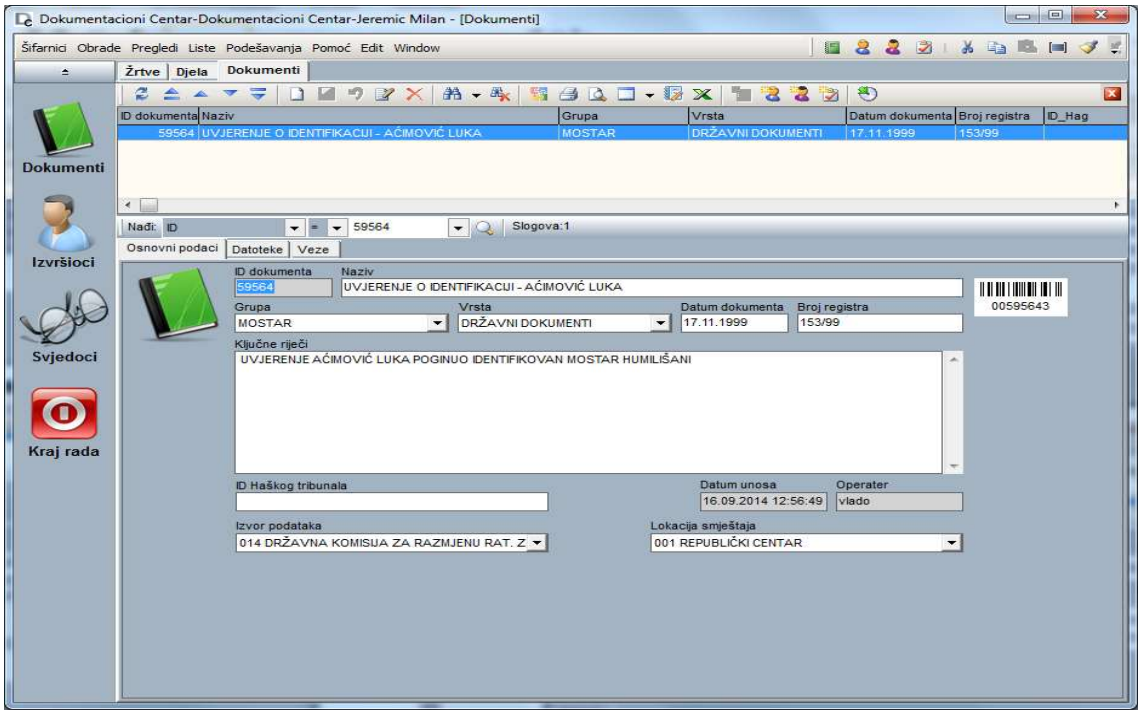

Слика 1. Изглед рубрике „документи“ у електронској бази података

Друга цјелина под називом „жртве“ се састоји од „основних података“ (ИД жртве, презимена, имена оца, имена и евентуалног надимка жртве, пола, ЈМБГ, датума рођења, националности, вјероисповјести, занимања, статуса жртве, државе, општине, мјеста и адресе рођења, затим државе, општине, мјеста и адресе пребивалишта и државе, општине, мјеста и адресе страдања) и „везе“ преко које је жртва повезана са остала четири картона или цјелине и свом пратећом документацијом.

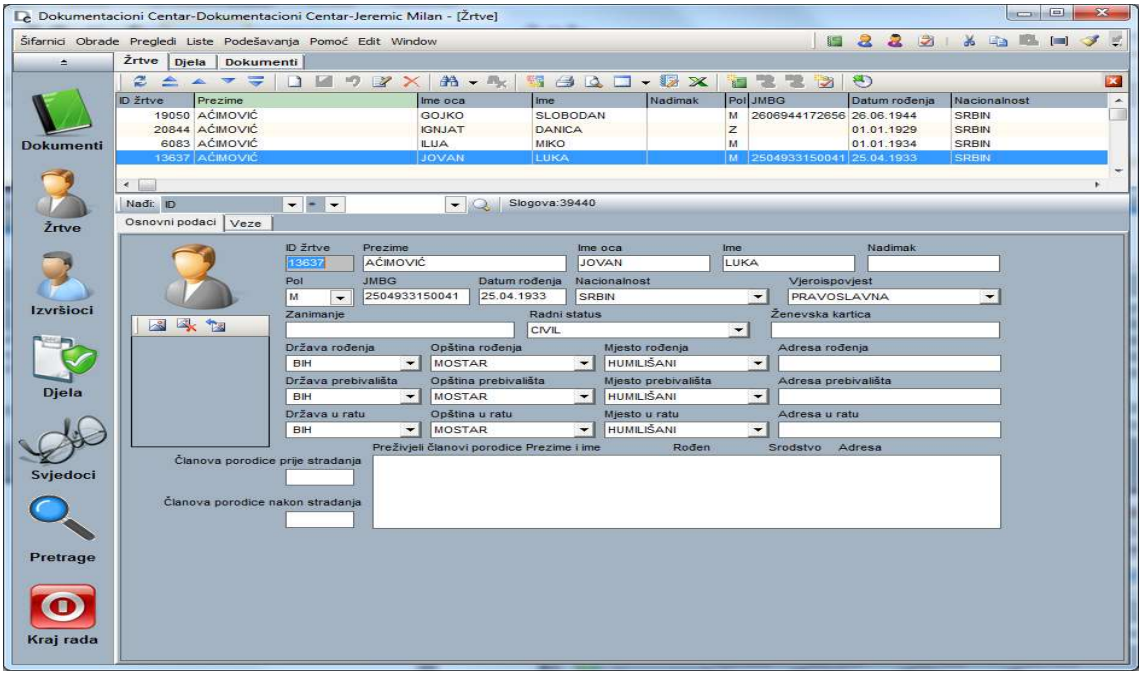

Слика 2. Изглед рубрике „жртве“ у електронској бази података

Трећа цјелина под називом „извршиоци“ се састоји од „основних података“ (ИД извршиоца, презимена, имена оца, имена извршиоца, евентуалног надимка, пола, ЈМБГ, датума рођења, евентуалног датума смрти, националности, вјероисповјести, припадности војној формацији, јединице, чина/функције, државе, општине, мјеста и адресе рођења, затим државе, општине, мјеста и адресе пребивалишта и подаци о евентуалном судском поступку пред домаћим и међународним правосуђем) и „везе“ преко које је извршилац повезан са остала четири картона или цјелине и свом пратећом документацијом.

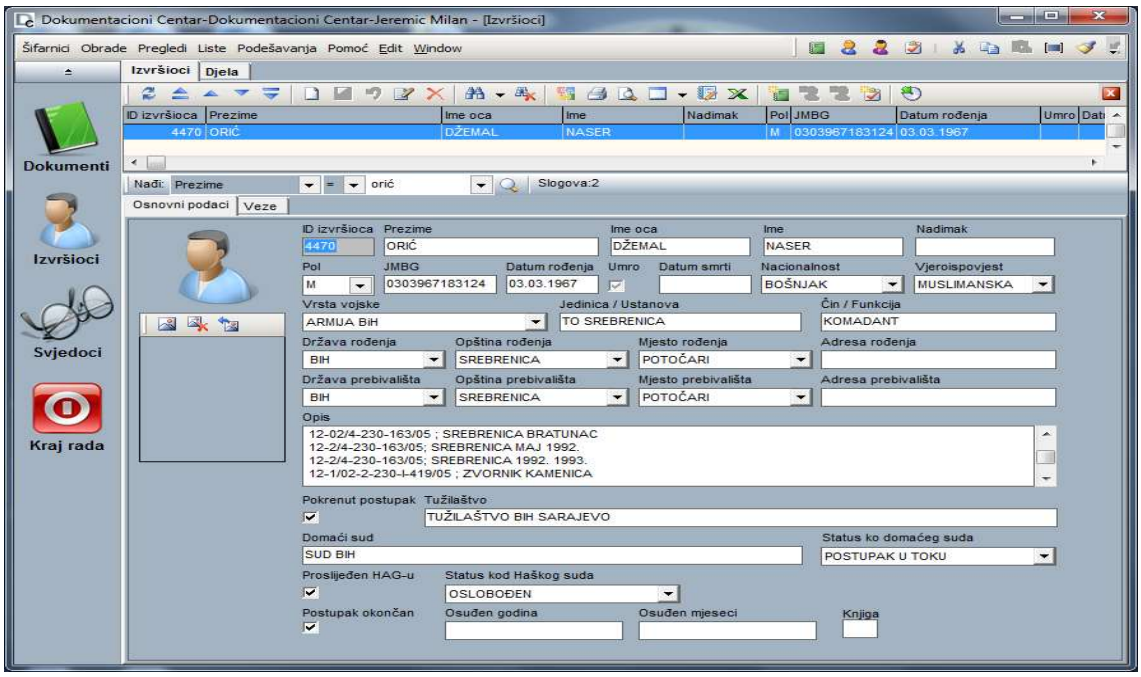

Слика 3. Изглед рубрике „извршиоци“ у електронској бази података

Четврта цјелина под називом „дјела“ се састоји од „основних података“ (ИД дјела, презимена, имена оца, имена жртве, датума извршења, државе, општине, мјеста и адресе извршења дјела, стања жртве у вријеме извршења, коришћених убитачних средстава, војна припадност жртве, описа страдања, евентуалних свједока, узрока смрти, евентуалног мјеста и датума ексхумације и мјеста сахране) и „везе“ преко које је дјело повезано са остала четири картона или цјелине и свом пратећом документацијом.

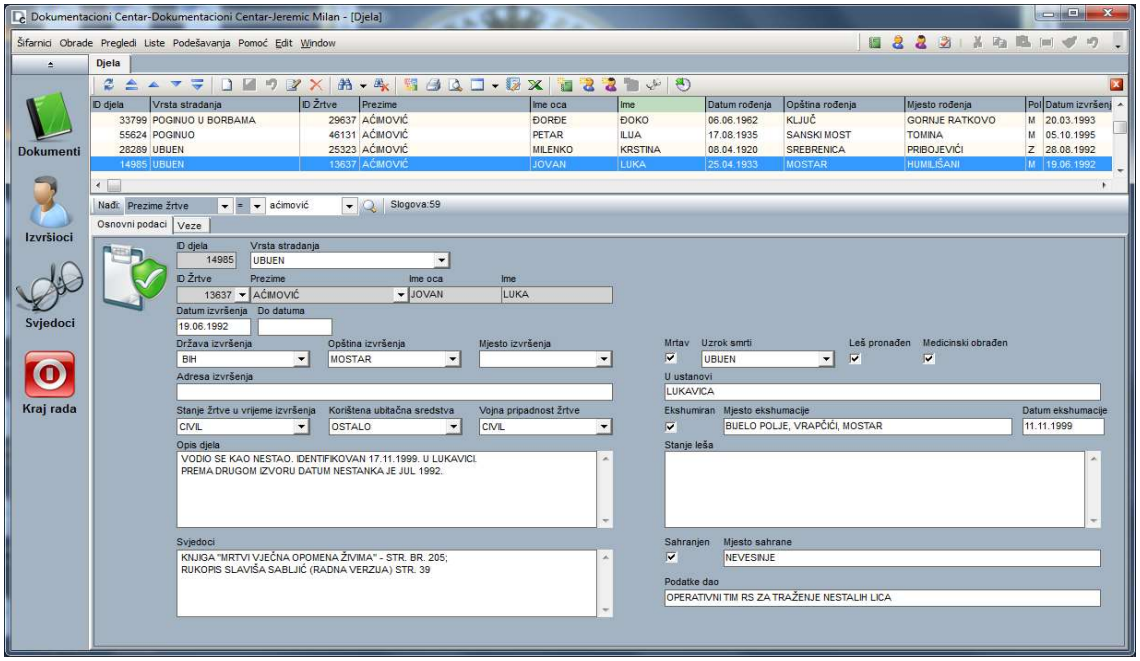

Слика 4. Изглед рубрике „дјела“ у електронској бази података

Пета цјелина под називом „свједоци“ се састоји од „основних података“ (ИД свједока, презимена, имена оца, имена и евентуалног надимка свједока, пола, ЈМБГ, датума рођења, националности, вјероисповјести, занимања, статуса свједока, државе, општине, мјеста и адресе рођења, затим државе, општине, мјеста и адресе пребивалишта и државе, општине, мјеста и адресе на којој се догађај догодио) и „везе“ преко које је свједок повезан са остала четири картона или цјелине и свом пратећом документацијом.

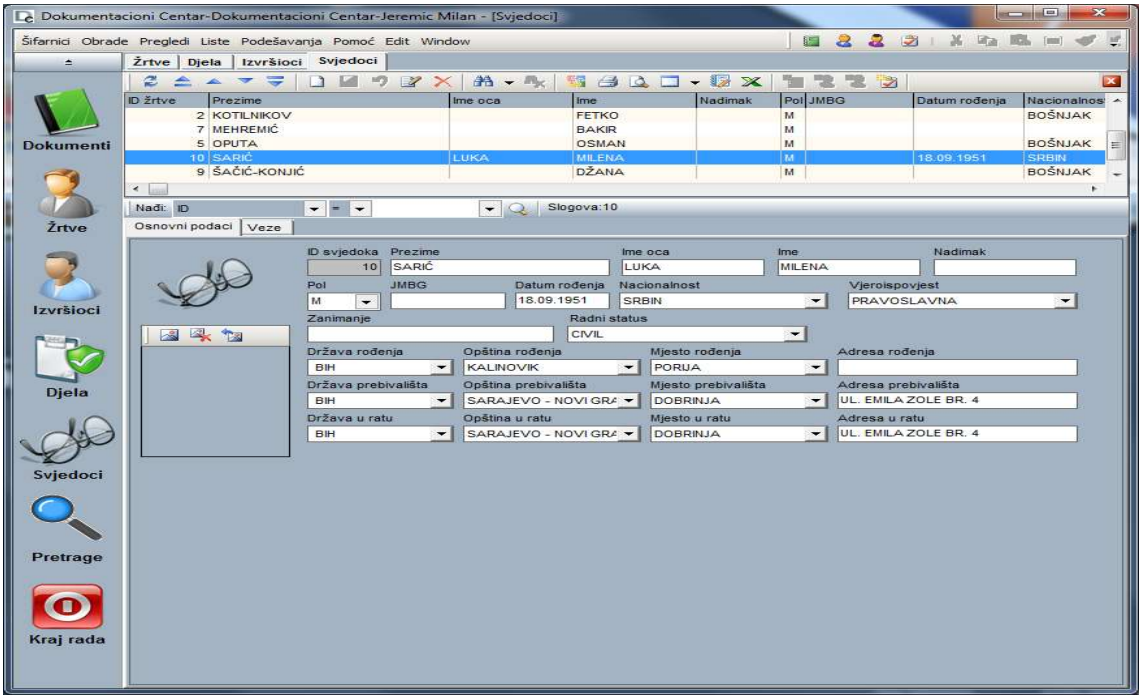

Слика 5. Изглед рубрике „свједоци“ у електронској бази података

3.1.7. Резултати истраживања

Попис се одвија у два правца. Један је софтверски, у виду израде електронске базе података, а други је писани, који обухвата израду картона за сваку жртву по општинама, односно мјесту и времену страдања. Рад на Пројекту започет је у јулу 2013. године, а закључно са 21.08.2017. године, у Базу података Центра унесено је 82.486 документа.

У Базу Центра до сада су унесени подаци за 29.099 смртно страдалих лица српске националности, од чега за 2.368 жена и 373 дјеце, те за 669 лица која су страдала или умрла од посљедица рањавања или посљедица репресије и рата, а након 31.12.1995. године. За сваку евидентирану жртву отворени су и картони у писаном облику са пратећом документацијом. За одређени број лица врше се додатне провјере и комплетирање документације, с обзиром на то да Центар посједује одређена сазнања и индиције да су та лица страдала у протеклом рату.

Сва документа у Бази података Центра електронски су везана са жртвама, дјелима, евентуалним извршиоцима злочина и свједоцима страдања.

До сада су обрађени и прелиминарно утврђени подаци за све пријератне јединице локалне самоуправе у Босни и Херцеговини.

Вршећи унос прикупљених података у Базу података Центра омогућено је да се у сваком тренутку класификују жртве по било ком основу или параметру из картона/цјелине „дјела“, а самим тим и из било које цјелине постојеће базе података.

У овој анализи фокус је стављен на неке од основних критеријума и параметара, као што су:

- статистички преглед укупног броја страдалих српских жртава по годинама;

- статистички преглед укупног броја страдалих према регионалној структури;

- статистички преглед укупног броја страдалих по годинама према регионалној структури;

- статистички преглед укупног броја страдалих према полној структури;

- статистички преглед укупног броја страдалих по годинама према полној структури;

- статистички преглед укупног броја страдалих по регијама према полној структури;

- статистички преглед укупног броја страдалих према статусу жртве;

- статистички преглед укупног броја страдалих по годинама према статусу жртве и

- статистички преглед укупног броја страдалих по регијама према статусу жртве.

У току рада на Пројекту пописа и евидентирања српских жртава у рату у Босни и Херцеговини, документована је смрт или нестанак 29.099 лица. Фокус истраживања усмјерен је на период 1991-1995. година, али како је уочено да је одређени број жртава страдао од посљедица рата и након овог периода појавила се потреба да и те жртве буду саставни дио ове анализе.

На сљедећем графикону приказан је укупан број страдалих лица српске националности по годинама. Прво што се запажа јесте податак да је највећи број жртава страдао у току 1992. године и то 12.994 или 44,65%. Сљедећа година, гледано према броју страдалих, је 1995. година у којој је страдало 9.982 лица или 20,56%. Из овога се закључује, да су се највећа страдања догодила у првој и посљедњој години рата, јер су управо током ове двије године вођене и највеће борбе.

Графикон 1. Број српских жртава по годинама страдања

Током 1993. године страдало је 4.492 лица или 15,44%, затим слиједи 1994. година у којој је страдало 3.744 лица или 12,87%. Након завршетка оружаних сукоба, од повреда

задобијених у току рата, као и од заосталих минско-експлозивних средстава умрло је и погинуло 669 лица или 2,30%.

Број лица који је страдао током 1991. године је 666 или 2,29%, и то су лица српске националности која су била ангажована на служењу војног рока у ЈНА или су била војно ангажована на ратиштима широм Хрватске.

За 552 лица или 1,90% још увијек није познат тачан датум страдања и још се врше провјере на терену.

Графикон 2. Број српских жртава процентуално по годинама страдања

Сљедећа анализа која је урађена приказана је на графиконима 3 и 4 и односи се на статистички преглед укупног броја страдалих према регионалној структури и то уколико се територија Босне и Херцеговине подијели у шест регија. Затим, једна регија је издвојена за лица која су страдала ван територије Босне и Херцеговине, то јесте у сусједним државама Хрватска, Словенија Србија и Црна Гора. Такође, постоји и одређен број лица за која још увијек није са прецизношћу утврђена тачна општина и држава страдања.

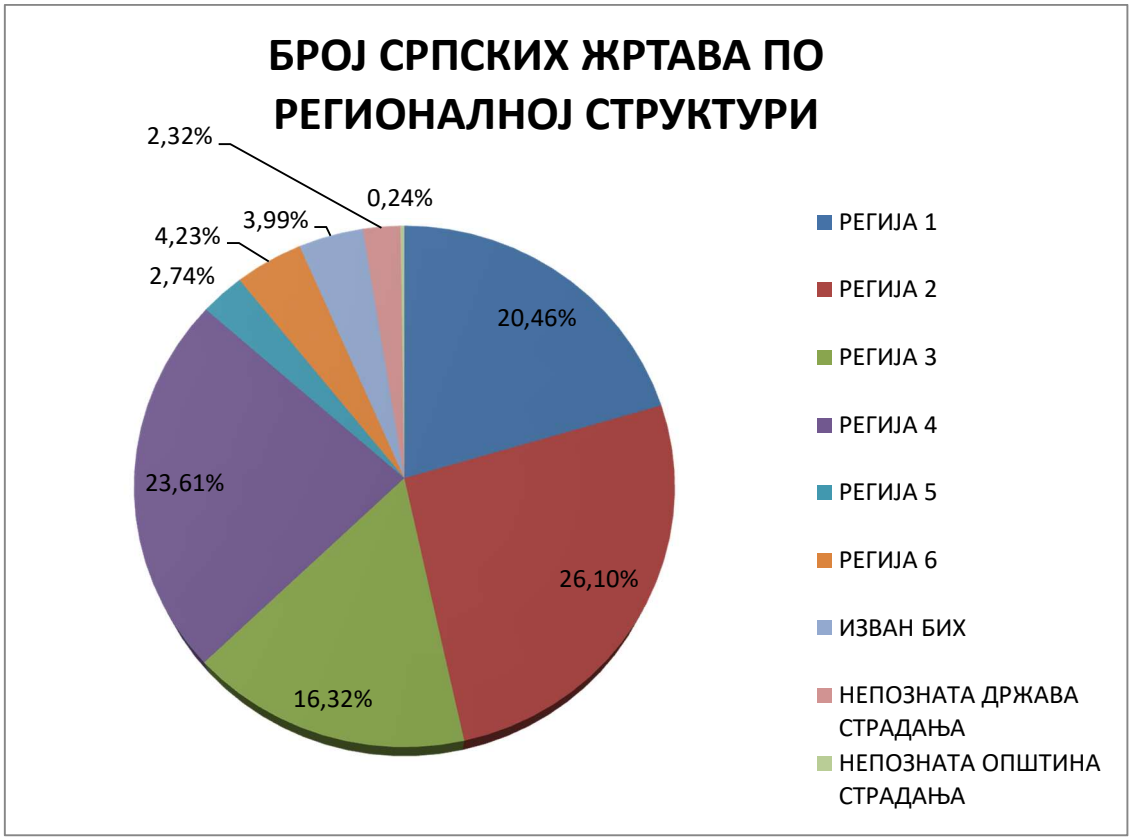

Графикон 3. Број српских жртава по регионалној структури

У првој регији „Крајина“ обухваћене су сљедеће општине: Бања Лука, Бихаћ, Козарска Дубица (Босанска Дубица), Градишка (Босанска Градишка), Босанско Грахово, Босанска Крупа, Крупа на Уни, Босански Нови (Нови Град и Босанска Костајница), Босански Петровац, Дринић, Бужим, Велика Кладуша, Гламоч, Доњи Вакуф, Дрвар, Источни Дрвар, Јајце, Језеро, Кључ, Рибник, Котор Варош, Купрес, Лакташи, Мркоњић Град, Приједор, Прњавор, Сански Мост, Оштра Лука, Кнежево (Скендер Вакуф), Добретић, Србац, Цазин, Челинац и Шипово.

Друга регија „Сјевероисточна Босна“ обухвата сљедеће општине: Бановићи, Брод (Босански Брод), Шамац (Босански Шамац), Брчко, Дервента, Добој, Грачаница, Петрово, Градачац, Пелагићево, Кладањ, Лукавац, Маглај, Модрича, Оџак, Вукосавље, Орашје, Доњи Жабар, Сребреник, Теслић, Тешањ, Усора, Тузла, Завидовићи и Живинице.

Трећа регија „Подриње“ обухвата сљедеће општине: Бијељина, Братунац, Чајниче, Фоча, Устиколина, Горажде, Ново Горажде, Калесија, Осмаци, Лопаре, Челић, Рудо, Сребреница, Шековићи, Угљевик, Теочак, Вишеград, Власеница, Милићи, Сапна и Зворник.

Четврта регија „Сарајевска“ обухвата сљедеће општине: Бреза, Вареш, Високо, Калиновик, Коњиц, Олово, Рогатица, Сарајево (Вогошћа, Илијаш, Илиџа, Нови Град, Ново Сарајево, Пале, Стари Град, Трново, Хаџићи, Центар), Соколац и Хан Пијесак.

Пета регија „Средња Босна“ обухвата сљедеће општине: Бугојно, Бусовача, Витез, Горњи Вакуф, Жепче, Зеница, Јабланица, Какањ, Крешево, Нови Травник, Прозор, Рама, Травник и Фојница.

Шеста регија „Херцеговина“ обухвата сљедеће општине: Билећа, Гацко, Груде, Томиславград (Дувно), Ливно, Лиштица, Широки Бријег, Љубиње, Љубушки, Мостар, Источни Мостар, Невесиње, Неум, Посушје, Столац Берковићи, Требиње, Равно, Чапљина и Читлук.

Посматрано статистички по регијама, највећи број страдалих је у другој и четвртој регији у којима је страдало око 50% од укупног броја страдалих. У другој регији „Сјевероисточна Босна“ је страдало 7.595 лица или 26,10%, а у четвртој „Сарајевска“ страдало је 6.870 лица или 23,61%. Затим слиједе регија један и три у којима је страдало 10.701 лице. У регији један „Крајина“ страдало је 5.953 лица или 20,46%, а у трећој „Подриње“ страдало је 4.748 или 16,32%. У сљедеће двије регије статистички је страдао најмањи број лица и то у регији шест „Херцеговина“ страдало је 1.230 лица или 4,23%, а у регији пет „Средња Босна“ страдало је 798 лица или 2,74% од укупног броја страдалих. У сљедећој групи су лица која су страдала ван територије Босне и Херцеговине, у државама из окружења гдје је укупно страдало 1.162 лица или 3,99%.

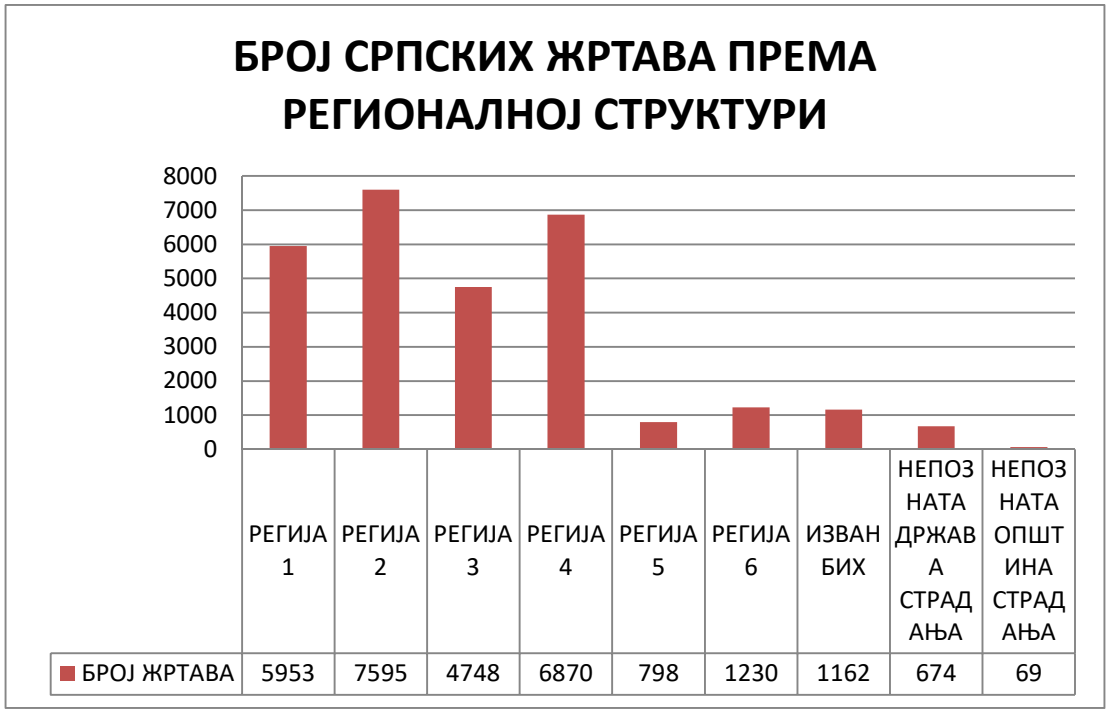

Графикон 4. Број српских жртава према регионалној структури

Постоји и један мањи број лица за која постоје информације и одређена документација о страдању, али се још са сигурношћу не може утврдити држава или општина страдања. Ради се о 743 лица што износи 2,56% од укупног броја смртно страдалих.

На сљедећем графикону приказан је број српских жртава по годинама и регионалној структури, из чега се јасно види да су се готово у свим регијама највећа страдања догодила управо на самом почетку рата, односно 1992. године.

Графикон 5. Број српских жртава по годинама и регионалној структури

Највећи број лица српске националности страдао је током 1992. године (12.994 лица) и то у првој регији 1.326 лица, у другој регији 3.855 лица, у трећој 2.629 лица, у четвртој 3.630 лица, у петој 349 лица, у шестој 837 лица, изван граница Босне и Херцеговине 207 лица и непозната држава и општина страдања 161 лице. Током 1995. године страдало је 5.982 лица и то у првој регији 2.851 лице, у другој регији 1.189 лица, у трећој 488 лица, у четвртој 769 лица, у петој 216 лица, у шестој 96 лица, изван граница Босне и Херцеговине 276 лица и непозната држава и општина страдања 97 лица. У току 1993. године страдало је 4.492 лица и то у првој регији 456 лица, у другој регији 1.255 лица, у трећој 1.008 лица, у четвртој 1.357 лица, у петој 96 лица, у шестој 113 лица, изван граница Босне и Херцеговине 85 лица и непозната држава и општина страдања 122 лица. Затим слиједи 1994. година у току које је страдало 3.744 лица и то у првој регији 1.041 лице, у другој регији 1.108 лица, у трећој 425 лица, у четвртој 778 лица, у петој 122 лица, у шестој 136 лица, изван граница Босне и Херцеговине 28 лица и непозната држава и општина страдања 106 лица. Током 1991. године страдало је 666 лица и то у првој регији 38 лица, у другој регији шест лица, у трећој пет лица, у четвртој није било страдања, у петој пет лица, у шестој 22 лица, изван граница Босне и Херцеговине 553 лица и непозната држава и општина страдања 39 лица. Одређени број лица је страдао или преминуо од посљедица рата након 31.12.1995. године и то у првој регији 186 лица, у другој регији 144 лица, у трећој 161 лица, у четвртој 129 лица, у петој четворо лица, у шестој 17 лица, изван граница Босне и Херцеговине девет лица и непозната држава и општина страдања 19 лица.

Сљедећа анализа која је урађена, а на бази прикупљене документације и података је статистички преглед укупног броја страдалих према полној структури, преглед укупног броја страдалих по годинама према полној структури, као и полној структури према регијама.

На графикону 6 се види да је број страдалих мушкараца у односу на број страдалих жена далеко већи те да је утврђен број од 26.731 или 90,15% страдалих мушкараца у односу на 2.368 или 8,85% страдалих жена.

Графикон 6. Број страдалих према полној структури

На графикону 7 приказан је број страдалих по годинама према полној структури и из њега се изводи закључак да је највећи број како мушкараца тако и жена страдао на самом почетку рата.

Графикон 7. Број страдалих по годинама према полној структури

У току 1992. године страдало је 11.726 мушкараца или 43,86% и 1.268 жена или 53,54% од укупног броја страдалих по наведеном критеријуму. Затим слиједи завршна година рата у којој је страдало 5.530 мушкараца или 20,68% и 452 жене или 19,08% од укупног броја страдалих. Током 1993. године страдало је 4.136 мушкараца или 15,47% и 356 жена или 15,03% од укупног броја страдалих. Најмањи број страдања у току рата била су током 1994. године у којој је животе изгубило 3.585 мушкараца или 13,41% и 159

жена или 6,71%. На графикону су приказана и лица која су умрла или страдала од посљедица рањавања или тортуре а након 31.12.1995. године и њихов број износи 647 мушкараца или 2,4% и 22 жена или 0,92%.

За одређени број лица Центар посједује информације и одређену документацију о страдању, али није још са сигурношћу утврђен датум страдања. Конкретно, ради се о 455 мушкараца или 1,70% и 97 жена или 4,09%.

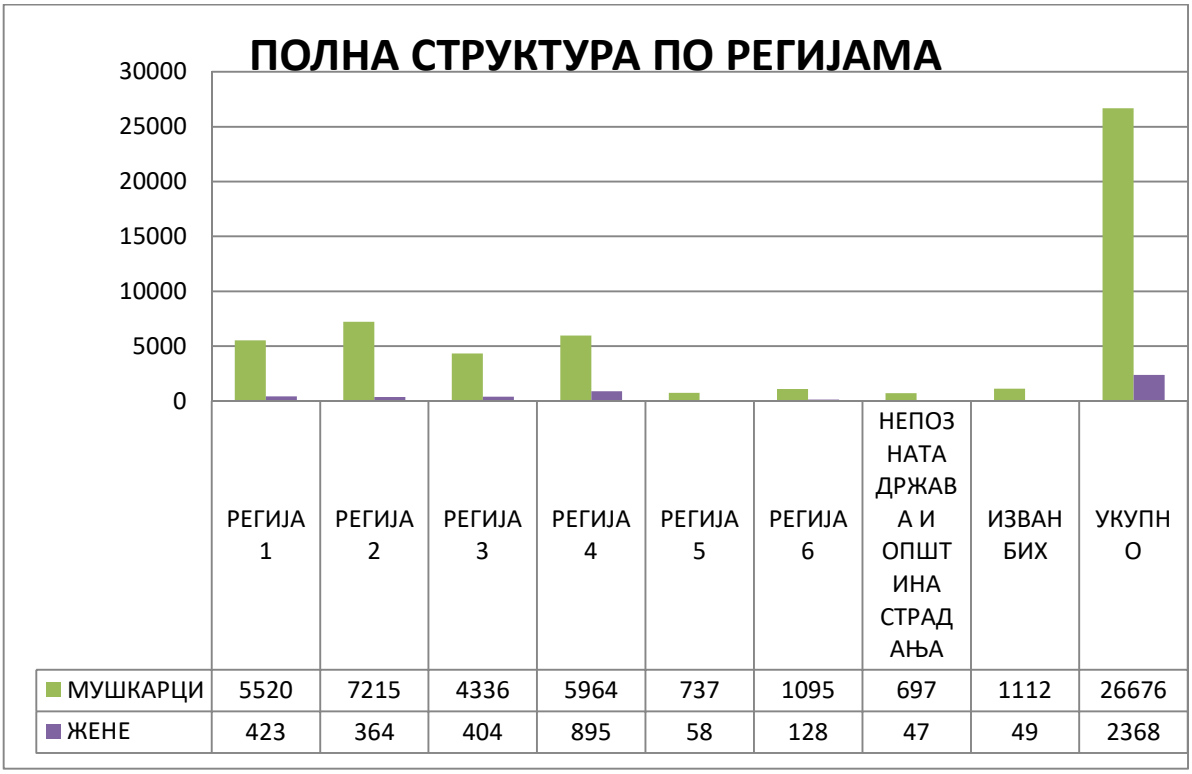

	РЕГИЈА 1	РЕГИЈА 2	РЕГИЈА 3	РЕГИЈА 4	РЕГИЈА 5	РЕГИЈА 6	НЕПОЗНАТА ДРЖАВА И ОПШТИНА СТРАДАЊА	ИЗВАН БИХ	УКУПНО
МУШКАРЦИ	5520	7215	4336	5964	737	1095	697	1112	26676
ЖЕНЕ	423	364	404	895	58	128	47	49	2368

Графикон 8. Број страдалих према полној структури по регијама

На графикону 8 видљиво је да је највећи број страдалих мушкараца у другој регији у којој је страдало 7.215 мушкараца или 27,40%, затим слиједи регија четири у којој је страдало 5.964 мушкарца или 22,35%. У регији један страдало је 5.520 мушкараца или 20,69%, док је у регији три страдало 4.336 мушкараца или 16,25%. У регијама шест и пет страдало је најмање мушкараца и то 1.095 или 4,10% у шестој и 737 или 2,76% у петој регији. У сљедећој групи су лица која су страдала изван територије Босне и Херцеговине, гдје је укупно страдало 1.112 мушкараца или 4,16%. Када су у питању жене, највише их је страдало у регији четири и то 895 жена или 37,89% од укупног броја страдалих жена. У регији један страдало је 423 жене или 17,86%, а у регији три страдало је 404 жене или 17,06%. Затим слиједи регија два са 364 страдале жене или 15,37%, регија пет са 58 страдалих жена или 2,44% и регија изван територије БиХ гдје страдало 49 жена или 2,06%.

Урађена је још једна анализа која се односи на укупан статистички преглед броја страдалих према статусу жртве и броја страдалих по годинама према статусу жртве.

У графикону 9 видљиво је да је у току рата страдало 22.643 војника или 77,81% и 6.405 цивила или 22,01%, а за 51 лице или 0,18% још увијек није утврђен статус.

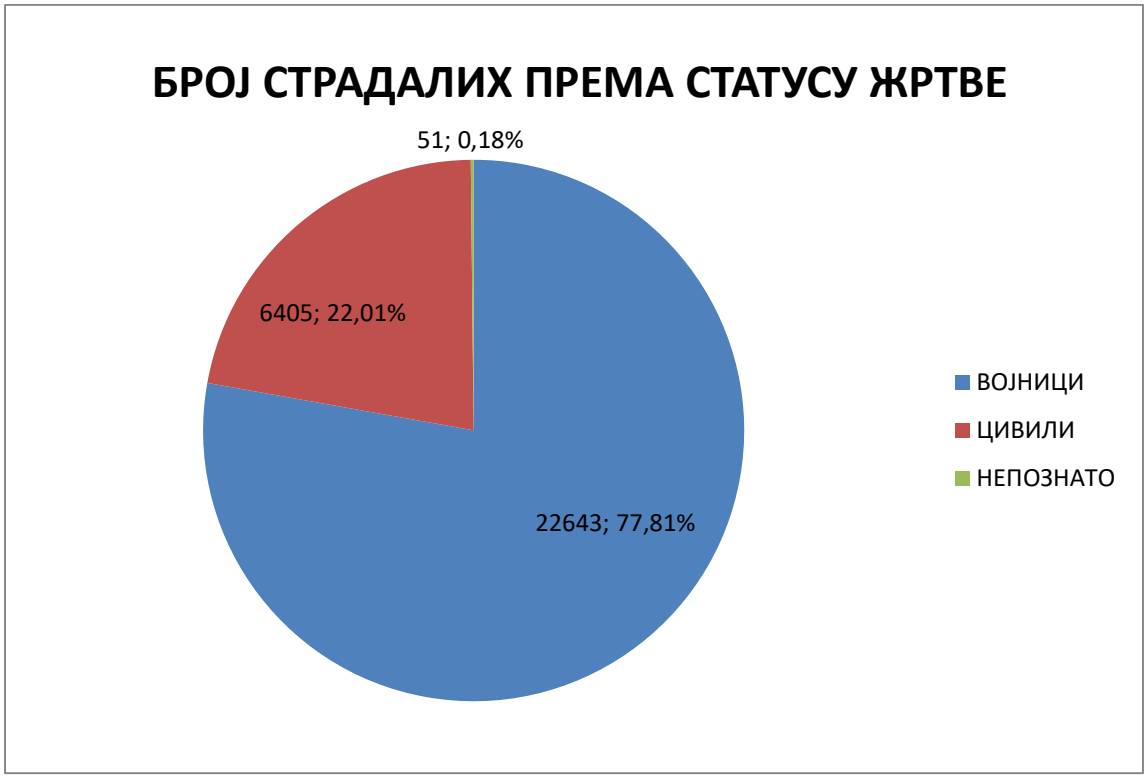

Графикон 9. Број страдалих према статусу жртве

У графикону 10 извршен је приказ броја страдалих по годинама према статусу жртве. И овдје је видљиво да је највећи број, како војника, тако и цивила страдао током 1992. године. Број војника који је страдао током ове година износи 9.627 или 42,51%, а број цивила 3.344 или 52.20% од укупног броја страдалих по наведеном критеријуму. Затим слиједи 1995. година у којој је страдао 4.771 војник или 21,07% и 1.202 цивила или 18,76%. Током 1993. године страдало је 3.586 војника или 15,83%, а 1994. године страдало је 3.358 војника или 14,83% и 383 цивила или 5,97%. Један број лица је страдао у току 1991. године и то 596 војника или 2,63% и 70 цивила или 1,09%. На графикону је видљиво и да је један број лица страдао или умро након 31.12.1995. године и то 463 војника или 2,04% и 201 цивил или 3,13%, као и да за одређен број лица још не постоји тачно утврђен датум страдања и то за 242 војника или 1,06% и за 305 цивила или 4,76%.

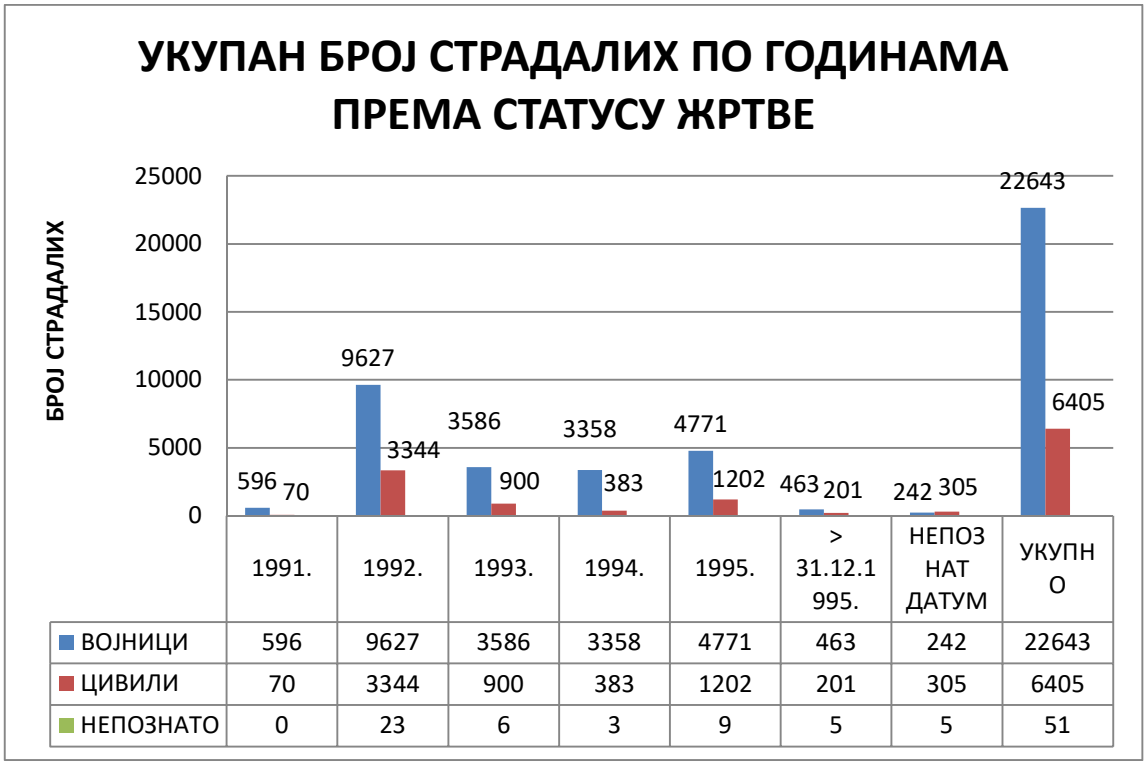

Графикон 10. Број страдалих по годинама према статусу жртве

На графикону 11 приказан је број страдалих према статусу жртве по регијама.

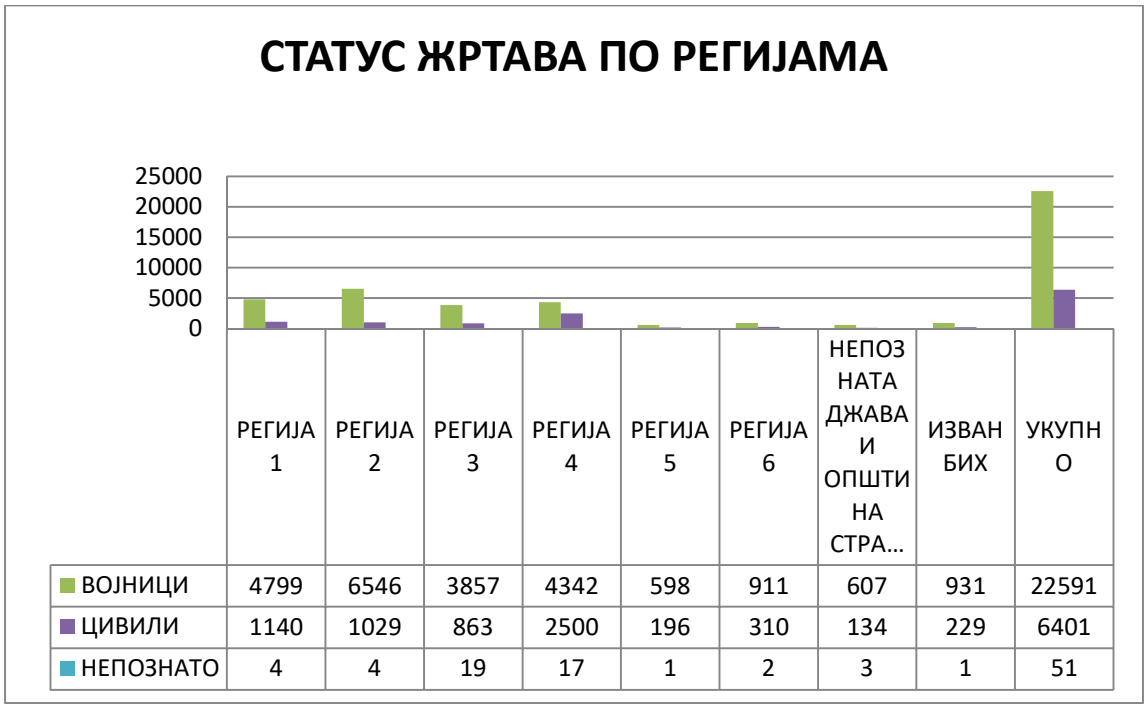

Графикон 11. Број страдалих по годинама према статусу жртве

Видљиво је да је највећи број војника страдао у регији два и то 6.546 војника или 28,97%, а да је у регији један страдало 4.799 војника или 21,24%. Затим слиједе регија четири са 4.342 страдала војника или 19,22% и регија три са 3.857 или 17,07%. У регији шест је страдало 911 војника или 4.03%, у регији пет 598 или 2,64%. а у регији страдалих изван граница Босне и Херцеговине страдало је 931 или 4,03%.

Када су у питању цивили, највише их је страдало у регији четири и то 2.500 или 39,05%, а у регији један страдало је 1.140 цивила или 17,80%. У регији два страдало је 1.029 цивила или 16,07%, а затим слиједи регија три са 863 страдала цивила или 13,48% и регија шест са 310 или 4,84%. Најмање цивила је страдало у регија изван територије Босне и Херцеговине и то 229 цивила или 3,57%.

Сагледавањем цјелокупне анализе пописа може се доћи до неколико закључака:

- укупни људски губици који се односе на српски народ, износе најмање 29.099 смртно страдалих;

- у укупним губицима преовлађују војници са готово 78%, а цивили са око 22% страдалих;

- разлог у евентуалној диспропорцији између страдалог броја војника и цивила лежи у повољнијем социјалном статусу након остваривања права породица погинулих војника у односу на цивиле и

- потребно је нагласити да се у току рада на овом пројекту и класификацији жртава у једну од категорија, искључиво водило расположивом документацијом при томе дајући предност, када је у питању статус жртве, војним изворима, односно изворима оружаних формација, а када су у питању цивилне жртве онда су то били извјештаји МУП-а РС и општински документи.

Неопходно је нагласити, да ће се завршетком овог пројекта добити до сада најпотпунија слика о броју страдалих Срба у протеклом рату. Такође, на једноставан начин биће омогућен приступ информацијама и релевантнм документима који се односе на жртве, а самим тим ће се онемогућити било какав облик манипулација, те ће се створити јединствени централни регистар српских жртава у дигиталном и архивском облику доступан за коришћење.

Рад на пројекту наставиће се континуирано до краја 2017. године, а тежишне активности ће бити на провјери података за до сада пописана лица, као и на прикупљању документације која недостаје за одређени број лица.

3.2. Сортирање, скенирање и унос у базу података све архивске документације Центра везано за ратна дешавања у периоду 1992-1995. године

Током 2013. године започет је рад на Пројекту сортирања, скенирања и уноса у базу података архивске документације везане за ратна дешавања у периоду 1992-1995. године, а у сврху лакшег коришћења, анализирања и достављања документације надлежним институцијама, које се баве процесуирањем ратних злочина.

Током последње четири године из различитих извора прикупљено је око 1.200.000 страница нових докумената која се односе на предмет истраживања Центра. Укупна Архива Центра у физичком облику, обухвата 1.189 регистратора са око 172.405 страница прикупљених докумената. Документација се разврстава по територијално/регионалном принципу, у склопу којег је подијељена на 24 области, у којима се документи слажу хронолошки.

Од 01.09.2016. до 22.08.2017. године вршена је константна класификација писане архиве Центра према критерију територијалне припадности. У том смислу архива је разврставана према општинама/градовима односно регијама/областима. У току извјештајног периода сређивана је архива за области: Бањалучке Крајине, Посавине, Семберије и Подриња, те је укупно сређено 170 регистратора.

Такође, у раније сређеним градовима/општинама или регијама/областима повећао се број сређених регистратора (због пристизања нове документације) те се и овај број сређених регистратора повећао за 31, те је с тим у вези у извјештајном периоду сређен 201 регистратор са око 29.145 страница.

Такође, у постојећу архиву (за све регије/области) уврштавана је документација из пројекта „Попис и евидентирање српских жртава у рату у Босни и Херцеговини (трагичан сукоб у региону), у периоду 1992-1995. године“, а према динамици како је пристизала у архиву.

Циљ ове активности је формирање јединственог архива везаног за ратни период, са свим доступним документима, те њихово сортирање ради лакшег приступа и коришћења.

Када је у питању скенирање материјала који се односе на рат и ратне злочине у извјештајном периоду скенирано је 98 књига и других публикација и брошура, те око 13 GB разних других материјала. Циљ ове активности је да се сходно расположивим техничким и персоналним капацитетима скенирају и дигитализују све публикације у посједу Центра како би се на што једноставнији начин електронском претрагом долазило до тражених података.

Рад на овим активностима се наставља континуирано.

3.3. Публикација „Хронологија догађаја у бившој Југославији 1989-1995. године“

Центар је у претходном периоду радио на реализацији пројекта „Хронологија догађаја у бившој Југославији 1989-1995. године“. Овом активношћу обухваћени су кључни догађаји на простору бивше СФРЈ од 01.01.1989. до 31.12.1995. године (одлуке државних и политичких органа и субјеката, састанци и сусрети руководстава, изјаве домаћих и страних званичника, описи значајних догађаја, извјештаји о ратним дешавањима, резултати међународних састанака и договора и друго).

Основни радни текст су подаци из нових извора (публикације, видео материјали, чланци, материјали међународних и домаћих судова), те доказна документација о догађајима који су наведени у хронологији.

У претходном периоду извршена је детаљна уредничка и историографска провјера комплетног садржаја хронологије и усклађивање са новим изворима и литературом, али и постојећим анализама Центра. Уједно је извршена комплетна провјера података на начин да су терминолошки и суштински садржајно допуњени и исправљени уочени недостаци, а избачени су дијелови који су се појављивали више пута, били нејасни, некомплетни, непотребни и сл.

Детаљно је урађена хронологија догађаја за подручје Сребренице и других

дијелова средњег Подриња која се односи на развој ратних дешавања од половине 1994. године до августа 1995. године. Извршена је и упоредна анализа радне верзије хронологије и хронологије настале на основу чланака објављених у „Гласу српске“ у ратном периоду.

Графичка радна верзија садржи преко 1.000 страница. У току је финална техничка припрема (прелом, регистар имена, итд.).

Планирано је да Центар у скорије вријеме изда и промовише Хронологију, а реализација зависи од финансијских средстава.

3.4. Прикупљање и анализа документационо-архивске грађе о женама жртвама рата српске националности

Током извјештајног периода настављено је са реализацијом низа активности на прикупљању документационо-архивске грађе о женама жртвама рата српске националности на територији Босне и Херцеговине. Активности су обухватиле: прикупљање података и документације; сарадњу са невладиним организацијама; праћење правосудних процеса у предетима ратних злочина над женама српске националности злочина и остале активности.

Настављено је са активним радом на истраживању чињеница и прикупљању доказа, односно релевантне документације о страдању жена жртава рата српске националности. Ову активност Центар је осмислио и започео са њеном реализацијом током 2014. године, а почетни рад се односио на прикупљање документационо-архивске грађе о страдању жена српске националности у протеклом рату. Међутим, увидом у постојећу документацију, након консултација са институцијама, невладиним организацијама и жртвама, отворене су многе теме на које је било потребно дати одговор.

Имајући у виду да су жене које су преживјеле ратну тортуру једна од најтежих, ако не и најтежа категорија жртава рата, а с обзиром на то да ни преко двадесет година од завршетка рата, у Републици Српској, није била сачињена јединствена евиденција о овој категорији жртава, Центар је одлучио да овом проблему посвети ширу пажњу и то на начин да је сопственим капацитетима израдио електронску базу података у коју се уносе релевантни подаци и документација о свакој појединачној жртви.

У ову базу, која је успостављена у мају 2015. године, закључно са 15.08.2017. године, унесено је 1.627 имена жена жртава, углавном сексуалног насиља, те је упоредо са електронском базом формирана и писана архива о женама жртавама рата која чини посебну цјелину архива Центра.

Такође, треба нагласити да је у оквиру „Пројекта пописа и евидентирања српских жртава у рату у БиХ (трагичан сукоб у региону у периоду 1992-1995. године)“ врши евидентирање жена жртава које су на различите начине страдале током рата и њихова имена су унесена у јединствену Базу Центра, те је до сада евидентирано 2.368 жена која је смртно страдала у ратним сукобима.

Циљ ових активности је да се постојећа документационо-архивска грађа (узимајући у обзир и податке МУП-а РС, правосудних институција и невладиних организација)

обједини, те да се на основу тога добије тачан број страдалих жена српске националности и то погинулих, несталих, силованих или затвараних у логорима и затворима, односно свих оних које су биле изложене разним облицима тортуре противно домаћем и међународном праву.

Имајући у виду сложеност поступка, Центар је успоставио сарадњу са МУП-ом РС. Конкретно, у извјештајном периоду, организовани су састанци, те је договорена кореспонденција са представницима Одјељења за истраживање ратних злочина у Добоју и Требињу МУП-а РС, што подразумијева да се у редовном контакту размјењују подаци о жртвама и извршиоцима ратних злочина.

Центар је наставио сарадњу са Удружењем жена жртава рата Републике Српске и то у складу са раније дефинисаним заједничким правцима дјеловања. У том смислу, Центар је у расположивом капацитету пружио техничку и професионалну помоћ Удружењу у његовом раду.

Поред наведеног остврена је сарадња са удружењима ратних заробљеника – логораша из Републике Српске. Сарадња се може оцијенити као веома успјешна будући да је на основу евиденција ових удружења ажурирана документација Центра о женама жртвама ратне тортуре.

Када су у питању правосудни процеси пред Судом БиХ у којима се као жртве појављују жене српске националности, закључно са августом 2017. године, за кривична дјела ратног злочина која су укључивала сексуално насиље, потврђена је оптужница против 34 лица, а од тога броја правоснажно је осуђено њих 14 и то на 100 година и шест мјесеци затвора, док је једно лице неправоснажно осуђено на шест година.

Такође, против још седам лица потврђена је оптужница за злостављање, односно за убиства жена српске националности.

Треба истаћи да је Центар, након промоција у Њујорку и Вашингтону организовао промоцију двојезичне монографије (на српском и енглеском језику) под називом „Наша исповјест – Жене жртве рата из Републике Српске“ средином септембра 2016. године у Београду у оквиру манифестације „Дани Српске у Србији“, у организацији Центра, Удружења жена жртава рата из Републике Српске и Представништва Републике Српске у Србији. Такође, монографија је у октобру 2016. године представљена и на међународном сајму књига у Београду. Када је ријеч о Републици Српској, монографија је у марту 2017. године промовисана у Бањој Луци у оквиру „Дана сјећања“.

3.5. Заштита жртава ратне тортуре

Центар је током 2016. године активно учествовао у раду Радне групе за израду текста Закона о заштити жртава ратне тортуре. Поред представника Центра у раду Радне групе учествовали су представници: Министарства рада и борачко-инвалидске заштите и Министарства здравља и социјалне заштите, Гендер центра Владе Републике Српске, те представници невладиног сектора и то Савез логораша Републике Српске и Удружење жена жртава рата Републике Српске. У својству посматрача учествовала је Међународна организација за миграције (IOM).

Након што је одржано више консултативних састанака, Радна група је предложила преднацрт Закона који је достављен у даљу процедуру Министарству рада и борачко-инвалидске заштите као надлежном министарству.

Уколико овај закон прође процедуру усвајања, по први пут ће бити признат статус и права жртава ратне тортуре, а то су лица која су незаконито била затварана (логораши) и лица која су била изложена сексуланом насиљу у рату.

Преднацртом је предвиђено активно учествовање Центра у поступку утврђивања статуса жртве ратне тортуре и то на начин да користећи своје службене евиденције и расположиву документациону грађу Центар издаје увјерења о чињеницама да ли је неко лице било изложено тортури.

Током 2015. и 2016. године Центар се активно укључио у пројекат УН-а под називом: „Пружање заштите, подршке и правде за преживјеле жртве сексуалног насиља током сукоба у Босни и Херцеговини“ (CRSV – Conflict Related Sexual Violence).

Пројекат су покренула УН тијела и организације и то: UN WOMEN, UNDP, UNFPA у сарадњи са Међународном организацијом за миграције (IOM). У Пројекту су предвиђени сљедећи циљеви: стављање на располагање преживјелим жртвама свеобухватне заштите и подршке; концептуализација метода репарација којима се олакшава будући равноправан приступ репарацијама и израда проведбених програма промовисања равноправности грађана у друштвене интеграције.

Оно што је посебно важно у пројекту, а тиче се и институција Владе Републике Српске јесте намјера UNDP-а да јача владине капацитете за помоћ овој категорији жртава. Вођени овом чињеницом, као и чињеницом да Центар има најтјешњу и најинтезивнију сарадњу и подршку невладиних организација које окупљају жртве, те да се примарно бави истраживањем догађаја и околности везаних за жртве и при томе једини располаже са релевантним подацима истраживања, Центар се у пуном капацитету, уз подршку Владе Републике Српске, укључио у пројекат, што је препознато и од носиоца пројекта.

Пројектне активности су обухватиле анализу стања и представљање свјетски верификованих модела репарације и ресоцијализације жртава, те шест радионица о побољшању и хармонизацији приступа за жртве у сљедећим секторским областима: бесплатна правна помоћ, образовање, здравствена и социјална заштита, запошљавање, финансијска помоћ и радионица анализе стања и формулисања закључака. У свим наведеним активностима Центар је учествовао активно као суорганизатор. Такође, реализована је и конференција „Потребе жртава сексуалног насиља из перспективе судства, тужилаштва и полиције“ у којој је Центар учествовао.

Током извјештајног периода Центар је активно учествовао и на тематским радионицама, које су организоване од стране Међународне организације за миграције (IOM), а које су се односиле на „Пружање његе, подршке и правде за лица која су претрпјела ратно насиље у БиХ“. Конкретно, учествовано је на двије тематске радионице у Требињу, које су организоване за српске жртве из протеклог рата, са подручја Херцеговине. Том приликом, представници Центра успоставили су контакт и остварили сарадњу са удружењима која окупљају жртве са подручја Херцеговине, упознали их са радом и надлежностима Центра, те се као најбитније може истаћи да је остварена сарадња у погледу размјене документације.

Током наредног периода планирано је да Центар настави са овим активностима, кроз узимање учешћа у оваквим тематским радионицама, с обзиром на вишеструку корист коју Центар има у оваквом непосредном и директном контакту са жртвама.

3.6. Истраживање страдања колоне ЈНА приликом повлачења из Тузле 15.05.1992. године

Центар је током 2017. године у сарадњи са „Завичајним удружењем Тузлака“ у Бијељини, Борачком организацијом Републике Српске и тимом истраживача, потписао Споразум о заједничкој реализацији пројекта истраживања напада на колону ЈНА 15. 05.1992. године на локалитету Брчанска Малта у Тузли.

Споразумом је дефинисана заједничка сарадња, међусобна права и обавезе између учесника у овом пројекту.

Главне активности пројеката обухватају:

- израду и промоцију публикације о догађају на Брчанској Малти, 15.05.1992. године, и о страдању лица српске националности на подручју општине Тузла током протеклог рата у БиХ;

- израду и промоцију документарног филма о догађају на Брчанској Малти, 15.05.1992. године, и страдању лица српске националности на подручју општине Тузла током протеклог рата у БиХ;

- израду и промоцију изложбене поставке (изложба фотографија) о догађају на Брчанској Малти, 15.05.1992. године, и страдању лица српске националности на подручју општине Тузла током протеклог рата у БиХ и

- организовање међународне научне конференције о догађају на Брчанској Малти, 15.05.1992. године, и страдању лица српске националности на подручју општине Тузла током протеклог рата у БиХ.

Реализујући активности из споразума, до сада је обједињена доступна грађа као што су свједочења учесника у колони, као и оних који су на непосредан или посредан начин учествовали у збивањима која су им претходила, чиме су створени услови да се свеобухватније и цјеловитије објасне и сагледају не само најзначајнији непосредни и посредни узроци, већ и свеукупне посљедице поменутог догађаја.

На бази таквих података, чињеница и сазнања, стало се на становиште да се истраживање прошири и да се њиме обухвате још двије (нове) области, те да се књига тако употпуни са два нова поглавља, дефинисана као: егзодус Срба са тузланског подручја и девастирање храмова и објеката Српске православне цркве.

Нова поглавља укомпоноваће се и придодати у садржај документарног филма што ће у знатној мјери допринјети његовом обогаћењу и вишеслојности.

Радећи на наведеној активности остварена је изузетно значајна и ефикасна сарадња са Архивом Зворничко-тузланске епархије Српске православне цркве, те са Министарством спољних послова Републике Србије.

На почетку пројектне активности, Центар је уступио значајну документацију везану за ексхумацију масовне гробнице са локалитета - градско гробље „Трновац - дјечије

гробље“, град Тузла, а која је везана за ексхумацију тијела страдалих у „Тузланској колони“. Конкретније, достављена је фото документација и цртежи лица мјеста ексхумације масовне гробнице, фото документација и записници о форензичкој обради ексхумираних тијела из масовне гробнице и табеларни преглед ексхумираних тијела из масовне гробнице са подацима о идентификованим тијелима. Такође, достављени су релевантни видео записи и друга документација која указује на околности овог страдања, а која представља базичну грађу за публикацију, изложбу, документарни филм и научну конференцију.

Цјелокупни резултати истраживања, који ће бити преточени у књигу, изложбу фотографија и документарни филм, до сада су остварени у сљедећем обиму:

- књига - написано, приређено и уређено приближно 90% садржаја, а остатак је на допунама и поступању по примједбама уредника;

- засебна књига о националној и духовној вертикали Срба у сјевероисточној Босни и Херцеговини - обезбијеђена и обрађена комплетна грађа, те је написано приближно двије трећине предвиђеног садржаја;

- изложба фотографија - обезбијеђен је релативно широк избор фотографија, од којих је двије трећине обрађено, а трага се за недостајућим фотографијама;

- документарни филм - реализовано 90% теренских снимања, извршена је анализа и обезбијеђена документарна грађа, те су договорени интервјуи са актерима важнијих догађаја и

- научна конференција – која је у основи конципирана и формулисана, у организационом смислу, те у погледу ангажовању већег броја еминентних учесника.

3.7. Дјеца – жртве рата у Босни и Херцеговини у периоду 1991-1995. године

Жртве протеклог рата у Босни и Херцеговини била су и дјеца. Према расположивим сазнањима, дјеца су убијана или су на друге начине смртно страдала, рањавана, затварана у логоре, сексуално злостављана, прогоњена, одвајана од родитеља, била предмет трговине људима и органима, те су пролазила и многе друге видове страдања.

Како до сада не постоје јасни, прецизни и систематизовани подаци о страдању ове категорије жртава, Центар је током 2015. године започео рад на прикупљању података о именима жртава, мјестима и околностима страдања и материјалних доказа који указују на злочине почињене према дјеци. При томе, у циљу добијања аутентичних података, планирано је успостављање сарадње са релевантним институцијама и организацијама које у својој надлежности имају заштиту дјеце и дјечијих права.

Конкретно сарадња је успостављена са: Хуманитарним удружењем жена „Дуга“, Радио телевизијом Републике Српске, Удружењем „Здраво да сте“, Заводом за физикалну медицину и рехабилитацију „Доктор Мирослав Зотовић“ - Бања Лука и Универзитетским клиничким центром у Бањој Луци, а све у вези сарадње и уступања документације и података о дјеци жртвама рата.

У току рада на овом пројекту анализирано је више хиљада докумената, различитих публикација и књига које се односе на дјецу жртве рата. Сва ова документација је

селектована и аналитички обрађена и то на начин да се текстуално описују околности, вријеме и мјесто страдања, биографски подаци, извори података. Такође, врши се систематизација података који се односе на жртве и маркирање који подаци недостају, те рад на њиховој допуни из релевантних извора и документације.

Резултати овог истраживања служиће као научно – правни основ према чијој употреби ће се опредијелити релевантни друштвени и државни субјекти, првенствено извршне и судске власти. Ово истраживање представља објективан приказ стања и броја жртава, нефаворизивјаући ни један извор, ни једне од зарађених страна, јер циљ овог истраживања је научни и хуман. Из свега наведеног произилази да овај пројекат има научну и друштвену оправданост, те да ће служити као опомена будућим генерацијама да спријече свако људско страдње, а посебно страдање дјеце.

Истраживање се врши по географско-хронолошком принципу, те врсти страдања класификоване на сљедећи начин:

- смртно страдали (убијени, погинули, нестали);

- остале врсте страдања (рањавања, повреде);

- заробљавања, логори и затвори, кућни притвор, тортуре, мучења и

- психотрауме и страдање породица.

Закључно са 21.08.2017. године обрађена је документација која се односи на страдање дјеце са подручја 66 општина пријератне Босне и Херцеговине, те је евидентирано 373 смртно страдале дјеце, 384 рањених и повријеђених, затим 459 дјеце која су прошла кроз тортуре, мучења, заробљавања, логоре, затворе и кућне притворе, као и 41 дијете за које Центар посједује документацију да је доживјело психотрауме усљед страдања породице.

У уводном дијелу овог истраживања биће ријечи о дијелу међународног хуманитарног права и правног положаја цивилних жртава рата са тежиштем на заштиту дјеце, затим на положају дјеце и узроцима њиховог страдање у протеклом рату у Босни и Херцеговини. Рад ће се, поред наведеног осврнути и на виктимизацију, трауматизацију и ратне посљедице избјеглиштва, заробљавања, тортуре, траума и поремећаја личности дјеце.

У плану је публиковање овог истраживања, а рад на овом пројекту биће континуирано настављен до краја 2017. године.

Ове године навршило се двадесет и пет година од страдања дванаест беба у бањалучком Клиничко-болничком центру. Подсјећања ради, у то вријеме Аутономна регија Крајина била је у копненој и ваздушној изолацији. Немогућност снабдјевања довела је до тога да је у већим градовима, посебно у Бањој Луци, дошло до несташице основних животних намирница, лијекова и медицинских средстава. Врхунац ове хуманитарне кризе кулминирао је у бањалучкој болници гдје је, због недостатка кисеоника, живот изгубило дванаест, тек рођених, беба. Хуманитарна криза ријешена је војном операцијом ВРС под називом „Коридор-92“. Пробијањем копненог пута према Савезној Републици Југославији и доласком хуманитарне помоћи првих дана јула трајно је ријешено питање проблема са кисеоником у Клиничко-болничком центру. Трагедија у бањалучком породилишту је исписала најтужније странице историје Клиничко-болничког центра, Бања Луке и Републике Српске. Од 22.05. до 19.06.1992. године

преминуло је дванаест пријевремено рођених беба. Неке су бебе преминуле свега неколико сати по рођењу. Родитељи им нису стигли дати ни име па су све бебе, осим једне, сахрањене и заведене без имена.

Двије бебе, рођене у периоду када није било довољно кисеоника и које су успјеле да преживе имале су тешке физичке и психичке посљедице.

Управо тим поводом, Центар је приступио истраживању са циљем да се утврде све околности које су довеле до ове трагедије, као и напори који су чињени да би се трагедија ублажила или спријечила. Током истраживања контактиране су бројне институције и организације као и хуманитарне и вјерске организације које су функционисале у Бањој Луци у том периоду.

Посебно треба издвојити сарадњу са Универзитетско-клиничким центром Републике Српске, мајкама преминулих беба окупљених око Удружења „Дванаест мајки“, Колом српских сестара, те Радио телевизијом Србије. Контактирано је и разговарано са 37 учесника или релевантна саговорника који су могли пружити потребне информације. Када је ријеч о сарадњи са мајкама страдалих беба посебно треба издвојити чињеницу да је управо захваљујући активностима Центра утврђено мјесто боравка пет мајки за које до сада нису постојале никакве информације. Од њих пет, три су по први пут говориле о овим догађајима, а мајке страдалих беба ће такође бити заступљене у овом истраживању кроз своје животне исповјести. Захваљујући овом истраживању Центар има потпуне податке и то не само о преминулим бебама већ и о њиховим родитељима. Такође, извршен је преглед постојеће и прикупљање нове документације, а посебно треба издвојити видео и аудио записе.

3.8. Истраживање догађаја у сребреничкој регији у периоду 1992-1995. година

Током извјештајног периода, Центар је наставио са истраживањем догађаја у сребреничкој регији и то евидентирање погинулих, убијених и несталих Срба средњег Подриња, те истраживање догађаја из јула 1995. године.

С обзиром на методологију рада и на начин селектовања жртава према мјесту страдања, а не према тренутном пребивалишту, мјесту боравка, мјесту рођења или мјесту укопа жртве, треба напоменути да се ради о лицима која су страдала на територији сребреничке регије и да би овај број био много већи када би се у њега уврстила и лица која су страдала на подручијима других општинама, а имају један од наведених параметара везаних за ову регију. Имајући у виду да Центар ради на Пројекту пописа и евидентирања српских жртава у рату у Босни и Херцеговини у периоду 1992-1995. године, ова лица ће бити евидентирана у мјестима својих страдања.

Добијени подаци су презентовани у табели 1.

Табела 1. Број српских жртава страдалих у сребреничкој регији по годинама и статусу

ОПШТИНА	ГОДИНА СТРАДАЊА				УКУПНО ЖРТАВА
	1992.	1993.	1994.	1995.	
Сребреница	287	143	14	28	**472**
Братунац	318	119	9	15	**461**
Власеница[1]	208	77	15	28	**328**
Шековићи	35	36	33	11	**115**
Калесија[2]	204	45	48	77	**374**
Зворник	386	140	47	105	**678**
УКУПНО	**1.438**	**560**	**166**	**264**	**2.428**

Напомена: Од укупног броја страдалих цивила 198 су жене и 47 дјеце.

Центар наставља истраживање догађаја у сребреничкој регији у склопу својих редовних активности, како би се дошло до што потпунијих података о страдању Срба на овом подручју.

Такође, Центар је наставио активности на истраживању догађаја у сребреничкој регији јула 1995. године у циљу утврђивања истине о овим догађајима, с обзиром на то да у јавности постоје манипулације које се односе на број жртава.

У том смислу су извођене сљедеће активности:

- Утврђивање што детаљније судбине припадника 28. дивизије тзв. Армије РБиХ током пробоја из окружења у јулу 1995. године, као и судбине тијела страдалих у истом;

- Утврђивање листе формација тзв. Армије РБиХ, командног кадра као и идентитета свих осталих лица која су осумњичена да су као припадници 28. дивизије починили кривична дјела ратног злочина или друга кривична дјела над српским становништвом. Ова листа је замишљена као база података која би омогућила претраживање по разним параметрима, те самим тим и анализу потребних чињеница и информација и

- Наставак активности на даљем прикупљању доказа који ће помоћи потпуном откривању судбине несталих лица.

У складу са наведеним истовремено су започете и активности на припреми публикације као и научног скупа међународног карактера.

У извјештајном периоду, Центар је у оквиру активности подршке тимовима одбране оптужених грађана Републике Српске пред МКСЈ остварио значајне резултате, који су се између осталог огледали и у уступању својих стручних и других капацитета тиму одбране генерала Младића током њихове припреме за завршни поднесак.

Настављен је рад на прегледу документације која је везана за догађаје из Сребренице, те је обрађено преко 50 разних спискова формација 28. дивизије тзв. Армије РБиХ. Током рада на овим документима утврђен је идентитет 2.147 војника 28.

[1] Подаци везани за општину Власеница садрже и податке општине Милићи која је формирана 1993. године.

[2] Подаци везани за општину Калесија садрже и податке општине Осмаци која је формирана 1995. године.

дивизије тзв. Армије РБиХ који се налазе на списку у Поточарима, од којих је 1.785 сахрањено у Поточарима.

Потребно је извршити и додатне провјере за наведена лица пошто у неким случајевима има одступања као што су различити подаци о датуму рођења (нпр. пермутације дана и мјесеца рођења) или словних грешака у имену и презимену.

У том смислу наставиће се рад на ажурирању, обради спискова и табела, те прикупљене документације која представља вјеродостојан извор за утврђивање истине о догађајима у и око Сребренице у јулу 1995. године.

Циљ активности је да се формира база података у коју ће бити унесена имена свих припадника 28. дивизије тзв. Армије РБиХ са релевантним подацима везаним за период 1992-1995. година. Поред овог, планирано је израдити генезу развоја и шематску структуру муслиманских јединица на подручју Сребренице у протеклом рату од почетка ратних дејстава па до јула 1995. године.

Документација која се налази у посједу Центра је различите употребне вриједности. На жалост, приликом копирања, скенирања и претварања докумената из једног у други облик, одређени број докумената је потпуно или дјелимично неупотребљив. Обрађен је сваки документ, а након извршене анализе додијељен му је број који означава датум сачињавања уз кратак наслов.

Обрађујући ове документе и спискове, заједно са прилозима, формирана је табела у коју је унесен 61 напад на српска насеља од стране муслиманских формација заједно са свим расположивим параметрима: мјесто, вријеме напада, опис догађаја, јединице које су вршиле напад, командни кадар, расположива имена припадника муслиманских формација који су учествовали у нападу, имена жртава и сл.

Уз сваки догађај наводе се и сви документи који се на било који начин односе на ове догађаје, тако да је могуће врло једноставно приступити сваком од докумената и конкретној страници на којој се спомиње догађај. Циљ формирања ове табеле је израда базе у којој би били обрађени појединачни догађаји.

Паралелно с овим вршена је појединачна идентификација и допуна постојећих сазнања везано за командни кадар и припаднике муслиманских формација 28. дивизије тзв. Армије РБиХ који су наведени у расположивој документацији.

Формиран је и прелиминарни списак припадника 28. дивизије тзв. Армије РБиХ у којем је тренутно унесено 9.000 имена која се доводе у везу са муслиманским оружаним формацијама од 1992-1995. године на овом подручју, а самим тим и злочинима који су се десили над српским становништвом.

У извјештајном периоду подаци добијени од МУП-а РС упоређивани су са документима тзв. Армије РБиХ, те је самим тим поуздано утврђен идентитет већине припадника муслиманских оружаних снага на подручју Сребренице.

Од велике помоћи у овом истраживању је и списак сахрањених у Меморијалном центру Поточари са којима су паралелно упоређивани и провјеравани подаци за лица за која је утврђено да су страдала у овом периоду.

У наредном периоду извршиће се комплетирање свих расположивих спискова 28. дивизије тзв. Армије РБиХ и утврђивање тачног идентитета свих припадника ове војне формације.

Током периода септембар-децембар 2016. године, дакле, током прве фазе дигитализације и обраде докумената обрађено је и архивирано 2.829 докумената. Прва фаза обухватила је дигитализацију, увид у документе, одређивање броја и израду линка. Након тога је започет рад на извођењу друге фазе која подразумијева одређивање параметара за унос података и формирање базе података Комисије Републике Српске за истраживање догађаја у и око Сребреницу у периоду од 10. до 19. јула 1995. године.

Формирана је електронска база података са појединачним личним картонима за 6.243 лица која су укопана на гробљу у Меморијалном центру Поточари. Сваки картон садржи личне податке сахрањеног лица укључујући ту и ознаку парцеле на којој је сахрањено, као и координате за проналазак парцеле на Google мапи.

Извршено је ажурирање постојеће базе података о Сребреници уношењем података за више стотина лица чији посмртни остаци су сахрањени у Поточарима 2016. и 2017. године.

Рад на изради публикације је у завршној фази. Извршени су редакцијски послови и у току је редиговање и допуна, те уобличавање основног текста студије радног наслова „Сребреница и Подриње 1992-1995. године“.

У вези са свим претходно наведеним активностима планирано је и организовање научног скупа међународног карактера на ову тему.

3.9. Истраживање ратних злочина почињених од стране Петог корпуса тзв. Армије РБиХ над српским народом

Ослањајући се на пет раније израђених студија, а које се односе на анализу војне ситуације у западнокрајишким општинама и то: Приједор, Босански Нови, Босанска Крупа, Сански Мост и Кључ, у периоду 1991-1995. година, Центар је у периоду од 2015. до 2017. године интезивирао истраживања о дјеловању Петог корпуса тзв. Армије РБиХ на подручју поменутих општина, нарочито у јесен 1995. године када су формације тадашње тзв. Армије РБиХ уз садејство хрватских снага из Босне и Херцеговине и Републике Хрватске, са простора поменутих општина, као и подручја Бихаћа и Петровца протјерали готово сво становништво српске националности, а у изразито офанзивним дејствима на наведеном територију је убијено око 870 цивила српске националности и око 400 војника ВРС, те је спаљено више од 30 села. Нестало је 830 лица са тог подручја и за највећим бројем њих се још увијек трага, а на наведеним подручјима пронађена је 21 масовна гробница са тијелима лица српске националности. Наведене студије садрже податке о организацијско-формацијским структурама дејствујућих јединица; борбене догађаје током дејстава; кључне личности који су повезани са догађајима и околностима дјеловања и ратне злочине које је су дејствујуће јединице починиле над ратним заробљеницима, цивилима и другим лицима у периоду од 1992. до 1995. године.

Такође, током извјештајног периода, Центар је израдио документ под називом „Анализа догађаја који су довели до страдања припадника српског народа од стране муслиманско- хрватских снага на подручју општине Босански Петровац у јесен 1995. године.“ Поменути документ садржи опис стања и хронологију дешавања на подручју општине током ратног периода, борбене операције и офанзивна дејства које су предузимале муслиманско-хрватске снаге на подручју ове општине те опис убистава,

нестанка и заробљавања лица, претежно цивила, на различитим локацијама на подручју ове општине. Наведени догађаји су хронолошки описани и систематизовани и представљају значајну грађу како за даља истраживања, тако и за документовање злочина на овом подручју који још увијек нису процесуирани.

Настављањем истраживања у овој области Центар је успио доћи до додатне документације која се односи на околности почињених злочина и страдања, укључујући и потенцијално одговорна лица. Као финални исход истраживања израђени су пописи жртава по мјестима и догађајима страдања, укључујући и околности страдања, за општине Сански Мост, Кључ, Крупа и Петровац. Новоприкупљена документација је обима око 2.000 страница и садржи значајне изворе, информације и податке те ће послужити за процесуирања и даљња истраживања, поготово када се узме у обзир чињеница да за злочине почињене на овом подручју још нико од значајнијих актера није одговарао.

У извјештајном периоду Центар је извршио попис жртава за наведене општине, те је систематизовао податке о околностима њиховог страдања на начин да су за сва лица прикупљене изјаве о начину и околностима страдања. Анализа страдања жртава је извршена према мјесту и времену страдања. Документовање злочина је поред изјава свједока и оштећених праћено и обдукционим налазима, записницима са ексхумација, видео материјалима и другом релевантном доступном документацијом која представља мјеродаван доказ за провођење тужилачких и судских поступака.

Дио података је уступљен надлежним полицијским органима и Тужилаштву БиХ, те се по питању процесуирања ових злочина одвија стална комуникација на допуњавању сазнања и истраживања.

3.10. Истраживање догађаја на „Тузланској капији“

Према чињеницама утврђеним на Суду БиХ, 25.05.1995. године на локалитету „Капија“ који се налази у Тузли, на тргу које чине улице: Мајевичка, Божидара Аџије, др Мујбеговића, Партизанска, Маршала Тита и Николе Тесле, дошло је до експлозије у којој је смртно страдало 71 лице, тешке тјелесне повреде задобило је 106 лица, а лаке тјелесне повреде задобило је 69 лица. За наведени догађај, генерал ВРС Новак Ђукић, пред Судом БиХ правоснажно је осуђен на 20 година затвора и то за кривично дјело Ратни злочин против цивилног становништва.

Током судског процеса, а и касније, у научној и стручној јавности била су присутна различита мишљења која су доводила у питање чињенице из пресуде Суда БиХ, а које се односе на врсту експлозије, начин на који је до ње дошло, као и на налогодавце и извршиоце.

Из тих разлога, Центар је у сарадњи са тимом одбране, кроз прикупљање релевантне документације и изјава свједока и учесника догађаја, настојао допринијети расвјетљавању овог случаја. Центар је такође, ангажовањем експерата балистичке струке и експерата за минско-експлозивна средства, израдио експертизе о природи и ефектима експлозије на „Тузланској капији“, те предузео активности у експерименталним истраживањима која се реализују у релевантним научним установама и институцијама.

Поменута активност је реализована с ослонцем на Закључак Народне скупштине Републике Српске, број: 01-2410/13 од 28.11.2013. године, у којем се предлаже да Влада Републике Српске планира кадровске и финансијске капацитете у оквиру формирања новог или проширења постојећих тимова у сврху обнове поступка против генерала Ђукића и сличних случајева.

Као исход ових истраживања, израђен је Извјештај о полигонским испитивањима у вјештачењу утврђивања дејстава убојних средстава под приближним условима који су били на тргу „Капија“ у Тузли 25.05.1995. године.

Центар располаже и са извјештајима и мишљењима допунског балистичког вјештачења у вези са догађајем и околностима у случају експлозије на мјесту „Капија“, као и десетинама хиљада страница писаног доказног материјала, аудио и видео снимака који се односе на овај предмет.

Током 2015. године, Центар је за потребе проширивања истраживања овог догађаја, у сарадњи са Заводом за судску медицину Републике Српске, израдио судско-медицинску анализу достављене документације (налаз и мишљење), која се односи на анализу цјелокупне доступне увиђајне и друге расположиве документације из списа у предмету „Капија“. Резултати наведеног истраживања такође су, у знатној мјери, довели у питање пресуђене чињенице пред Судом БиХ у предмету против Новака Ђукића.

Такође, током 2015. и 2016. године, Центар је активно учествовао у новим вјештачењима и експерименталним активностима проведеним у Републици Србији у циљу проналажења нових чињеница и доказа у наведеном предмету. Предмет вјештачења чиниле су расположива судска документација, документа Тужилаштва, резултати са ранијих увиђаја са припадајућим документима, ранија вјештачења, а посебно вјештачење проф. др Берка Зечевића под називом „Анализа увјета који су довели до масакра особа на Тргу „Капија“ дана 25.05.1995. године у 20.55. часова“. Додатни основ за вјештачења представљали су резултати опита извршених у двогодишњем временском периоду од јуна 2014. године до априла 2016. године на војном полигону Војске Србије у Никинцима. Опите су планирали, организовали, припремили и извели домаћи и инострани експерти.

Уз учешће Центра и надлежних субјеката на полигону у Никинцима домаћи и страни експерти у временском периоду од непуне двије године извели су укупно 32 опита, од чега са гранатом 130 мм 17 опита, један опит са гранатом 155 мм и 14 опита са експлозивом. На основу експертиза и изведених опита на војном полигону у Никинцима, експерти су сачинили и доставили укупно 11 различитих студија које садрже експертизе, налазе и мишљења, вјештачења различитих стручњака појединаца и институција од оних балистичке преко артиљеријске и минско-експлозивне па до медицинске струке.

На основу поменутих студија, налаза и мишљења формулисан је општи закључак који гласи: „Дана: 25.05.1995. године у 20.55 часова на Тргу „Капија“ у Тузли није експлодирао никакав испаљени пројектил, самим тим ни онај калибра 130 мм“. Другачије речено, на основу наведених налаза и мишљења, а имајући у виду услове експерименталног активирања гранате, изглед трагова насталих у посљедици њеног дејства, са довољном сигурношћу и оправдано се може тврдити да у предметном случају није дошло до експлозије ма какве гранате било да је иста постављена на лицу места или долетјела из ма ког правца на исто мјесто.

Сва наведена документација налази се у Центру, те је достављена надлежним институцијама и организацијама.

Током 2016. и 2017. године Центар је у сарадњи са фондацијом „Правда и помоћ за генерала Новака Ђукића“ израдио и објавио публикацију „Диверзија на тузланском тргу „Капија“, која на 427 страна у пет поглавља даје научно-стручну анализу предмета „Капија“. Студија након увода у предмет „Капија“ полази од разматрања и анализе судских и других списа, те фотодокументације са лица мјеста догађаја да би се у трећем поглављу концентрисала на доказивање судске злоупотребе балистике те злоупотребе науке и провођење онтолошког насиља од стране вјештака тужилаштва у наведеном предмету. У четвртом поглављу студије анализирају се ефекти дејстава пројектила на околне објекте у стварности након опита, презентују се и анализирају налази страних вјештака различите струке из различитих институција и држава. У петом поглављу приказана је квантитативна и квалитативна анализа рањавања жртава, вјероватноћа елеминисања мете те се детаљно анализирају како повреде жртава тако и оштећења различитих објеката на локацији злочина, а у циљу доказивања хипотезе да се није радило о поменутој гранати већ о импровизованим и диригованим експлозивним направама. На крају студија садржи прилоге и графиконе који на научно објективан и систематичан начин доказују проведена истраживања и доказују исходишну хипотезу оповргавајући наводе пресуде да је злочин уопште почињен поменутим оруђем и пројектилом, а нарочито не са положаја Војске Републике Српске под командом генерала Новака Ђукића. Центар је организовао и потпомогао презентацију наведене студије која је одржана у Бањој Луци и Београду.

Такође, Центар је у сарадњи са Тимом одбране, Фондацијом „Правда и помоћ за Новака Ђукића“ израдио документарни филм под називом „Мучни терет подметнуте кривице“. Филм, између осталог садржи разултате међународних екеспертиза проведених на полигонским испитивањима, те на аутентичан начин говори о тужилачком и судском процесу који је пред Тужилаштвом и Судом БиХ вођен против генерала Новака Ђукића у предмету „Капија“ правно аргументујући његову рушљивост и указујузћи на потребу ревизије процеса по принципу појављивања нове чињенице (*beneficium novorum)*. Премијерно филм је приказан у Београду, а након тога и у Бањој Луци у организацији Центра. Такође, филм је у организацији Центра и уз помоћ Фондације, Тима одбране и локалних борачких организација приказан у Добоју, Прњавору, Приједору, Козарској Дубици и Градишци. На наведеним промоцијама представници Центра заједно са организаторима и копродуценатима упознали су присутну јавност (око 150 присутних у просјеку по промоцији) о овом истраживању и настојању Центра и институција Републике Српске у доказивању и презентовању истине у овом предмету. Као резултат реконструкције догађаја настала је и књига „Диверзија на тузланском тргу Капија“, аутора Илије Бранковића. Издавачи књиге су Центар и Фондација „Правда и помоћ за Новака Ђукића“. Промоција књиге је одржана 27.06.2017. године у вијећници Банског двора у Бањој Луци, односно 29.06.2017. године у Београду у медијском центру Војске Србије.

3.11. Истраживање ратних дешавања у Сарајеву

Активност истраживање ратних дешавања на подручју Сарајева (десет пријератних општина) од 1992. до 1995. године, обухвата константно прикупљање и аналитичку обраду одређене документације, архивске грађе и доступних сазнања и података. Након израде хронологија ратних дешавања за свих десет ратних општина које су чиниле град Српско Сарајево и прикупљања полазних података о масовним и појединачним страдањима лица – цивила српске националности на локалитету Казани те података о страдањима лица – цивила српске националности на локалитету у насељима Мојмило, Анекс и Храсно (општина Нови Град Сарајево) извршено је прикупљање изјава свједока догађаја на поменутим локалитетима и идентификована су лица за које, према документацији, постоје сазнања и основи сумње да су починили кривично дјело ратног злочина.

Континуирано се врши аналитичка обрада и допуна документације, те класификација прикупљених докумената из различитих доступних извора који се односе на дешавања на почетку и током ратних дејстава на подручју Сарајева, а могу се довести у везу са изазивањем опште опасности и инцидената који су довели до масовног, организованог и планског прогона лица српске националности од стране муслиманских војних и паравојних формација. Анализа је обухватила и документацију која се односи на догађаје изван периода 1990-1992. године, због повезаности догађаја и њиховог сагледавања у континуитету, као и везаности за одређена лица.

Поред наведеног, вршена је додатна селекција, допуњавање и достављање у електронском облику изјава свједока догађаја на подручју Сарајева, а који су дали релевантне податке о почецима и току ратних операција, те страдању лица српске националности.

Проширене су и допуњене посебне информације и аналитички обрађена документација о сљедећим ратним догађајима у Сарајеву: случајеви силовања српкиња у логорима и приватним становима и јавним кућама; ликвидација припадника ЈНА у Великом парку тзв. „Група транспортер“; злочини на Алипашином пољу (гробница код РТВ дома); ликвидације на локалитету Казани (са посебним освртом на процесуирању ових предмета у рату од стране војних судова тзв. Армије РБиХ); напади на цивлно српско становништво у насељима Велешићи и Пофалићи и злочини у бившој касарни „Виктор Бубањ“.

Проширени су подаци и сазнања, те је прибављен значајан број докумената који се односе на почетак сукоба, организацијско-формацијску структуру (пара)војних муслиманских снага, почетне инциденте, артиљеријске, минобацачке и снајперске положаје. Посебан акценат дат је на подручја: Храснице, Соколовић колоније, Пофалића и Алипашиног поља. Велики дио прикупљених сазнања, кроз документе, достављен је Тужилаштву БиХ и Агенцији за истраге и заштиту Босне и Херцеговине (у даљем тексту: СИПА).

Ажуирарна је информација сачињена током 2016. године која садржи списак лица за које постоје основи сумње да су наредили, починили или се могу довести у везу са почињеним злочинима над српским цивилима на подручју Сарајева, са описом обиљежја почињених кривичних дјела ратног злочина, а такође и информацију која

садржи списак лица српске националности и околности њиховог страдања на подручју Сарајева.

У извјештајном периоду, базирајући се на појединачне злочине, односно појединачне локалције страдања, Центар је прикупио оперативне податке и сазнања који се односе на сексуално насиље почињено на женама српске националности на подручју пријератног града Сарајево.

У склопу праћења и подршке тужилачких истрага и провођења судског процеса посебан акценат у извјештајном периоду Центар је ставио на истраживање ратног злочина почињеног према цивилима српске националности као и незаконито затварање и страдање на локацијама: „Силос“, „Крупа“ и Основна школа „9. мај“ на подручју сарајевске општине Хаџићи. У том предмету значајан је допринос Центра у документовању злочина као и извођењу доказа у судском поступку. За наведене предмете Центар је прикупио и систематизовао око 2. 500 различитих докумената чиме наведени предмет доведен у фазу потпуног документовања те се прешло у фазу аналитике.

Такође, током извјештајног периода Центар је посветио значајну пажњу истраживањима појединачних злочина и мјеста страдања на подручју пријератног града Сарајева при чему су прикупљени значајни подаци за предмет „Велики парк“, злочине на локацијама „Чемерно“, те предмет „Храсница“. Подаци, документација и сазнања по овим предметима посебно унапријеђују тренутне и будуће правосудне процесе.

Поред предмета који се односе на раније поменуте логоре, у извјештајном периоду додатно је прикупљено у дигиталном облику и око 2.000 документа који се односе на изјаве свједока, борбене извјештаје, службене забиљешке, кривичне пријаве и евиденције. Поменути документи имају висок степен оперативне вриједности и њихова детаљна аналитичка обрада је у току.

На овој активности одвија се континуирана сарадња са СИПА-ом, те је размијењена документација, што је између осталог допринијело и томе да СИПА започне опсежне истражне радње које се односе на утврђивање чињеница о страдању Срба у ратном Сарајеву.

Рад на овој активности се наставља у континуитету.

3.12. Историјски преглед дешавања у Одбрамбено-отаџбинском рату 1992-1995. године и рат у Босни и Херцеговини трагичан сукоб у региону

Центар је током претходног периода наставио рад на публикацији под радним називом „Историјски преглед дешавања у Одбрамбено-отаџбинском рату 1992-1995. године“. Публикација је покушај да се историографски обухвате поједина значајна дешавања битна за настанак и развој Републике Српске. Рад на овој публикацији проистекао је из потребе да се поједина питања стручно историографски обраде, али и да се створи нова свеобухватнија слика ових дешавања.

Након што је доц. др Горан Латиновић са Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци доставио рецезентске исправке започето је са корекцијама и допунама

текста, те су поглавља детаљније допуњена, односно измјењена у складу са рецензентским сугестијама.

Такође, садржај појединих поглавља се мијења у складу са новодоступном литературом, а посебно поглавља која се односе на средње Подриње и Сарајево. За дио публикације о ратним дешавањима у Подрињу је битно рећи да је урађен хронолошки приказ околности у региону Сребренице и Братунца од почетка ратних сукоба 1992. године који карактеришу активна војна дејства и готово стални напади и злочини бошњачких снага. Од времена успостављања заштићене зоне ови напади такође се настављају, а стратегија бошњачких снага иде до тога да се планира коначни координисани напад из енклава и излазак на ријеку Дрину, тј. прекидање Републике Српске, али и бошњачко спајање са Тузлом и другим територијама. Овај дио је обрађен је коришћењем обимне изворне документације.

Укупан садржај знатно је проширен новом литературом мемоарског, али и синтезичког типа (*Историја Републике Српске, Мермерне истине о Босни*,...) која је у овом пољу у периоду краја 2016. и 2017. године значајно проширена. Значајне измјене су урађене и у поглављу о појединим ратним операцијама, као и у дјелу који се односи на Дејтонски мировни споразум. Поред овога, одрађена је и нова графичка припрема.

Појединачани дјелови публикације, засебне тематске области, постепено су доведени до цјелине тако да у коначности чине заокружен преглед ратних дешавња како би се објаснили унутрашњи и вањски процеси у настанку и одбрани Републике Српске. Преглед сада садржи сљедеће дијелове:

- Историјске претпоставке настанка Републике Српске - Република Српска као српско „никад више“;
- Општи оквир;
- Формирање муслиманских паравојних формација;
- Хрватске војне и паравојне формације у БиХ 1991-1995;
- Војска Републике Српске;
- Прилог истраживању грађанског рата у Приједору 1992;
- Општина Добој од вишестраначких избора до септембра 1992;
- Операција „Коридор – 92“;
- Муслиманске офанзивне акције на сарајевском ратишту – супростављени наративи;
- Митровданске офанзива на Источну Херцеговину;
- Кратак преглед појединих ратних операција 1992-1995;
- Одлуке Народне скупштине Републике Српске;
- Записи о ратним злочинима над Србима у БиХ 1992-1995;
- Опомена – ратни злочини на Србима – илустровани дио;
- Сребреница – операција „Криваја-95“;
- Агресија Хрватске на Републику Српску 1995;
- Међународне конференције и
- Дејтонски мировни споразум.

Треба нагласити да се ради о материјалу који је у погледу новије историје јединствен на овом подручју, будући да обухвата детаљнију анализу догађаја из блиске прошлости и који по свом методолошком и чињеничном приступу представља, према нашим сазнањима, прву студију овакве врсте на овим просторима.

У склопу активности на истраживању рата у Босни и Херцеговини, као трагичног сукоба у региону вршена је допуна, обрада и сређивање документације која се налази у архиви Центра, а настављене су и активности на прикупљању нових докумената из различитих извора и кроз рад на терену.

Анализирајући до сада објављена истраживања, резултате правосудних процеса у и изван Босне и Херцеговине, објављене текстове и материјале у публикацијама и другим формама, јавне наступе и друге облике оцјена карактера рата у Босни и Херцеговини (трагичан сукоб у региону - дејтонска формулација) и бившој СФРЈ, видљиво је да су на сцени и даље стереотипи који дају једнострану слику протеклих догађаја. Инсистирање да се истина о рату ствара и презентује искључиво на бази судских пресуда, а посебно да основа буду пресуде Међународног кривичног суда за бившу Југославију у Хагу (у даљем тексту: МКСЈ) може имати несагледиве посљедице за дефинисање узрока трагичних сукоба и пројекције будућности ових простора, тим прије, ако су друге заинтересоване стране у интерпретацији агресивне у једностраном тумачењу истине.

У извјештајном периоду настављене су активности на прикупљању докумената из различитих извора те до сада објављене домаће и стране литературе.

У склопу истраживања обрађују се тематске цјелине:

- ситуација у СФРЈ прије почетка кризе (1989-1990), почетка (1991-1992) и тока ратова (1991-1995);

- важнији политички догађаји и процеси завршне фазе распада СФРЈ;

- политичко и војно организовање муслиманског/бошњачког и хрватског народа у Босни и Херцеговини прије и у почетном периоду рата;

- политичко и војно организовање српског народа у Босни и Херцеговини прије и у почетном периоду рата;

- рат у Хрватској (1991-1995) и утицај на догађаје у Босни и Херцеговини;

- рат у Босни и Херцеговини (1991/1992-1995) – кључни догађаји;

- организација и функционисање Војске Српске Републике БиХ/Републике Српске (формирање, попуна, организација);

- организација корпуса ВРС и других родова (основни подаци о командама корпуса и нижим јединицама);

- извођење борбених дејстава, операција, бојева и борби јединица ВРС и

- завршна разматрања.

Према плану истраживања, у току су активности на прегледу, обради и сређивању документације која се налази у архиви Центра, као и прикупљању и обради докумената других субјеката, који се односе на рад органа СФРЈ/СРЈ, ЈНА, Народне скупштине, Владе и других органа власти у Републици Српској, Главног штаба и потчињених команди и

јединица ВРС, органа Републике Хрватске, Хрватске војске, органа Хрватске заједнице Херцег-Босне, јединица Хрватског вијећа обране, органа Републике Босне и Херцеговине и тзв. Армије РБиХ, као и других докумената о политичким и војним приликама у Босни и Херцеговини и окружењу, те активностима међународне заједнице. У обраду је укључена и доступна документација МКСЈ, експертизе, публикације, видео материјали, медијски извјештаји и сл.

Прикупљају се свједочења учесника догађаја (команданти и командири јединица, представници органа власти и други) и врши реконструкција и опис операција и борби.

У наредном периоду тежиште рада у реализацији овог пројекта биће:

- завршна обрада организације и формација команде Првог крајишког корпуса и потчињених јединица;

- анализа извођења операција, бојева и борби јединица Првог крајишког корпуса;

- наставак прикупљања докумената и свједочења осталих корпуса ВРС (приоритет Дрински, Херцеговачки и Сарајевско-романијски корпус);

- истраживање и обрада корпусних јединица на основу прикупљене документације и

- наставак интервјуисања командног кадра и других корпуса.

3.13. Пројекат управљања подацима и архивском грађом

Центар је током 2016. године покренуо пројекат обједињавања документације више институција на једном мјесту, те њихово коришћење према јединственим критеријиумима и правилима. Конкретније, активност подразумијева израду електронске базе докумената која би садржавала документацију релевантну за истраживање рата и ратних злочина, те са њима повезаним појмовима, а која се одвојено налази на чувању у архивама Центра, МУП-а РС, Архиву ВРС и другим институцијама. Пројекат се реализује по фазама и обухвата обимне активности од прикупљања, техничке припреме, похрањивања, комплетирања, означавања и изградње система управљања и коришћења докумената уз развијање стандарда безбједносне заштите, чувања и интегрисаног приступа електронској бази. Пројекат садржи софтверске и оператерске компоненте и активности. На овај начин биће успостављен интегрисан систем управљања архивом из ове области што је нужно имајући у виду судске процесе и истраживачке активности.

У извјештајном периоду вршена је техничка припрема, ишчитавање, похрањивање, комплетирање, означавање и унос докумената у Базу управљања података и архивске грађе. Приоритетно је електронски обрађивана документација за пријератни Град Сарајево, при чему су у базу унесени: документи из по пет регистратора за општину Сарајево-Центар и за општину Стари Град; 24 регистратора за општину Илиџа, а селектовано још 26; 22 регистратора за општину Ново Сарајево, а селектовано још 24; седам регистратора за општину Нови Град, а селектовано још 20; један регистратор за општину Вогошћа, а селектовано пет. Такође, селектовано је: 13 регистратора за општину Хаџиће; 21 регистратор за општину Илијаш; 24 регистратора за општину Трново и четири регистратора за општину Пале. На овакав начин у електронску

базу докумената унесено је укупно 64 регистратора који садрже 4.701 документ, а поред тога за уношење је селектовано још њих 137.

Документација садржи: кривичне пријаве, судске пресуде, изјаве судионика дешавања, службене извјештаје, фото документацију, медицинску документацију, општинске административне документе, војне документе, документе МУП-а, судске документе, тужилачке документе, спискове, евиденције, потврде, војне и географске карте, форензичку документацију, документа Комисије за тражење несталих и заробљених лица Републике Српске, изводе из матичних књига, молбе, разне потврде (о боравку у логору, притвору, погибији, рањавању, размјени, смрти), досијеи, дописе и др.

У склопу ове активности извршена је провјера архивске документације и упоређивање исте са подацима из базе која садржи попис жртава. Укупан број прегледаних докумената 4.701, број унесених нових докумената износи 928, а исправке постојећих података су извршене у 3.773 случаја. Изршене су потребне измјене података за 3.557 лица, а унијето је 236 нових жртава. Такође, извршена је исправка података за 728 извршиоца кривичних дјела.

Крајњи исход ове активности биће потпуно интегрисан систем електронског управљања подацима, јединствен на нашем подручју, а који ће омогућити да се у кратком року уз претрагу по више параметара дође до докумената и података неопходних за истраживање и процесуирање и којем би могућност приступа имале поред Центра и организационе јединице МУП-а РС.

Активност ће бити настављена и у наредном периоду.

3.14. Истраживање НАТО напада на Републику Српску

НАТО бомбардовање Републике Српске, кодног имена „Операција намјерна сила“, представљало је војну интервенцију НАТО снага (са САД на челу) током рата у Босни и Херцеговини и са краћим прекидима трајало је 16 дана (30.08.-14.09.1995. године). У операцију је било укључено преко 5.000 војника НАТО-а из 15 земаља и преко 400 летјелица укључујући 222 борбена авиона који су извели 3.515 летова. Укупан број бачених бомби износи 1.026, тежине 10.000 тона. Поред дејстава НАТО авијације, истовремено су дејствовале и Снаге за брзо дјеловање са положаја на Игману, а испаљено је и 13 пројектила типа „Томахавк“.

Авијација НАТО-а бомбардовала је положаје ВРС, али и цивилне циљеве/објекте под изговором како се користе у војне сврхе.

Неспорне чињенице да је приликом НАТО бомбардовања погинуо већи број људи, међу којима је било и цивила, да је причињена огромна материјална штета, да је употребљавана муниција са осиромашеним уранијумом, те да се најмоћнија војна сила на свијету отворено ставила на располагање једној од зарађених страна у сукобу намећу потребу и оправдају једно овакво истраживање.

Имајући у виду страхоте које рат носи, те стање општег хаоса који се десио у другој половини 1995. године, подаци и информације о овим догађајима нису били потпуни и систематизовани.

Стога су, приликом овог истраживања коришћена расположива документа и информације до којих је Центар успио доћи.

Коришћени су прије свега властити ресурси: архив, електронска база података, досадашња истраживања и библиотека Центра, а успостављен је и контакт са релевантним институцијама и установама.

С тим у вези, остварена је сарадња са: Радио телевизијом Републике Српске која је уступила Центру на коришћење обиман видео материјал; Архивом Републике Српске од кога су прибављена новинска издања из релевантног периода, те са МУП-ом РС.

Приликом рада на истраживању коришћени су и подаци Републичког завода за статистику, те ЈЗУ Института за јавно здравство Републике Српске.

Упућени су и захтјеви за достављање документације о цивилним жртвама и материјалној штети свим општинама у Републици Српској које су биле погођене дејством НАТО снага.

Такође, коришћени су и сви остали расположиви извори, те литература домаћих и страних аутора.

Треба нагласити да су обављени интервјуи са великим бројем директних судионика ових догађаја и то са жртвама, тадашњим командним кадром, новинарима, љекарима и другим релевантним лицима.

У циљу утврђивања истине, те релевантних историјских чињеница везаних за ратна дешавања у Босни и Херцеговини ово истраживање има вишеструку вриједност.

У истраживању се, између осталог, дошло до закључака да су у нападима на Републику Српску употријебљени најсавременији типови оруђа и оружја, што је нанијело немјерљиву вишемилионску материјалну штету.

Ипак, највеће посљедице које је ова кампања произвела су људске жртве. Поред војних објеката гађани су и цивилни циљеви што је за посљедицу имало велики број страдалих недужних цивила, од чега су неки чак и дјеца.

Поред директних посљедица којих су НАТО напади имали на Републику Српску, треба нагласити и индиректне посљедице које је ова акција изазвала.

Прва од њих је омогућавање немјерљиве предности бошњачким и хрватским јединицама које су кренуле у општу офанзиву, што је за посљедицу имало губљење великог дијела територије под контролом ВРС, а све ово је довело до масовног прогона српског становништва са окупираних дијелова територије Републике Српске.

Друга, можда још и тежа индиректна посљедица по становнике Републике Српске огледа се у угрожености њиховог здравља усљед употребе муниције са осиромашеним уранијумом.

Током 2017. године акценат је стављен на узимање изјава од директних судионика ових догађаја, те допуни радне верзије публикације.

До краја године планирано је да се заврши са рецензијом, односно лекторисањем и преводом на енглески језик, а након чега ће Центар издати и јавности представити ову пубкликацију.

3.15. Мапирање логора и мјеста заточења лица српске националности у рату у Босни и Херцеговини

На просторима Босне и Херцеговине регистрована су многобројна мјеста у којима је вршено насилно затварање српског становништва. Логори, затвори и притвори су постојали у постојећим затворима, касарнама, фабрикама, школама, силосима, хотелима, спортским објектима, подрумима већих зграда, подрумима приватних кућа и слично.

Полазећи од ове претпоставке извршена је претрага цјелокупне документације архива Центра која се односи на логоре и мјеста заточења лица српске националности, документи су сортирани и скенирани, те је ова документација систематизована. Према постојећој евиденцији број мјеста логора и заточења обухвата 536 локација и то у сљедећим регијама: Сјеверно-источна Босна (77), Цазинска Крајина (29), Подриње (33), Сарајевска област (139), Посавина (56), Бугојанска регија (19), Травничка регија (21), Средња Босна (54), Западна Босна/Крајина (15), Херцеговина (63) и Купрешко-ливањски крај (30).

Конкретно логори и мјеста заточења су евидентирани у: Великој Кладуши (један), Цазин (осам), Бихаћ (15), Босанска Крупа (пет), Сански Мост (седам), Босански Петровац (три), Кључ (два), Дрвар (један), Грахово (један), Мркоњић Град (један), Котор Варош (два), Јајце (пет), Босански Брод (десет), Дервента (пет), Оџак (пет), Босански Шамац (један), Орашје (шест), Модрича (три), Градачац (пет), Брчко (21), Добој (један), Грачаница (три), Сребреник (шест), Лопаре (два), Угљевик (два), Тешањ (три), Маглај (два), Лукавац (девет), Тузла (28), Калесија (четири), Жепче (пет), Завидовићи (12), Бановићи (осам), Живинице (десет), Зворник (два), Кладањ (пет), Власеница (један), Братунац (један), Сребреница (пет), Вишеград (пет), Горажде (19), Купрес (два), Ливно (12), Дувно (17), Прозор (два), Јабланица (два), Коњиц (14), Посушје (три), Груде (два), Лиштица (два), Читлук (два), Љубушки (шест), Чапљина (девет), Столац (два), Равно (један), Мостар (17), Травник (12), Нови Травник (два), Витез (три), Бугојно (13), Горњи Вакуф (један), Бусовача (два), Фојница (два), Зеница (15), Какањ (пет), Високо (11), Вареш (два), Олово (два), Бреза (седам), Илијаш (један), Соколац (један), Хаџићи (седам), Илиџа (11), Трново (шест), Сарајево (85) и Ново Сарајево (18).

Центар је током 2016. години покренуо активности на мапирању логора, односно означавању локација на којима су вршена насилна затварања српског становништва током рата у Босни и Херцеговини.

Активности на пројекту су започеле анализом документације о логорима у којима су били затворени Срби, а налазили су се на подручју Сребренице.

У току ових активности анализирано је неколико хиљада докумената, те су издвојени релевантни документи, од којих су неки од њих прибављени радом на терену.

Након тога су на терену утврђене прецизне локације и снимљене фотографије објеката бивших логора за које се кроз прикупљену документацију са сигурношћу може потврдити да су служили као мјесто заточења Срба.

Ради утврђивања тачног списка лица која су прошла кроз логоре врши се комплетирање документације лица и припремају се координате објеката логора ради њиховог увођења у електронску мапу.

Други сегмент пројекта је рад програмера на изради електронског дијела пројекта у коме је планирана адекватна база података са презентацијом кроз електронску мапу.

Пробна варијанта је урађена на сајту (неке локације објеката логора на терену, као и презентација истих, опис тих логора и сл.).

Током извјештајног периода обрађивани су логори у регијама: Посавина, Централна Босна, Сарајевска регија, Западна Босна и Херцеговина. Кориштене су изјаве жртава и свједока даване полицији или судовима у Републици Српској и Србији, кривичне пријаве, изјаве дате у судским процесима, у приступницама удружењима логораша и изјаве дате Комитету за прикупљање података о ратним злочинима из Београда.

У регији Посавине обухваћене су општине: Оџак, Орашје, Брод, Дервента, Шамац, Брчко, Модрича и Градачац. У општини Оџак мапиране су локације логора за жене и дјецу у Основној школи „Алекса Шантић“, затим фабрика „Стролит“, те приватне куће. Такође обухваћене су и локације: зграда „Ханка“ преко пута школе, Посавска Махала и Врбовачки Липик.

У општини Орашје мапирана су сљедећа мјеста на којима су вршена сексуална злостављања жена: Средњошколски центар (у који су довођене жене из села Букова Греда) и основна школа у Доњој Махали.

У општини Брод мапирана су мјеста сексуалног злостављања жена на сљедећим локацијама: стадион „Полет“, складиште грађевинског материјала, средњошколски центар, приватне куће и станови у Броду, складиште робне куће „Београд“ у Тулеку, приватне куће у селу Доња Мочила, приватне куће у Великој и Малој Брусници и приватне куће у Сијековцу.

У општини Дервента мапиране су локације: Дом и складиште ЈНА у Рабићу и Логор Поље (Силоси).

На подручју Брчког мапиране су сљедеће локације: основна школа у селу Боће, приватне куће у селу Босанска Бијела и команда 108. ХВО брчанске бригаде у Маочи.

У општини Модрича мапиран је логор „Силос“.

У регији централна Босна обухваћен су општине: Вареш (логор Погар); Бановићи (зграда жељезничког саобраћаја); Тузла (Окружни затвор, Централни затвор, приватне куће и станови и логор „Ступари“); Завидовићи (логор Гостовић и приватне куће у Бочињи); Тешањ (приватна кућа у селу Туговићи и приватна кућа у селу Медаково); Бреза (логор „Електротехна“ и приватне куће у Горњој Брези); Зеница (логор у КПД Зеница и приватне куће и станови у Зеници); Високо (касарна „Ахмет Фетахагић“ и Хлапчевићи) и Какањ (приватне куће).

На подручју Сарајева мапиране су сљедеће локације: Централни затвор, логор „Виктор Бубањ“, приватне куће и станови, војни затвор ЕТШЦ „Јарослав Черни“, подрум Грађевинског факултета (Кошево), команда 10. брдске бригаде (Стари Град), ОШ „Илија Грбић“ (Бистрик), војни затвор 5. моторизоване бригаде тзв. Армије РБиХ (Аеродромско насеље), штаб ТО Добриња, логор „Сунце“ (Добриња), подрум Привредне банке (Добриња), подрум „Пољоекспорта“ (Добриња), подрум зграде у ул. Трг ЗАВНОБИХ-а (Алипашино Поље), кафић „Борсалино“ (Алипашино Поље), подрум „Конзума“ (Алипашино Поље), кафић „Азаро“ (Долац Малта), зграда ПТТ инжењеринга, Трг Пере

Косорића (Храсно), Поправни дом (Пофалићи), логор ОШ „9. мај“ Пазарић, затвор у Храсници и „Силос“ у Тарчину.

На простору Подрињa мапиране су општине: Сребреница (зграда СО Сребреница, зграда Основног суда, штаб ОС Сребреница, логор „Пилићара“ и Поточари); Горажде (логор Витковићи и затвор Шишинци) и Зворник (логор Сапна).

На подручју Херцеговине логори су мапирани у општинама: Мостар (Окружни затвор „Ћеловина“, приватне куће и станови, зграда војне амбуланте и логор Родоч хелиодром; Ливно (затвор у ОШ „Иван Горан Ковачић“, зграда полицијске станице и приватне куће и станови); Дувно (логор Рашћани); Чапљина (логор Габела и Гарнизон) и општина Коњиц (логори Дретељ, Мусала и Брадина).

Након завршетка рада на овој активности формираће се квалитетна база података, а која је и планирана пројектом.

3.16. Пројекат формирања регистра – базе података ратних злочина и поднесених кривичних пријава за почињене ратне злочине за период од избијања ратних сукоба до закључивања Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини

У складу са Закључцима Народне скупштине и Владе Републике Српске, Центар је задужен да успостави Регистар-базу података поднесених кривичних пријава за почињене ратне злочине за временски период од избијања ратних сукоба до закључивања Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини. Поменутим закључком МУП РС је позван да пружи сву неопходну подршку Центру за потребе овог пројекта.

Центар је од МУП-а РС добио 1.091 извјештај и допуну извјештаја који се односе на почињене ратне злочине, а поднесени су надлежним тужилаштвима током периода 1992-2017. године. Центар је самостално осмислио и креирао базу података и извршио унос ових извјештаја. Такође, поред извјештаја који су добијени од МУП-а РС у базу се уносе и подаци којима располаже Центар. Ови подаци односе се на тужилачке и судске предмета ратних злочина окружних и кантоналних тужилаштава и судова.

База података тренутно садржи имена 5.195 лица осумњичених да су починили ратне злочине у Босни и Херцеговини током периода 1992-1995. године, од чега је њих 502 евидентирано као непознати извршиоца.

Центар је успостављањем Регистра-базе података поднесених кривичних пријава у потпуности реализовао закључак Народне скупштине Републике Српске.

3.17. Организовање и спровођење активности под називом „Дани сјећања“

Полазећи од чињенице да је од почетка грађанских ратова на подручју бивше Југославије прошло више од двије и по деценије, те да је слика која је створена о оном што се дешавало деведесетих година прошлог вијека, прије свега у свјетској јавности, потпуно искривљена, недоречена и неприхватљива, Центар је почетком 2017. године започео са организацијом и реализацијом низа догађаја и активности које би указале на

страдање и почињене ратне злочине над Србима како би се на ове догађаје престало гледати једнострано и пристрасно. У свјетлу свега што се дешавало посљедњих деценија, а што је кулминација процеса који трају вијековима, неопходно је развити културу и политике памћења и сјећања у Републици Српској.

Имајући у виду да поједностављивање ових догађаја може имати далекосежне негативне посљедице, Центар је у јануару 2017. године започео реализацију поменутих догађаја и активности. С тим у вези, направљен је концепт који је подразумијевао да се у периоду од 13. до 15.03.2017. године организује низ активности различитих садржаја и то активности које су се односиле на: одржавање меморијалне академије, премијеру документарног филма о страдању Срба у Подрињу, промоцију монографије „Наша исповијест - Жене жртве рата у Републици Српској“, те организовање предавања на Факултету политичких наука и Правном факултету Универзитета у Бањој Луци. Израђен је и промо материјал ради популараизације „Дана сјећања“ те је осмишљен и израђен лого цјелокупних догађаја у циљу визуелне идентификације, а овај лого коришћен је на позивницама, плакатима и беџевима. Треба нагласити да је Центар за ове догађаје уручио велики број позивница (око 500) и то: представницима законодавне, извршне и судске власти у Републици Српској, Босни и Херцеговини и Србији, другим јавним институцијама и установама, невладиним организацијама, представницима медија, академској заједници, студентима, као и другим истакнутим појединцима из политичког и друштвеног живота Србије и Републике Српске.

Организација ових догађаја и активности реализована је у сарадњи и уз покровитељство предсједника Републике Српске. Након завршетка припремних радњи које су се односиле на организацију, Центар је приступио конкретној реализацији. У циљу одржавања меморијалне академије, која је названа „Из сјећања по очима“, остварен је контакт и успостављена сарадња са професором Драганом Елчићем, деканом Академије умјетности из Београда. Центар је властитим ресурсима израдио прелиминарну верзију сценарија мултимедијалне презентације у оквиру академије, прикупио, анализирао и сортирао велики број докумената и података, фото и видео материјала из својих база и архива, након чега их је доставио професору Елчићу ради израде коначне верзије сценарија. Потребно је нагласити да је одржан низ састанака и консултација у Београду и у Бањој Луци. Најзад, коначна верзија сценарија обухватила је више тема које се односе на страдање српског народа у континуитету током двадесетог вијека, са посебним освртом на протекли Одбрамбено-отаџбински рат. Теме које су обрађене односиле су се на:

- Историјски осврт о развоју мржње према Србима прије Другог свјетског рата,

- Злочини почињени над Србима у НДХ,

- Распад бивше Југославије и почетак сукоба,

- Формирање Републике Српске и Војске Републике Српске,

- Злочини над српским народом почињени деведесетих година а посебно злочини почињени над припадницима ЈНА, тортура у логорима, злочини над Србима у Сарајеву, злочини над дјецом, страдање цивилног становништва у Подрињу, злочини над заробљеним припадницима ВРС на Озрену и у западнокрајишким општинама, злочини муџахедина, НАТО бомбардовање Републике Српске, жене жртве рата из Републике

Српске, уништавање вјерских објеката и статистички подаци о укупном броју страдалих и прогнаних Срба током сукоба у Босни и Херцеговини.

Такође, успостављена је сарадња са Народним позориштем Републике Српске и професором Академије умјетности Универзитета у Бањој Луци Младеном Матовићем који су помогли у осмишљавању умјетничког дијела програма који се одржао у оквиру меморијалне академије. Сарадња је остварена и са Радио телевизијом Републике Српске која је обезбиједила медијско праћење меморијалне академије путем директног преноса.

Коначно, након свих извршених припремни радњи, меморијална академија је одржана у Народном позоришту Републике Српске 13.03.2017. године, уз учешће великог броја званица из јавног и политичког живота. У самом сценско-документарном приказу учествовали су умјетници и умјетничке групе из Србије и Републике Српске.

Меморијална академија, као централни догађај „Дана сјећања“, успјешно је реализована и испунила је зацртани циљ, о чему свједоче и велики број присутних посјетилаца у самој сали, а такође и велики број гледалаца који су имали прилику пратити академију директно на програму Радио телевизије Републике Српске.

Другог дана догађаја одржана је премијера документарног филма „Злочин без казне“, аутора Слађане Зарић. Филм је настао у продукцији Радио телевизије Србије, уз сарадњу и свесрдну помоћ Центра. Тема овог филма је страдање српског народа у средњем Подрињу током 1992. и 1993. године.

Уз присуство великог броја гледалаца, премијера је одржана у великој сали Мултиплекса „Палас“. Посебно треба истаћи да је премијери присуствовао министар рада, запошљавања, борачких и социјалних питања у Влади Републике Србије Александар Вулин као изасланик премијера Републике Србије Александра Вучића, чиме је дао и институционалну подршку Републике Србије, како овом конкретном догађају, тако и „Данима сјећања“ у цјелини.

Приликом рада на филму, аутор је користио податке и документа Центра, а актери филма су преживјеле жртве и свједоци дешавања поменутих дешавања који су свједочили о својим трагичним судбинама, а Центар је организовао њихово присуство на премијери филма, што је посебно важно ако се има у виду да циљ свих наведених догађаја и јесте стављање акцента на жртве и њихово страдање.

Трећег дана, односно 15.03.2017. године, у малој вијећници ЈУ Културни центар „Бански двор“ Бања Лука промовисана је монографија „Наша исповијест – жене жртве рата из Републике Српске 1992-1995“.

Промоцији је присуствовало свих 15 жена из Удружења жена жртава рата Републике Српске које су дале изјаве, односно свједочиле о њиховом страдању што је преточено у изјаве које су саставни дио монографије. Поред њих, промоцији су присуствовале и друге чланице Удружења, затим представници свих структура власти Републике Српске и Босне и Херцеговине, представници разних институција и организација, невладиних организација, студенти, представници медија и друга заинтересована јавност.

Треба напоменути да је монографија већ раније промовисана у Њујорку, Вашингтону и Београду. Циљ промовисане монографије је да се домаћој, а нарочито страној јавности скрене пажња на постојање ове маргинализоване категорије жртава те

да се, без претензије на умањивање и оспоравање жртава из реда других народа, укаже да су протеклом рату у Босни и Херцеговини почињени злочини и над Српкињама а што се до сада није потенцирало, због системске и организоване пропаганде друге стране у рату.

Промоција монографије у међународним и домаћим оквирима, уз директно свједочење жртве, гради темеље култури сјећања, при чему је монографија посебно намијењена преживјелим, али и млађим генерацијама, те им шаље поруку да се злочини не смију заборавити, а да ове жртве заслужују поштовање и нормалан живот.

У оквиру „Дана сјећања“ организована су и два предавања на факултетима Универзитета у Бањој Луци, те је 13.03.2017. године на Факултету политичких наука предавање одржао академик проф. др Владимир Лукић, некадашњи предсједник Владе Републике Српске, уз модерирање доц. др Горана Латиновића, продекана на Филозофском факултету Универзитета у Бањој Луци. Тема предавања била је: „Дејтонски мировни споразум и настанак Републике Српске“. Уз велико присуство студената Факултета политичких наука, Филозофског факултета и других факултета Универзитета у Бањој Луци, предавању су присуствовали и ректор и проректор Универзитета у Бањој Луци као и многобројни професори, асистенти, сарадници, те представници и званичници институција Републике Српске и Босне и Херцеговини, као и представници међународних организација које имају мисије и канцеларије у Босни и Херцеговини (око 250 учесника). Ово предавање је било изузетно медијски пропраћено.

Циљ предавања је био да се првенствено студенти, али и друга заинтересована јавност упознају са настанком и развојем Републике Српске кроз њену преддејтонску и дејтонску фазу, с посебним освртом на сам мировни процес и ток мировних преговора, значајне појединости у преговорима, те импликације Дејтонског мировног споразума на каснији развој Републике Српске. Такође, имплементацији Дејтонског мировног споразума посвећена је значајна пажња како у политичким тако и у формалним аспектима, као што су линије разграничења, статус Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, границе, размјена територија, демократска кретања становништва и др.

Предавање је обухватило не само изношење материје, већ и аргументоване вриједносне судове и ставове предавача с научне, експертске и професионалне стране о свим аспектима Дејтонског мировног споразума, те детаљима преговарачког процеса који се могу сазнати само из аутентичног свједочења судионика преговора. Будући да су преговарачки процес и Дејтонски мировни споразум обиљежили историју Републике Српске и Босне и Херцеговине наведено предавање је увелико допринијело сазнавању истине, што за афирмацију „Дана сјећања“ којима је првенствен циљ развој и чување културе сјећања представља велики значај. Посебно је значајно да су предавању присуствовали студенти, будући интелектуалци, који су имали јединствену прилику да по први пут на овим просторима сазнају објективне околности које су довеле до потписивања Дејтонског мировног споразума. Потреба за одржавањем овакви и сличних предавања је оправдана, што произилази из великог броја питања која су постављена од стране студената, професора и заинтересоване јавности.

Другог дана, односно 14.03.2017. године, на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци одржано је предавање о теми: „Искуства у раду Хашког трибунала“. Предавач је био адвокат Бранко Лукић, шеф правног тима одбране генерала Ратка Младића пред Хашким трибуналом уз модерирање Оливере Шево, асистенткиње на

Кривично-правној катедри Правног факултета. Циљ предавања је био да се присутнима предоче чињенице које се односе на оснивање и рад Трибунала, циљеве његовог рада, практична искуства у раду, однос према странама и странкама, са посебним освртом на предмет који се води против генерала Ратка Младића. Предавање је било изузетно посјећено и присуствовало је око 300 учесника. Већину слушалаца чинили су студенти Правног, али и других факултета Универзитета у Бањој Луци, професори, асистенти, сарадници, представници институција власти, невладиних организација, званичници и други. Као и претходно, и ово предавање је било изузетно медијски пропраћено.

Централно питање предавања било је да ли је Хашки трибунал остварио свој циљ који се првенствено огледа у намјери да на просторе бивше Југославије, односно међу њеним народима допринесе миру и помирењу. На самом почетку предавања предавач је истакао аргументован став о недостатку легалитета суда, након чега је разјашњен начин оптуживања, процесуирања, распоред и однос снага тужилаштва и одбране, кривичноправни институти као што су геноцид и удружени злочиначки подухват, могуће импликације пресуда овог суда на Републику Српску, као и многобројна друга питања која су првенствено за студенте права од круцијалног значаја у савладавању и сагледавању материје предмета које изучавају. Посебну пажњу и заинтересованост присутних привукли су детаљи које је предавач изнио, а тичу се самог рада у судници током процеса, односно свега оног што је могуће сагледати само кроз праксу. Сматрамо да је овим предавањем такође постигнут циљ, будући да су студенти имали прилику да сазнају методе по којима ради Хашки трибунал, а чија примјена је оставила и оставља значајне импликације на правне, политичке и историјске процесе и контексте који се као исходи његовог рада одражавају у Републици Српској и Босни и Херцеговини. Кроз велики број питања и расправа на овом предавању је констатовано да је веома упитно остварење горе поменутог циља Трибунала да на нашим просторима допринесе изградњи мира и повјерења међу народима. Чињеницу више у прилог оваквој констатацији дају и на предавању цитиране изјаве међународних званичника, па и представника самог Суда и Тужилаштва МКСЈ које говоре да он није остварио и постигао своје циљеве. Такође, посебно је расправљена чињеница да се Хашки трибунал, упркос надлежности да утврђује индивидуалну кривичну одговорност, упушта у суђење народима и колективитетима, претендујући да утврђује историјске чињенице, што је посебно значајно имати у виду приликом успостављања културе сјећања.

Посебно треба истаћи да су сви догађаји у оквиру „Дана сјећања“ изузетно медијски пропраћени, како приликом најаве, тако и извјештавањем са одржаних догађаја, али и у виду сублимације свих резултата овог пројекта.

Сматрамо да су „Дани сјећања“ постигли свој задани циљ, а то је да се на највишем и најширем институционалном нивоу обиљежи страдање српског народа, да се успоставе темељи култури сјећања и памћења у Републици Српској и шире, да се сјећање и памћење на жртве успостављају, развијају и јачају те да, што је посебно важно, ова манифестација постане традиционална и то на начин да се уз различите садржаје и облике организује сваке године.

3.18. Публицистика, изложбе и промоције

Поред промоције монографије „Наша исповијест – Жене жртве рата из Републике Српске 1992-1995“ и филма „Злочин без казне - страдање Срба у Подрињу“ (који се односе на „Дане сјећања“), те документарног филма „Мучни терет подметнуте кривице“ и књиге „Диверзија на тузланском тргу Капија“, који се односе на процесуирање генерала Ђукића у предмету „Тузланска капија“, Центар је током извјештајног периода организвоао још неколико промоција.

Центар је као издавач промовисао књигу под називом „Политичка анатомија једне пресуде - Ментална десупстанцијализација Републике Српске“. Књига представља заједнички рад Центра и аутора проф. др Милана Благојевића. Књига садржи прву правну анализу пресуде Претресног вијећа МКСЈ Радовану Караџићу и то непосредно по њеном изрицању. Промоција је одржана 19.10.2016. године у Банском двору у Бањој Луци.

У организацији Центра, уз помоћ Савеза студената Републике Српске и Савеза студената Правног факултета, 11.05.2017. године у амфитетатру Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, премијерно је приказан документарни филм „Радован, повик иза зидова тамнице“, режисера Драгана Елчића. Филм је настао у продукцији Удружења „Част отаџбине“ из Београда. Филм говори о кључним одлукама и догађајима који су обиљежили стварање и одбрану Републике Српске, а уједино представља и личну исповјест првог предсједника Републике Српске. Премијери филма одазвао се велики број гледалаца њих око 400 из јавног и политичког живота Републике Српске, представници невладиних организација из Републике Српске, те студенти Универзитета у Бањој Луци.

Треба нагалсити и то да је Центар организовао промоцију књиге „Мермене истине о Босни“, аутора Радована Караџића и приређивача Мирослава Тохоља. Промоција је извазала велики интерес јавности, те је одржана 27.08.2016. године у препуној Вијећници Банског Двора у Бањој Луци. Ова књига документовано са правног и историјског гледишта представља све што се догађало у судском поступку против Радована Караџића, те је у њој представљена стратегија одбране, али и анализиране чињенице изнијете у фази доказног поступка.

4. ОДНОСИ СА ПРАВОСУДНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА, САРАДЊА СА АДВОКАТСКИМ ТИМОВИМА И НЕВЛАДИНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Када је ријеч о односима са правосудним институцијама, сарадњи са адвокатским тимовима и невладиним организацијама, Центар је обављао послове који се односе на анализирање догађаја релевантних за предмет истраживања, остваривање непосредне сарадње са правосудним институцијама, адвокатским тимовима одбране, невладиним организацијама, евидентирање судских поступака у предметима ратних злочина, праћење и анализирање судских процеса пред домаћим и међународним исниституцијама по питању процесуирања ратних злочина, формирање и вођење база података везаних за рад Центра, као и друге послове у складу са законом.

4.1. Базе података кривичних предмета, оптужених и осуђених лица за ратне злочине пред МКСЈ, Судом БиХ и ентитетским правосуђем

Центар је сопственим ресурсима пројектовао и израдио базу података ради евидентирања и праћења судских процеса пред Судом БиХ.

Конкретно, успостављена је електронска евиденција података с могућношћу уношења, обраде и ажурирања информација и података које се односе на лица оптужена пред Судом БиХ у предметима ратних злочина.

Такође, омогућено је и евидентирање података који се тичу свих фаза тужилачког и судског поступка.

Поред наведеног, у оквиру базе података израђен је преглед лица која су против одлука и појединих судских радњи Суда БиХ поднијели апелацију пред Уставним судом БиХ.

Осим тога, у базама Центра налазе се и доступне првостепене (185), другостепене (173) и трећестепене (шест) пресуде Суда БиХ, процесна судска рјешења (31) као и одлуке Уставног суда БиХ донесене по апелацијама осуђених лица (23), те оптужнице Тужилаштва БиХ (99). Такође, Центар располаже и са свим пресудама и оптужницама МКСЈ. Поред наведеног, Центр располаже и са знатним бројем оптужница пред окружним и кантоналним тужилаштвима, извјештаја са суђења, транскрипата са суђења и Суда БиХ, МКСЈ и судова у региону, превсаходно Србији, те је укупан број ове врсте документације преко 1.000 докумената.

Евидентирају се и подаци који се односе на рад ентитетских тужилаштава и судова, те је до сада у базу извршен унос 1.826 тужилачка и 1.231 судских предмета са основним подацима о: називу ентитеског тужилаштва и суда, тужилачкој/судској ознаци предмета, покретању истраге, статусу случаја и оптуженим лицима.

Такође, Центар је успоставио и евиденцију о броју лица која се налазе на издржавању казне затвора због почињених кривичних дјела ратног злочина. Посредством Министарства правде Републике Српске прикупљени су и унесени подаци у базу и то: назив суда који је донио пресуду; име и презимене осуђеног; правна квалификација кривичног дјела ратног злочина; вријеме боравка у притвору; висину

изречене затворске казне и датум истека казне. Закључно са августом 2017. године, 117 осуђених лица налази се на издржавању затворске казне у казнено-поправним установама у Републици Српској због почињених кривичних дјела ратног злочина и то: у Фочи 91, Бањој Луци 18, Бијељини пет, Добоју два и Источном Сарајеву једно лице.

Све успостављене евиденције се редовно ажурирају сталним праћењем правосудних процеса пред домаћим судовима и МКСЈ, те Центар континуирано располаже подацима о броју и стању кривичних предмета за оптужена и осуђена лица, као и податке о броју лица која се налазе на издржавању казне затвора.

4.2. Сарадња са невладиним организацијама у и изван Републике Српске

Када је ријеч о сарадњи са невладиним организацијама, Центар је током извјештајног периода одговорио на све пристигле захтјеве и то на начин да су достављени тражени подаци или пружена друга врста помоћи.

Поступајући по осам захтјева Републичке организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила Републике Српске Центар је у шест наврата доставио документацију која се односи на додјелу постхумних одликовања борцима ВРС, а два пута документацију и податке који се односе на процес тражења несталих.

По захтјеву Градске организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила Бијељина достављени су подаци и документација о погинулим и несталим борцима и цивилима са подручја Семберије, Мајевице и Посавине.

По захтјеву Борачке организације Републике Српске достављени су подаци о о броју лица из Републике Српске који су осуђени за ратне злочине пред домаћим и међународним правосуђем.

Одговорено је и на осам захтјева физичких лица која су се тицала уступања документације везане за страдање чланова њихових породица у протеклом рату.

Пружена је помоћ и породицама осуђених лица из Републике Српске који казну затвора издржавају у КПЗ Зеница, а у циљу изналажења рјешења за њихов премјештај у казнено-поправне установе на територији Републике Српске.

Успостављена је и сарадња са Удружењем ратних заробљеника Модрича и циљу међусобне размјене документације.

Такође, Центру се обратио ауторски тим за реализацију пројекта „Тузланска колона“ са захтјевом за доступањем документације о масовној гробници припадника ЈНА у Тузли, те је и на овај захтјев позитивно одговорено.

Достављена је и документација на захтјев Радио телевизије Републике Српске, а која се односи на страдање српског становништва у протеклом рату.

Осим тога, настављена је и кореспонденција са ентитеским судовима и тужилаштвима у Босни и Херцеговини, ради пружања подршке релевантним невладиним организацијама и породицама жртава у остваривању контаката са правосудним институцијама.

Потребно је нагласити да се сарадња Центра са невладиним организацијама у Републици Српској не одвија само у смислу одговора на њихове захтјеве, него је ријеч о

континуираној сарадњи на питањима из надлежности Центра, а која се односе на проблематику истраживања ратних злочина и тражења несталих лица. Ова сарадња се посебно одвија кроз одржавање сталних састанака са члановима удружења из цијеле Републике Српске, а у циљу размјене документације и пружања стручне помоћи овим удружењима и њиховим члановима.

Посебно значајна је и остварена сарадња са Документационо-информационим Центром „Веритас“ из Београда који је у извјештајном периоду у Бањој Луци регистровао и отворио представништво за Републику Српску. Имајући у виду да су током ратног периода страдали држављани Републике Српске и Хрватске на различитим територијима, самим тим велики број случајева је и међусобно повезан, те је размјена података и информација од великог значаја, а што је дошло до изражаја у реализацији заједничких активности „Веритаса“ и Центра.

4.3. Подршка и прикупљање доказне документације и сарадња Центра са правосудним институцијама, полицијским агенцијама и адвокатским тимовима

Током извјештајног периода Центар је запримио више захтјева правосудних институција и полицијских агенција и адвокатских тимова који се баве процесуирањем ратних злочина.

Центар успјешно сарађује са адвокатима и тимовима одбране који заступају оптужене пред правосудним институцијама, достављајући сву расположиву документацију коју посједује за потребе одбране оптужених.

Конкретно Центру су се током извјештајног периода адвокати који заступају оптужене обратили у три наврата.

Центар је поступајући по захтјевима адвокатских тимова одбране лица оптужених пред МКСЈ остварио посебно интензивну сарадњу са тимовима одбране у предметима против Ратка Младића и Радована Караџића. По овим захтјевима достављана је документација, експертизе, студије и други доказни материјали који су коришћени и улагани у судске списе, а чија је доказна вриједност углавном верификована у овим предметима. Цијенећи наведено, може се констатовати да је највећа практична операционализација истраживања која Центар проводи конкретно и практично афирмисана кроз ова два предмета. У циљу што ефикасније сарадње, Центар је одржао десетине радних састанака са адвокатским тимовима одбране на подручју Републике Српске, Србије и у Хагу.

Такође, запримљено је и 79 захтјева домаћих правосудних институција и органа који се баве истраживањем ратних злочина.

Конкретно, одговорено је на захтјеве сљедећих институција: Тужилаштво Босне и Херцеговине (17 захтјева), Окружно тужилаштво Добој (12 захтјева), Окружно тужилштво Бања Лука (два захтјева), Окружно тужилштво Источно Сарајево (један захтјев), Окружно тужилштво Требиње (један захтјев), Кантонално тужилаштво Кантона 10 – Ливно (три захтјева), Кантонално тужилаштво Средњебосанског кантона – Травник (два захтјева), Кантонално тужилаштво Тузланског кантона (два захтјева), Кантонално тужилаштво Унско-санског кантона - Бихаћ (два захтјева), СИПА (четири захтјева), Институт (два

захтјева), МУП РС (16 захтјева), Управа полиције Орашје (један захтјев), Управа полиције Зеница (један захтјев), Министарство рада и борачко-инвалидке заштите Републике Српске (11 захтјева), Одјељење за борачко-инвалидску заштиту града Бања Лука (један захтјев) и Међународна комисија за нестале (један захтјев).

На све захтјеве је благовремено одговорено уз достављање расположиве документације у посједу Центра.

У оквиру својих надлежности, а у циљу проналажења и процесуирања починиоца кривичних дјела ратног злочина, те спровођења судских процеса, Центар врши свакодневну сарадњу, преписку и размјену информација и доказних материјала са МУП-ом РС, СИПА-ом, Тужилаштвом БиХ, те ентитетским и кантоналним тужилаштвима у Босни и Херцеговини.

Поред раније успостављене сарадње са МУП-ом РС, током протеклог периода успостављени су контакти и сарадња са одређеним бројем поступајућих тужилаца Тужилаштва БиХ, на питањима процесуирања ратних злочина почињених над српским народом.

Ово је посебно значајно и то из разлога што су се ранијих година тужиоци ријетко обраћали Центру за помоћ око процесуирања ратних злочина, те је успостављањем ове сарадње Центар постао, на неки начин, сервис којем се обраћају надлежне институције. Центар је одговорио на више захтјева ових институција, што је и видљиво из претходно набројаног.

Такође, мора се нагласити да прикупљена и достављена документација, по једном захтјеву, често превазилази и неколико стотина докумената, са пар хиљада страница, који су од круцијалне важности за процесуирање злочина над српским народом, а које би истражиоци и тужиоци без помоћи Центра јако тешко прибавили или би им за прибављање истих требало неупоредиво више времена и напора.

Документација коју Центар доставља претходно се класификује, обрађује, анализира и спрема за употребу, те као таква може послужити поступајућим органима одмах по добијању. Потребно је рећи и то да се на ове захтјеве одговара по хитном поступку и да се документација доставља подносиоцу захтјева у року од свега неколико дана.

Изузетно је значајно да се ови контакти и сарадња наставе, јер су већ дали конкретне резултате, како у подизању оптужница, тако и у самим судским процесима, а посебан значај размјене информација и докумената имају за истражне радње.

По обиму уступљене документације, видео и фото материјала Центар је посебно ангажовао властите капацитете у предмету који се односи на почињене злочине од стране припадника Петог корпуса тзв. Армије РБиХ и хрватске војске, а све ово би требало допринијети коначном процесуирању ових злочина.

Такође, све чешће Центру се са захтјевима за достављање релевантне документације обраћају и кантонална тужилаштва поводом процесуирања ратних злочина почињених над Србима на подручијима њихове мјесне надлежности.

Треба нагласити да је Центар током 2017. године успоставио контакт и сарадњу са Тужилаштвом за ратне злочине Републике Србије.

5. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ

Центар је током 2017. године учествовао и у изради неколико мишљења и информација из надлежности Центра. Овдје је неопходно напоменути само неке од њих које се истичу својим обимом и значајом: за Министарство рада и борачко-инвалидске заштите Републике Српске више информација о страдању српског народа, а поводом различитих датума обиљежавања страдања, на захтјев Министарства правде Центар је дао мишљење на Информацију о раду Тужилаштва БиХ за 2016. годину, те одговре о реализацији Закључака Народне Скупштине Републике Српске и др.

Центар је, у оквиру својих надлежности, учествовао у изради Извјештаја Савјету безбједности Уједињених нација.

Треба нагласити да је Центар током извјештајног периода имао и повећан обим кореспонденције са Министарством за економске односе и регионалну сарадњу. Обавезе Центра огледале су се у достављању мишљења, података и информација из области које се тичу процесуирања ратних злочина и тражења несталих лица. Конкретно, Центар је активно учествовао у процесима који се односе на активности спровођења Акционог плана за реализацију препорука Европске комисије из извјештаја о Босни и Херцеговини, учешће у раду Одбора за стабилизацију и придруживање између Европске уније и Босне и Херцеговине, те учествовао у радним групама и изради одговора на питања из Упитника Европске комисије за присупање Босне и Херцеговине Европској унији.

Такође, Центар је посјетило и неколико страних студената постдипломаца из Француске, Канаде, Пољске, Мађарске и Чешке, којима је омогућено да се упознају са радом Центра, те им је презентована документација и чињенице како би стекли што потпунију слику о ратном сукобу у Босни и Херцеговини, те о злочинима почињеним над српским народом.

Поводом 25 година од почетка грађанских ратова на простору бивше Југославије, те 17 година од агресије НАТО-а на Републику Србију и 15. септембра, Дана погинулих и несталих Републике Српске, уз покровитељство предсједника Републике Срспке, у сарадњи Републичке организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила Републике Српске и Центра, организован је округли сто на тему страдања Срба. Округли сто одржан је 15. и 16.09.2016. године у административном центру Владе Републике Српске у Бањој Луци, а учесници су били предтавници институција Републике Српске и Србије и удружења жртава и њихових породица. Осим поменутих на округлом столу своје излагање имали су и представници 13 регионалних удружења породица жртава из Републике Српске.

Почетком 2017. године Центар је посјетио познати чешки режисер Вацлав Дворжак са својим сарадницима, а том приликом је изразио намјеру да снима документарни филм о страдању Срба у протеклом рату у Босни и Херцеговини. Центар је за ове потребе припремио обимну видео, писану и фотодокументацију која на аутентичан начин свједочи о страдању Срба на простору Босне и Херцеговине. С обзиром на то да се ради о међунорадно признатом аутору, те да би овај пројекат могао имати велики значај у смислу доказивања истине о протеклом рату Центар ће и даље наставити са сарадњом са поменутим режисером.

Центар је ангажовао своје стручне капацитете у веома важном пројекту који је везан за културу сјећања и памћења у Републици Српској. Након осмишљавања и конципирања пројекта, извршена је припрема, организација, а након тога и предавања на семинару о Холокусту, геноцидима у НДХ-а и превенцији геноцида, ратним злочинима и култури сјећања и памћења за професоре и наставнике историје (десет група по свим регијама Републике Српске), а затим и српског језика (13 група, регије Бања Лука и Приједор, Добој, Бијељина, Милићи, Источно Сарајево и Требиње) у основним и средњим школама у Републици Српској.

У релизацији овог пројекта поред Центра учествовали су и Министарство просвјете и културе Републике Српске, Републичког педагошког завода и Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци.

Током извођења овог пројекта, ангажовано је 12 различитих предавача из свих регија Републике Српске. Укупно је било 23 групе са преко 800 полазника семинара у оквиру којих је одржано 141 предавање и 63 радионице.

Овај пројекат је изузетно позитиван примјер адекватног институционалног одговора на важан сегмент постојања нашег друштва и Републике Српске. Ради се о политици и култури сјећања и памћења, као једном од најважнијих и темељних елемената културног идентитета српског народа на овим просторима, у којем се сажимају све његове вриједности и самосвијест, али и будући изазови на путу опстанка и даљег развоја.

Крајем маја 2017. године Центар је потписао Споразум о сарадњи са Студентским савезом Правног факултета Универзитета у Бањој Луци. Овим споразумом је предвиђена сарадња ради континуираног практичног образовања студената, у складу са програмским циљевима Савеза и надлежностима Центра. Циљ потписивања спорзума је да се студенти упознају са активностима и радом Центра на питањима процесуирању ратних злочина и тражењу несталих лица. Студентима ће бити доступна библиотека Центра коју ће моћи користити приликом рада на својим семинарским и другим стручним радовима, те ће бити у прилици да прођу практичну обуку у Центру како би се упознали са начином архивирања докумената. Ова сарадња ће бити реализована на обострану корист јер ће Центар бити у прилици да користи евентуална истраживања која настану на основу потписаног споразума.

Делегација Центра је од 15. до 18.06.2017. године боравила у посјети Меморијалној установи за жртве и хероје холокауста „Јад Вашем“ у Израелу, с циљем да се искуства најрелевантније институције за истраживање, меморијализацију и образовање о холокаусту и геноцидима, барем дјелчимично примјене у Републици Српској. Делегација Центра овом приликом је разговарала са представницима „Јад Вашема“, као и са директором Канцеларије „Симон Визентал центра“ у Израелу Ефраимом Зурофом, са којима је разговарано о могућим моделима сарадње између Центра и ових институција.

Модел по којем функционише „Јад Вашем“, односно својеврсна одјељења за образовање, истраживањье и меморијализацију, као и чување архивске грађе, могу бити смјерница институционалном дјеловању надлежних у Републици Српској у смислу креирања националне културе памћења.

Том приликом договорено је и стручно усавршавање пресдтвника институција Републике Српске, између осталих и Центра у „Јад Вашему“.

Овај договор реализован је већ крајем јула 2017. године када је у Јерусалиму организован семинар о холокаусту и геноциду за предаваче из Србије и Републике Српске, на којем је учествовао и представник Центра.

6. ТУЖИЛАШТВА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ, ФЕДЕРАЦИЈИ БиХ и БРЧКО ДИСТРИКТУ БиХ

Ступањем на снагу Закона о кривичном поступку БиХ и Кривичног закона БиХ, започели су са радом Суд и Тужилаштво БиХ. Доношењем ових закона и формирањем нових правосудних институција у Босни и Херцеговини утврђена је надлежност Тужилаштва и Суда БиХ у предметима ратних злочина. У пракси то значи да су Тужилаштво и Суд БиХ надлежни за све нове пријаве у предметима ратних злочина, а да други судови и тужилаштва у Босни и Херцеговини (Републике Српске, Федерације БиХ и Брчко Дистрикта) могу поступати у предметима ратних злочина само по одлуци тих институција о уступању предмета. Такође, све незавршене предмете (осим оптужница које су ступиле на правну снагу) ентитетска тужилаштва била су дужна доставити на оцјену Тужилаштву БиХ, које је након тога, у складу са сопственим критеријима о осјетљивости предмета, одлучивало да ли ће предмет преузети то тужилаштво или ће бити враћен ентитетском тужилаштву. Дакле, број и структура предмета ратних злочина на којима су радила тужилаштва у Републици Српској, Федерацији БиХ и Дистрикту Брчко, зависила је од одлука Тужилаштва или Суда БиХ.

Према расположивим подацима, закључно са 31.12.2016. године, пред окружним тужилаштвима у Републици Српској налази се укупно 100 КТ предмета ратног злочина, против 491 лица. Такође, у раду је и још 230 КТН предмета ратних злочина. Ови подаци приказани су у табели 2.

Табела 2. Број КТ предмета ратног злочина пред окружним тужилаштвима у Републици Српској

ОКРУЖНО ТУЖИЛАШТВО	БРОЈ КТ РЗ ПРЕДМЕТА У РАДУ	БРОЈ ЛИЦА У КТ РЗ ПРЕДМЕТИМА	БРОЈ КТН ПРЕДМЕТА
Бања Лука	8	45	134
Бијељина	8	14	5
Добој	34	63	79
Источно Сарајево	36	298	10
Требиње	14	71	2
УКУПНО	**100**	**491**	**230**

Када је ријеч о раду на предметима ратних злочина пред кантоналним тужилаштвима у Федерацији БиХ, закључно са 31.12.2016. године пред овим тужилаштвима се укупно налазило 165 КТ предмета ратног злочина против 501 лица. Такође, у раду је и још 132 КТН предмета ратних злочина.

Преглед ових података дат је у табели 3.

Табела 3. Број КТ предмета ратног злочина пред кантоналним тужилаштвима у Федерацији БиХ

КАНТОНАЛНО ТУЖИЛАШТВО	БРОЈ КТ РЗ ПРЕДМЕТА У РАДУ	БРОЈ ЛИЦА У КТ РЗ ПРЕДМЕТИМА	БРОЈ КТН ПРЕДМЕТА
Унско-санског кантона - Бихаћ	52	158	19
Босанско-подрињског кантона- Горажде	1	2	0
Кантона Х - Ливно	1	3	7
Херцеговачко-нертванског кантона - Мостар	57	181	0
Посавског кантона - Орашје	14	55	43
Кантона Сарајево - Сарајево	11	41	24
Средњебосанског кантона - Травник	18	36	23
Тузланског кантона -Тузла	6	13	16
Зеничко-добојског кантона - Зеница	5	12	0
УКУПНО	**165**	**501**	**132**

У Тужилаштву Брчко дистрикта БиХ као неријешено се води још четири КТ предмета ратних злочина против пет лица, односно 41 КТН предмет ратних злочина.

7. ПРАВОСУДНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Када су у питању правосудне институције на нивоу Босне и Херцеговине, општепознато је да Суд, Тужилаштво и Високи судски и тужилачки савјет БиХ нису категорије прописане Уставом Босне и Херцеговине. Њих је својим одлукама наметнуо ОХР, односно високи представник за Босну и Херцеговину. У даљем тексту биће ријечи о начину оснивања ових институција, њиховим надлежностима, те резултатима досадашњег рада.

7.1. Суд Босне и Херцеговине

Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине усвојила је 03.07.2002. године Закон о Суду БиХ[3] („Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 16/02), који је својом одлуком наметнуо високи представник за БиХ Волфганг Петрич (Wolfgang Petritsch) 12.11.2000. године (Одлука број 50/00 објављена у „Службеном гласнику Босне и Херцеговине“, број 29/00).

Суд је са радом почео 08.05.2002. године када је одлуком високог представника за БиХ именовано првих седам судија.

У оквиру кривичног одјељења Суда БиХ формиран је Одсјек I за ратне злочине који је са радом започео 2005. године.

Идеја о успостављању вијећа за ратне злочине потиче од заједничких закључака које су у фебруару 2003. године усвојили представници Канцеларије високог представника (ОХР) и МКСЈ, а који су сматрали да би специјализовано вијеће при Суду БиХ било најбољи механизам за процесуирање најосјетљивијих предмета ратних злочина, укључујући и оне које прослиједи МКСЈ. Ове препоруке су усвојене кроз неколико закона које је током 2004. године донијела Парламентарна скупштина БиХ, а који су резултирали формирањем Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ. Током 2003. године усвојен је Кривични закон БиХ („Службени гласник БиХ“, број 3/03) којим су прописана кривична дјела из стварне надлежности Суда БиХ (кривична дјела геноцид, злочин против човјечности и ратних злочина).

Полазећи од тога да Устав Босне и Херцеговине не познаје категорију Суда БиХ, апсурдна је чињеница да високи представник у својој одлуци посебно наглашава да је Суд БиХ основан како би се обезбиједила судска заштита у стварима које су у складу са Уставом Босне и Херцеговине и на нивоу државе осигурала заштита основних људских права и слобода гарантованих Уставом Босне и Херцеговине, иако је очигледно да је исти неуставна категорија.

Суд БиХ, уз помоћ Тужилаштва БиХ, од свог оснивања до данас, редовно злоупотребљава Закон о Суду БиХ с циљем проширења своје кривичне надлежности.

[3] Закон о Суду Босне и Херцеговине је исправљан, мијењан и допуњаван 11 пута („Службени гласник Босне и Херцеговине“ бр. 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 4/04, 9/04, 35/04, 61/04, 32/07, 74/09 и 97/09), а такође уставно-правна комисија Парламентарне скупштине БиХ утврдила је и пречишћени текст („Службени гласник Босне и Херцеговине“ број 49/09).

Анализирајући надлежност Суда БиХ, долазимо до правних, а првенствено уставноправних и законских аномалија. Наиме, члан 7. (*кривична надлежност*), Закона о Суду БиХ, прописује:

(1) Суд је надлежан за кривична дјела утврђена КЗ БиХ и другим законима БиХ.

(2) Суд је даље надлежан за кривична дјела утврђена законима Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ када та кривична дјела:

а) угрожавају суверенитет, територијални интегритет, политичку независност, националну безбједност и међународни субјективитет БиХ;

б) <u>могу</u> имати озбиљне реперкусије или штетне посљедице на привреду БиХ, или могу изазвати друге штетне посљедице за БиХ, или <u>могу</u> изазвати озбиљну економску штету или друге штетне посљедице изван територије датог ентитета или Брчко Дистрикта БиХ.

Оваквим законским рјешењима, те првенствено делегираном дискреционом оцјеном, Суд БиХ у сваком моменту, под изговором угрожавања Босне и Херцеговине, има могућност да утиче на рад ентитетског правосуђа.

Посебан проблем представља и то да одлуке којима се преузимају предмети из надлежности ентитетских судова најчешће нису ни образложене, што је у супротности са чланом 6. (1) Европске конвенције о људским правима која налаже судовима да дају образложење својих одлука.

У погледу надлежности, члан 7. став 3. тачка д) прописује:

Суд БиХ рјешава сукоб надлежности између судова ентитета, између судова из ентитета, између судова ентитета и Суда Брчко Дистрикта БиХ, те између Суда и било којег другог суда (…).

Надаље, члан 22. Закона о Суду БиХ, по питању сукоба надлежности прописује сљедеће ставове:

(Сукоб надлежности)

(1) У случајевима сукоба управне надлежности између Суда БиХ и другог суда у БиХ, ентитета и Дистрикта Брчко, надлежност има овај Суд.

(2) У случајевима из члана 14. став (1) овог закона (односи се на кривичну надлежност), Суд <u>може</u> преузети и пренијети поступак од сваког другог суда на подручју БиХ. Ова одлука је коначна и обавезујућа.

Дакле, из претходног навода јасно је да је у питању неуставна узурпација надлежности, јер слиједом наведеног произилази да Суд БиХ одлучује у спору о сукобу надлежности њега и неког другог суда у Босни и Херцеговини када је и он сам субјекат спора. Овакви поступци су иманентни врховним и уставним судовима, а не неком хоризонтално постављеном суду као што је Суд БиХ.

7.2. Тужилаштво Босне и Херцеговине

Тужилаштво БиХ је такође орган који није прописан Уставом Босне и Херцеговине.

Закон о Тужилаштву БиХ[4] („Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 42/03), којим је фактички и успостављено, наметнуо је својом одлуком од 06.08.2002. године (Одлука број 14/02 објављена у „Службеном гласнику Босне и Херцеговине“, број 24/02) високи представник за Босну и Херцеговину Paddy Ashdown.

Тужилаштво је почело са радом избором прва четири домаћа тужиоца 16.01.2003. године. Првог међународног тужиоца у Посебном одјелу за организовани, привредни криминал и корупцију именовао је високи представник у марту 2003. године. Рад Тужилаштва (као и Суда) БиХ остаће упамћен по присуству страних тужилаца (и судија) што је незабиљежено у правосудној пракси других земаља. Од настанка Тужилаштва (и Суда) БиХ именовано је преко 70 страних тужилаца (и судија) из земаља Западне Европе и САД.

Најавом затварања МКСЈ 2003. године, Тужилаштво и Суд БиХ, требали су преузети овлашћења за процесуирање ратних злочина, као и предмете ратних злочина из МКСЈ у Хагу. С тим циљем је 2004. године израђен пакет закона, који је усвојен у Парламентарној скупштини БиХ у децембру 2004. године. Током јануара 2005. године успостављено је у склопу Тужилаштва БиХ Одјељење за ратне злочине које се бави процесуирањем починиоца ратних злочина у периоду ратних сукоба од 1992. до 1995. године. У склопу активности посебног одјељења за ратне злочине, Колегијум тужилаца Тужилаштва БиХ донио је Правилник о прегледу предмета ратних злочина чији саставни дио је Оријентациони критеријум за оцјењивање осјетљивих предмета „Јединице за правила пута“. Сврха поменутог документа је да се одреде смјернице о томе који су предмети, који због своје тежине или због статуса починиоца, морају бити процесуирани од стране Тужилаштва БиХ, а који предмети се морају уступати стварно и мјесно надлежним ентитетским тужилаштвима на даље поступање. Досадашња пракса указује да поменута регулатива није служила да Тужилаштво БиХ прослиједи предмет ентитетским тужилаштвима, већ је таквим одредбама у недоглед одгађано подношење оптужница против „статусно осјетљивих лица“.

Предмети које је по службеној дужности преузело Одјељење за ратне злочине Тужилаштва БиХ од кантоналних/окружних тужилаштава у БиХ су они који се тичу најтежих злочина као што је геноцид, масовна убиства, масовна силовања, протјеривања на систематској основи и слична најтежа дјела ратног злочина, као и они у којима је осумњичени бивши или садашњи носилац полицијске, војне или цивилне/политичке власти, гдје су потенцијални свједоци у посебно осјетљивом положају и слично. Ти предмети добијају ознаку „врло осјетљив“ и уколико оптужница није ступила на правну снагу при неком од кантоналних/окружних судова у БиХ прије ступања на снагу Закона о кривичном поступку БиХ[5] (март 2003. године), процесуирање тих предмета преузима

[4] Закон о Тужилаштву Босне и Херцеговине је исправљан, мијењан и допуњаван седам пута („Службени гласник Босне и Херцеговине“ бр. 3/03, 37/03, 42/03, 9/04, 35/04, 61/04 и 97/09), а такође уставно-правна комисија Парламентарне скупштине БиХ утврдила је и пречишћени текст („Службени гласник Босне и Херцеговине“ број 49/09).

[5] „Службени гласник БиХ“, бр. 3/03, 32/03, 36/03,26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 и 72/13).

Тужилаштво БиХ. Остали предмети добијају ознаку „осјетљив“ и враћају се стварно и мјесно надлежним тужилаштвима на даље поступање.

Посебно одјељење за ратне злочине Тужилаштва БиХ ради на четири врсте предмета:

1. Предмети које МКСЈ уступа домаћем правосуђу. То су предмети у којима је МКСЈ потврдио оптужницу, али није започео суђење, те је судско вијеће МКСЈ донијело правоснажну одлуку да се предмет уступи домаћем правосуђу на даље поступање;

2. Предмети које је прегледала јединица за Правила пута МКСЈ. То су предмети у којима су домаће институције из Босне и Херцеговине спровеле истрагу, а затим их прослиједиле јединици за Правила пута да би добили њихово мишљење и утврдили да ли су прикупили довољно доказа који указују да постоје основи сумње да би лице могло бити стављено у притвор;

3. Предмети из Тужилаштва МКСЈ у којима је МКСЈ спровео истрагу, али није подигао оптужницу и

4. Сви предмети који су започети након истека мандата јединице Правила пута у октобру 2004. године.

Извјештај о раду, Тужилаштво БиХ подноси Парламентарној скупштини БиХ чије усвајање или неусвајање не повлачи никакве посљедице на његов даљи рад.

У раду Тужилаштва БиХ, закључно са 31.12.2016. године, било је 612 неријешених КТ предмета ратних злочина, против 4.643 лица, те још 603 предмета са ознаком КТН код којих су извршиоци непознати.

Тужилаштво БиХ, закључно са 31.08.2017. године у предметима ратних злочина подигло је оптужницу против 718 лица.

7.3. Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине

Као и претходно поменуте двије правосудне институције и Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине (у даљем тексту: ВСТС БиХ), такође представља институцију која није прописана Уставом Босне и Херцеговине.

Закон о Високом судском и тужилачком савјету Босне и Херцеговине наметнуо је 23.05.2002. године високи представник за Босну и Херцеговину Wolfgang Petritsch, те донио Упутство надлежним ентитетским органима да отпочну преговоре о преношењу надлежности у области правосуђа на државни ниво и то кроз формирање ВСТС БиХ. Овај закон усвојен је у јуну 2004. године од стране Парламентарне скупштине БиХ и убрзо је ВСТС БиХ почео са радом („Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 25/04).

ВСТС БиХ има надлежност над свим правосудним институцијама у Босни и Херцеговини, иако је правосуђе у надлежности ентитета. Код овог тијела обједињена је функција избора и праћења рада и судија и тужилаца. Будући да је тужилац странка у поступку, овакав концепт је неодржив.

Састав и надлежност ВСТС-а БиХ омогућава да судије и тужиоци бирају једни друге, при чему су извршна и законодавна власт потпуно заобиђене у овом процесу. У прилог

оваквом концепту не иде чињеница да су судови независни и самостални, а тужилаштва су независна, али не и самостална, јер је у већини земаља тужилаштво државни орган.

Такође, структура ВСТС-а БиХ је постављена на начин да не може обезбиједити национални легитимитет и аутентично представљање конститутивних народа.

Парадоксална је и чињеница да се извјештаји о раду ВСТС-а БиХ примају к знању у ентитетским парламентима, а у Парламентарној скупштини БиХ се усвајају или не усвајају, без икаквог утицаја на даљи рад ВСТС-а БиХ.

Структурално, ВСТС БиХ чине сљедећи чланови: један члан који је судија Суда БиХ, којег бирају судије тог суда; један члан који је тужилац Тужилаштва БиХ, којег бирају тужиоци тог тужилаштва; један члан који је судија Врховног суда Федерације БиХ, којег бирају судије тог суда; један члан који је тужилац Федералног тужилаштва Федерације БиХ, којег бирају тужиоци тог тужилаштва; један члан који је судија Врховног суда Републике Српске, којег бирају судије тог суда; један члан који је тужилац Републичког тужилаштва Републике Српске, којег бирају тужиоци тог тужилаштва; један члан који је судија кантоналног или општинског суда из Федерације БиХ, којег бирају судије кантоналних и општинских судова из Федерације; један члан који је тужилац кантоналног тужилаштва из Федерације БиХ, којег бирају кантонални тужиоци из Федерације БиХ; један члан који је судија окружног или основног суда из Републике Српске, којег бирају судије окружних и основних судова Републике Српске; један члан који је тужилац Окружног тужилаштва из Републике Српске, којег бирају окружни тужиоци Републике Српске; један члан који је судија или тужилац, којег бира Правосудна комисија Брчко Дистрикта БиХ; један члан који је адвокат, којег бира Адвокатска комора Федерације БиХ; један члан који је адвокат, којег бира Адвокатска комора Републике Српске; један члан, којег бира Представнички дом Парламентарне скупштине БиХ, а који не обавља правосудну функцију и није из реда посланика Парламентарне скупштине БиХ и један члан, којег бира Савјет министара БиХ на приједлог министра правде БиХ, а који не обавља правосудну функцију и није члан Савјета министара БиХ.

Наведена структура јасно одражава већину судија и тужилаца и приказује минорност других субјеката у саставу ВСТС-а БиХ.

8. ПРАКСА ПРАВОСУДНИХ ИНСТИТУЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У ПРОЦЕСУИРАЊУ КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА РАТНОГ ЗЛОЧИНА

Сви ратни злочини морају бити процесуирани, а извршиоци кажњени без обзира на националност извршиоца и жртава.

Нажалост, како показују наведени статистички подаци, правосуђе Босне и Херцеговине је најблаже речено индиферентно када се ради о процесуирању ратних злочина почињених над Србима.

Наиме, и даље се наставља са праксом да се у највећем броју оптужнице подижу против Срба који се терете за најтежа кривична дјела. Тако, за кривично дјело геноцида искључиво се терете само Срби, а на терет им се ставља и највећи број оптужница за кривично дјело злочин против човјечности, које је по међународном праву друго најтеже кривично дјело.

Када се овом придода и чињеница да се Србима на терет, поред индивидуалне, ставља и командна одговорност, те драконске казне које Суд БиХ изриче Србима, односно минорне казне за злочине почињене над српским народом, с правом се може констатовати да су правосудне институције Босне и Херцеговине дискриминаторске у односу на српски народ.

8.1. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ

Од свог оснивања, Суд БиХ је потврдио оптужнице против 654 лица[6]. Највећи број оптужница потврђен је у току 2014. и 2015. године. Када је у питању национална припадност оптужених лица, скоро 60% потврђених оптужница односи се на лица српске националности, а уколико се посматра национална припадност жртава видљиво је да су оптужнице доминантно потврђиване за злочине почињене над бошњачким, односно несрпским становништвом.

Иако је Европски суд за људска права у Стразбуру донио одлуку[7] којом се забрањује ретроактивна примјена кривичног закона на извршиоце кривичних дјела у ратном периоду, Суд БиХ наставио је са праксом потврђивања оптужница по за извршиоце строжијем закону.

8.1.1. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према годинама потврђивања

Већ је речено да су оптужнице против највећег броја лица потврђиване током 2014., односно 2015. године, те је у току ове двије године Суд БиХ потврдио оптужнице

[6] Укупан број лица којима је потврђена оптужница пред Судом БиХ је 634, јер је 16 лица оптужено у по два различита предмета, а два лица у три предмета.

[7] Одлука Европског суда за људска права у Стразбуру од 18.07.2013. године у предмету *„Мактоуф и Дамјановић против Босне и Херцеговине“*.

против чак 235 лица. Поређења ради, за претходних девет година (прије 2014. године) оптужнице су потврђене против 293 лица.

Број оптужених лица по годинама у којима су им потврђиване оптужнице приказан је у графикону 12.[8]

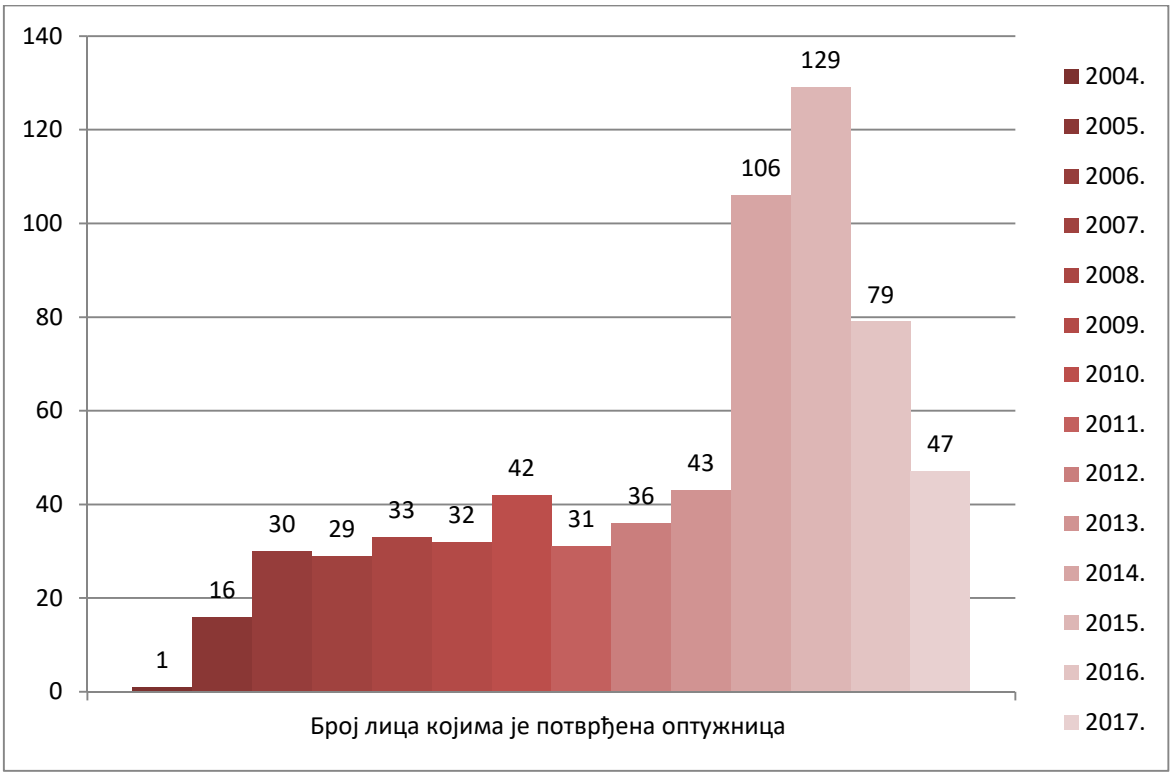

Графикон 12. Број оптужених лица по годинама потврђивања оптужнице

Уколико изузмемо 2004. и 2005. годину, као године када је Суд БиХ тек започео са радом, број лица којима је потврђивана оптужница уједначен је све до 2014., односно 2015. године. Током те двије године долази до наглог повећања броја лица којима је потврђена оптужница. Имајући у виду да је током ових година број лица којима је потврђена оптужница чак и до три пута већи у односу на претходне године, с правом се може поставити питање квалитета оптужница. Посебно упечатљиво је и то да је током 2015. просјечно сваки трећи дан у години против једног лица потврђена оптужница. Оно што је посебно индикативно је национална припадност оптужених лица.

[8] Подаци за 2017. годину односе се на период до 31.08.2017. године.

Национална припадност оптужених лица по годинама потврђивања оптужнице приказан је у графикону 13.

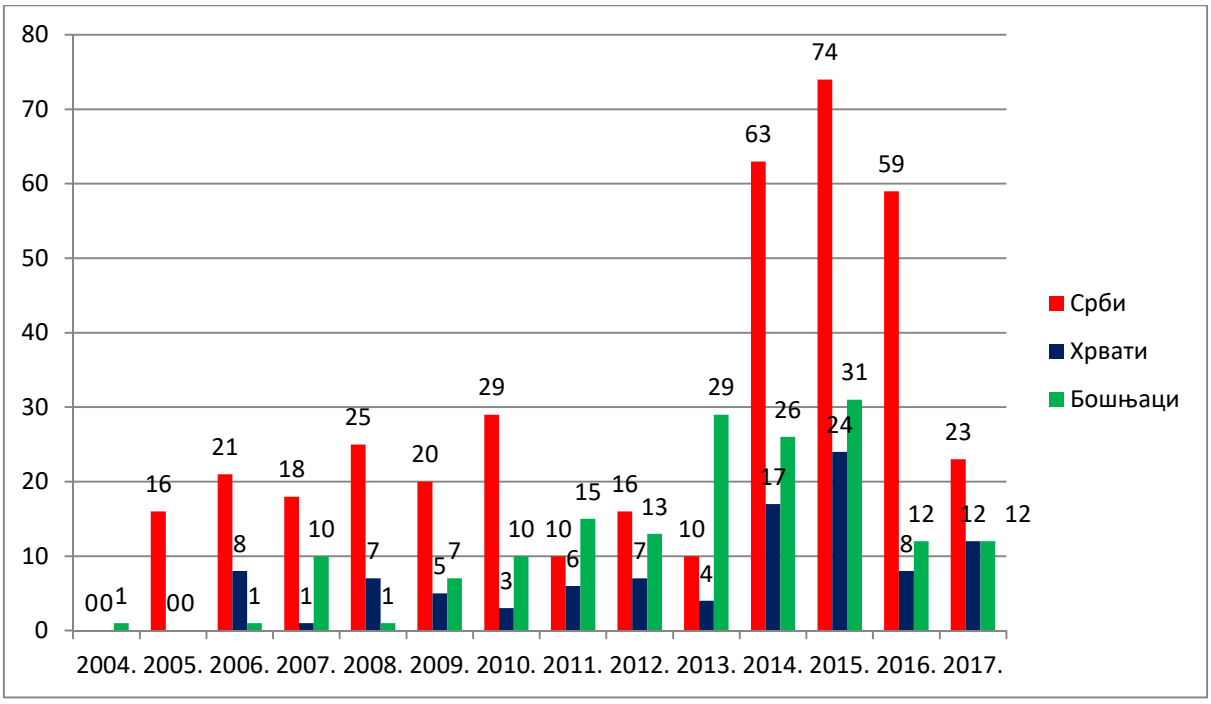

Графикон 13. Број оптужених лица по годинама потврђивања оптужнице, према националној припадности оптужених

Из претходног графикона је видљиво да уколико изузмемо 2004. годину (када је била потврђена само једна оптужница), у свакој наредној години Суд БиХ је највећи број оптужница потврђивао против лица српске националности; изузетак су само 2011. и 2013. година када је оптужница потврђена за незнатно више лица бошњачке националности.

Током већег броја година оптужнице против Срба су потврђиване чак и у дупло већем броју него за остала два конститутивна народа заједно.

8.1.2. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према националности оптужених лица

Суд БиХ је током свог досадашњег рада потврдио оптужнице против 654[9] лица.

Број лица којима је потврђена оптужница, према националној припадности оптужених приказан је у графикону 14.

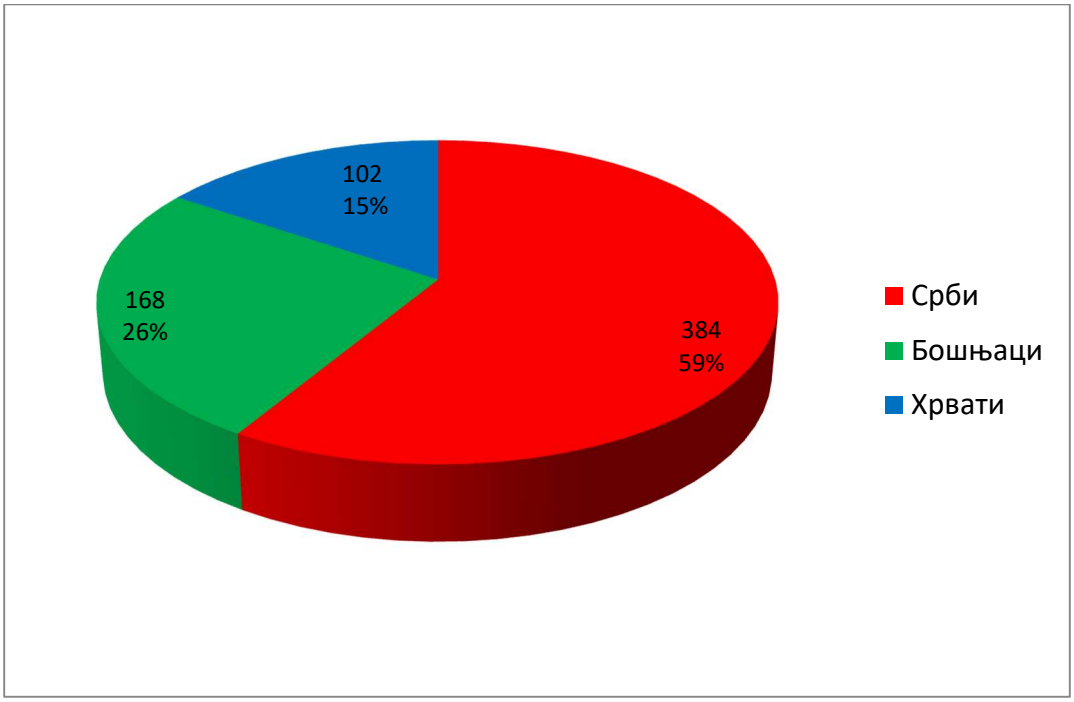

Графикон 14. Број лица којима је потврђена оптужница према националности оптужених

Анализирајући националну припадност лица којима се на терет стављају кривична дјела ратног злочина, односно којима је од стране Суда БиХ потврђена оптужница, видљиво је да преко половине оптужених чине лица српске националности. Оптужница је потврђена против 384[10] лица српске националности, што је 59% од броја свих потврђених оптужница пред Судом БиХ. Број оптужених Срба несразмјерно је висок у односу на број оптужених из остала два конститутивна народа, имајући у виду да је оптужница потврђена против 168[11] Бошњака (26%) и 102 Хрвата (15%). Уколико направимо поређење између броја оптужених Срба и Бошњака, као два најбројнија народа у БиХ, евидентно је да дупло већи број оптужених лица српске националности.

[9] Исто као под 9.

[10] Три лица нису српске националности, али су процесуирани као припадници ВРС за злочине над несрпским, односно бошњачким становништвом (Иванковић, Бошкић и Кос), те ће се и кроз све остале статистике евидентирати као Срби.

[11] Два лица нису бошњачке националности, али су процесуирани као припадници Армије БиХ за злочине над Хрватима, односно Србима (Мактоуф и Винтила), те ће се и кроз све остале статистике евидентирати као Бошњаци.

8.1.3. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према националности жртава

Анализирајући рад Суда БиХ на предметима ратних злочина, посебно треба истаћи да су процесуирани злочини почињени над жртвама свих конститутивних народа у БиХ, али непропорцијално, тј. у највећем броју процесуирају се злочини почињени над жртвама бошњачке националности. Национална припадност лица којима је потврђена оптужница у односу на националност жртава приказан је у табели 4.

Табела 4. Лица којима је потврђена оптужница према националној припадности оптужених и жртава

Извршиоци кривичних дјела	Подигнуте оптужнице за кривична дјела против						
	Срба	Бошњака	Хрвата	Несрпског становништва	Срба и Хрвата	Бошњака и Срба	УКУПНО
Срби	-	242	11	131	-	-	384
Бошњаци	101	4	42	-	11	10	168
Хрвати	45	56	1	-	-	-	102
УКУПНО	**146 (22,3%)**	**302 (46,2%)**	**54 (8,3%)**	**131 (20%)**	**11 (1,7%)**	**10 (1,5%)**	**654**

Анализом табеле уочава се податак да се највећи број лица процесуира за злочине почињене над Бошњацима и то 302 лица, односно 46,2%. За ратне злочине почињене над Бошњацима, најчешће је потврђивана оптужница против лица српске националности (242 Србина оптужено је за злочине почињене над Бошњацима). У предметима гдје се као жртве појављују Срби или Хрвати најчешће се оптужују Бошњаци (101 лице за злочине над Србима и 42 за злочине над Хрватима). Лицима хрватске националности оптужница је најчешће потврђивана за злочине над Бошњацима и то против 56 лица, а за злочине над Србима против 45 лица. За 131 лице српске националности оптужница је потврђена за злочине почињене над несрпским становништвом. Овдје је потребно нагласити да национални састав жртава несрпског становништва углавном чине Бошњаци. Као примјер за то могу послужити и пресуде Суда БиХ у предметима: *С1 1 К003472 09 - Бабић Зоран и др. Х-КР-08/549-2 - Ђурић Гордан, Х-КР-08/549-1 – Иванковић Дамир, С1 1 К 013165 13 КРЖ – Кнежевић Радослав, С1 1 К013227 13 – Зечевић Саша, С1 1 К 009135 - Четић Љубиша и С1 1 К003365 Чивчић Петар и др.*, које се односе на ратни злочин почињен на „Корићанским стијенама“[12] гдје су смртно страдале жртве, које су поименично наведене у пресудама, била лица бошњачке националности, али су пресуде донесене и казне изречене за злочин над несрпским становништвом. Такође и у другим предметима који су се водили за злочине почињеним над несрпским становништвом, као жртве се најчешће појављују Бошњаци, а лица хрватске националности су тек изоловане жртве.

Уколико у обзир узмемо чињеницу да састав несрпског становништва углавном чине Бошњаци долазимо до закључка да је за злочине почињене над Бошњацима потврђена оптужница против 433 лица што чини скоро двије трећине од укупног броја

[12] У предметима који се односе на “Корићанске стијене“ процесуирано је 13 лица српске националности, од којих је десет осуђено на 183 године затвора.

лица којима је Суд БиХ потврдио оптужницу.[13] То значи да је за злочине над Бошњацима оптужница потврђена против 373 лица српске националности.

8.1.4. Потврђене оптужнице Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ према квалификацији кривичног дјела

Приликом потврђивања оптужница за кривична дјела против човјечности и вриједности заштићеним међународним правом Суд БиХ је примјењивао Кривични закон СФРЈ („Службени лист СФРЈ, број 44/76“) и Кривични закон БиХ („Службени гласник БиХ бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 и 40/15“).

Кривична дјела за која је Суд БиХ потврђивао оптужнице су: геноцид, злочин против човјечности (није постојао у КЗ СФРЈ), ратни злочин против цивилног становништва, ратни злочин против рањеника и болесника, ратни злочин против заробљеника, противправно убијање и рањавање непријатеља, повреде закона или обичаја рата, неоправдано одгађање повратка ратних заробљеника и уништавање културних, историјских и религијских споменика.

Анализирајући кривични закон који је примјењиван, евидентно је да се оптужнице доминантно потврђују по Кривичном закону БиХ.

Број лица у односу на закон који је примјењиван приликом потврђивања оптужнице приказан је у графикону 15.

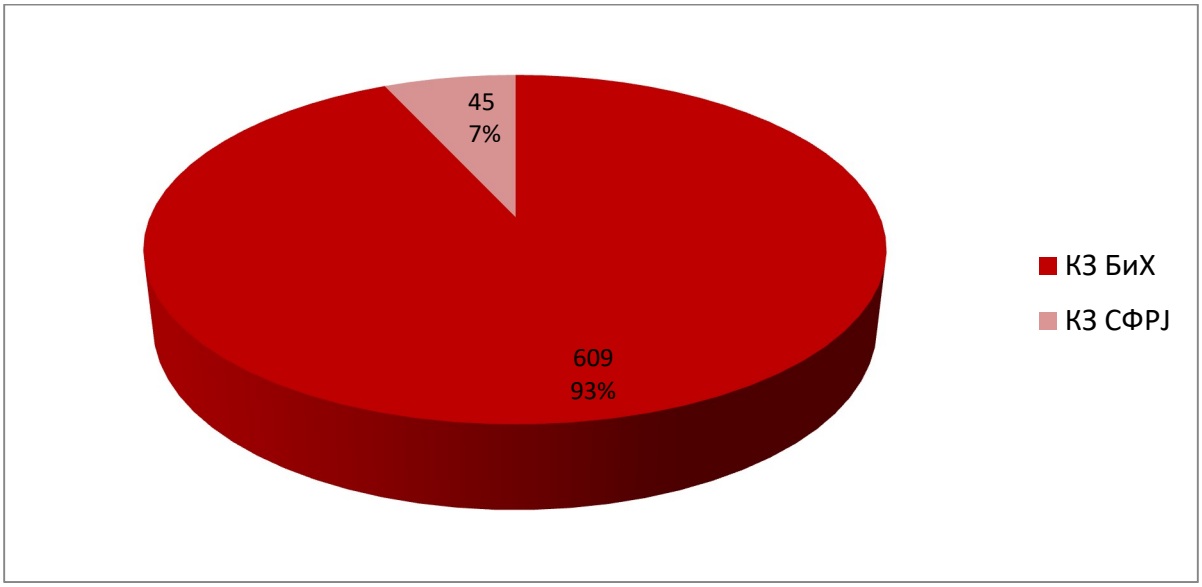

Графикон 15. Број оптужених лица у односу на примјењени кривични закон приликом потврђивања оптужнице

Из графикона је видљиво да је приликом потврђивања оптужнице КЗ БиХ примјењен против чак 609 лица (93%), док је против само 45 лица (7%) оптужница потврђена по важећем закону у времену извршавања кривичног дјела, односно по КЗ

[13] Против још десет лица бошњачке националности потврђена је оптужница за злочине над Бошњацима и Србима, али ова лица нису урачуната у укупан број јер се ради о међусобним злочинима Бошњака.

СФРЈ. Неопходно је истаћи и то да је против 299 лица оптужница потврђена за кривично дјело злочин против човјечности које није ни било прописано у КЗ СФРЈ.

8.1.5. Геноцид

Кривично дјело геноцид прописано је у оба кривична закона. Међутим, Суд БиХ је приликом потврђивања оптужница, против свих лица оптужених за ово кривично дјело, примјенио КЗ БиХ.

Посебна разлика између ова два кривична закона, а која је везана за ово кривично дјело односи се на одредбе које прописују минимални и максимални распон казне. Према КЗ СФРЈ минимална казна која се може изрећи за ово кривично дјело износи пет година, а по КЗ БиХ прописана је минимална казна у трајању од десет година. Када је у питању максимална казна која се може изрећи, Кривичним законом СФРЈ прописана је смртна казна. Имајући у виду да је ова казна укинута, њен еквивалент постаје казна затвора у трајању од 20 година (члан 38. став 2. КЗ СФРЈ). На другој страни, КЗ БиХ прописује максималну казну дуготрајног затвора у трајању од 45 година (члан 42б. став 1. КЗ БиХ).

Из свега претходно наведеног, намеће се закључак да је КЗ СФРЈ блажи закон за починиоца, те је његова примјена обавеза суда, што је и потврђено пресудом Европског суда за људска права у Стразбуру.

За ово кривично дјело до сада су потврђене оптужнице против 41 лица.

Сва лица којима се на терет ставља ово кривично дјело су Срби и сви су оптужени за злочине над лицима бошњачке националности.

Суд БиХ је до сада за ово кривично дјело правоснажно осудио 12 лица, на казну од 231 годину затвора, док је за њих десет изрекао ослобађајућу пресуду. Сва лица су осуђена примјеном КЗ БиХ приликом изрицања пресуде, а КЗ СФРЈ је примјењен, тек након одлука Уставног суда БиХ којима су уважене апелације осуђених лица, те су након тога пресуде преиначене у погледу примјене закона и висине изречене казне.

Такође, за шест лица[14] која су се оптужницом теретила за кривично дјело геноцида, Суд БиХ је приликом изрицања пресуде преиначио квалификацију кривичног дјела и осудио их за кривично дјело злочин против човјечности. Овим поступком је за нека од ових лица изрекао већу казну него што је то било могуће по КЗ СФРЈ, имајући у виду да кривично дјело злочин против човјечности није било прописано овим законом.

8.1.6. Злочин против човјечности

Кривично дјело злочин против човјечности није било прописано КЗ СФРЈ. Специфичност овог кривичног дјела представља и максимална казна која се може изрећи, а она је дуготрајни затвор који се по КЗ БиХ може изрећи у трајању од 45 година.

[14] Лица којима је у пресуди преиначена квалификација кривичног дјела су: Кос Франц (казна 35 год.), Којић Станко (казна 32 год.), Голијан Властимир (казна 15 год.), Гороња Зоран (казна 30 год.), Кувеља Божидар (казна 20 год.) и Тодоровић Васо (казна након споразума 6 год.)

Самим тим у односу на казну која се може изрећи за ово кривично дјело, оно постаје теже чак и од геноцида, јер се приликом изрицања казне за геноцид мора примјењивати КЗ СФРЈ који је прописивао максималну казну од 20 година.

Против 299 лица потврђена је оптужница за злочин против човјечности, од чега је на терет 266 лица оно стављено као једино кривично дјело, а против 33 оптужена лица оно се налази у вези са другим кривичним дјелима.

Чак за 46% од укупно оптужених лица оптужница је потврђена за злочин против човјечности.

Када је у питању националност лица којима се на терет ставља ово кривично дјело највећи број потврђених оптужница односи се на лица српске националности.

Број лица којима је потврђена оптужница за ово кривично дјело, према националности извршиоца приказан је у графикону 16.

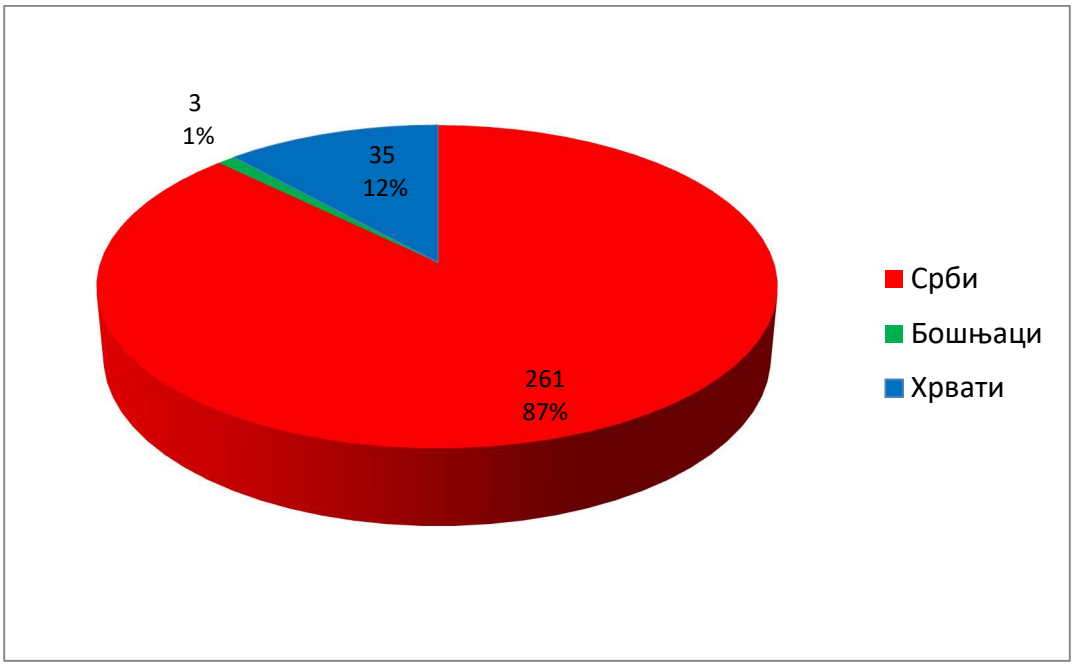

Графикон 16. Број лица којима је потврђена оптужница за кривично дјело злочин против човјечности према националности оптужених лица

Из претходног графикона је видљиво да је за ово кривично дјело оптужница потврђена против 261 (87%) лица српске националности, те против 35 Хрвата (12%) и против тек три Бошњака (1%). Битно је нагласити и то да су лица бошњачке националности, оптужена да су овај злочин починили као припадници хрватских оружаних снага ХВО-а, односно ХОС-а, што значи да ниједан припадник тзв. Армије РБиХ није оптужен за злочин против човјечности.[15]

Злочин против човјечности је најчешћа квалификација кривичног дјела која се Србима ставља на терет, те је од укупног броја оптужених Срба, за злочин против човјечности оптужено њих чак 68%. На другој страни за ово кривично дјело потврђена је оптужница против 34% свих инкриминисаних лица хрватске националности, док је

[15] Лица бошњачке националности која су оптужена за злочин против човјечности су: Буљубашић Едиб, припадник ХОС-а, оптужен за злочине над Србима у логору „Дретељ“ у Чапљини, те припадници ХВО-а Јашаревић Муамир и Велагић Сеад оптужени за злочине над Србима у Ливну.

против само 2% укупно оптужених лица бошњачке националности оптужница потврђивана за ово кривично дјело.

Посматрајући националну припадност жртава овог кривичног дјела видљиво је да је највећем броју лица оптужница потврђивана за злочине почињене над Бошњацима.

Броја лица којима је потврђена оптужница за злочин против човјечности према националности жртава овог кривичног дјела приказан је у графикону 17.

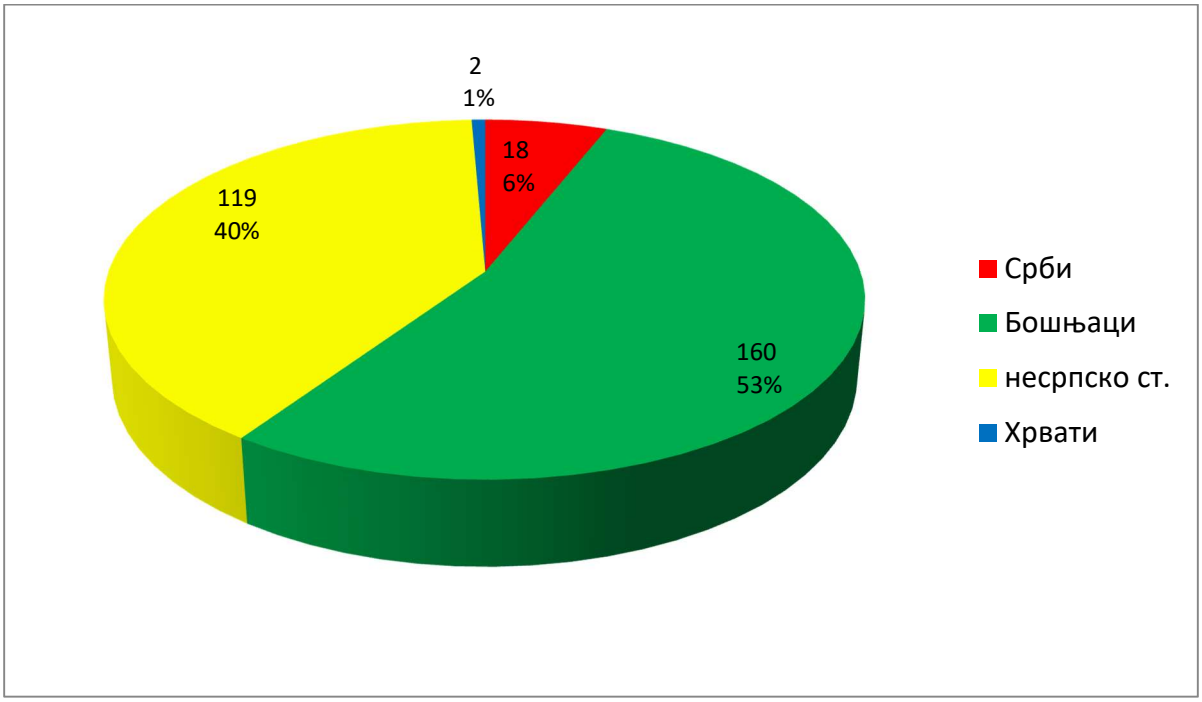

Графикон 17. Број лица којима је потврђена оптужница за кривично дјело злочин против човјечности према националности жртава

Као што је већ речено најчешће потврђиване оптужнице су за злочине почињене над бошњачким жртвама и то чак против 160 лица, за злочине над несрпским становништвом против 119 лица, за злочине над Србима против 18 лица, те за злочине над Хрватима против два лица.

Када су у питању пресуде за ово кривично дјело, Суд БиХ је донио правоснажне пресуде против 134 лица, од чега је 93 лица осудио на казну затвора у трајању од 1.396 година, а 41 лице је ослобођено одговорности. Изречена казна за ово кривично дјело представља 60% укупно изречене казне од стране Суда БиХ. До сада је правоснажно осуђено 83 Србина на казну затвора у трајању од 1.268 година, те девет Хрвата на 122 године и један Бошњак (припадник ХВО-а) на шест година. За 39 лица српске и два лица хрватске националности донесена је ослобађајућа пресуда.

Преглед ових статистичких података приказан је у табели 5.

Табела 5. Преглед броја правоснажно осуђених и ослобођених лица за кривично дјело злочин против човјечности према националној припадности оптужених

Националност	Правоснажно осуђена лица	Правоснажно ослобођена лица	Укупно ослобођених и осуђених	Изречена казна затвора у годинама
Срби	83	39	122	1.268
Хрвати	9	2	11	122
Бошњаци	1	0	1	6
Укупно	**93**	**41**	**134**	**1.396**

За почињене злочине над Бошњацима осуђено је 46 лица и то 40 Срба на 542 године и шест Хрвата на 104 године затвора. За злочине над несрпским становништвом 43 лица српске националности на казну затвора у трајању од 726 година. На другој страни за злочине почињене над Србима осуђена су четири лица и то три Хрвата на 18 година и један Бошњак на шест година.

8.1.7. Ратни злочин против цивилног становништва

Кривично дјело ратног злочина против цивилног становништва прописано је у оба кривична закона. Минимална казна за ово кривично дјело прописана КЗ СФРЈ је блажа и износи пет година, док је у КЗ БиХ прописана минимална казна у трајању од десет година. За ово кривично дјело потврђене су оптужнице против 285 лица, од чега против 227 којима се на терет ставља као једино, те против још 58 лица у вези са другим кривичним дјелима. За ово кривично дјело оптужнице су најчешће потврђиване по КЗ БиХ.

Број лица којима је потврђена оптужница за ово кривично дјело (као једино и у вези са другим кривичним дјелима) према кривичном закону који је примјењиван приликом потврђивања оптужнице приказан је у графикону 18.

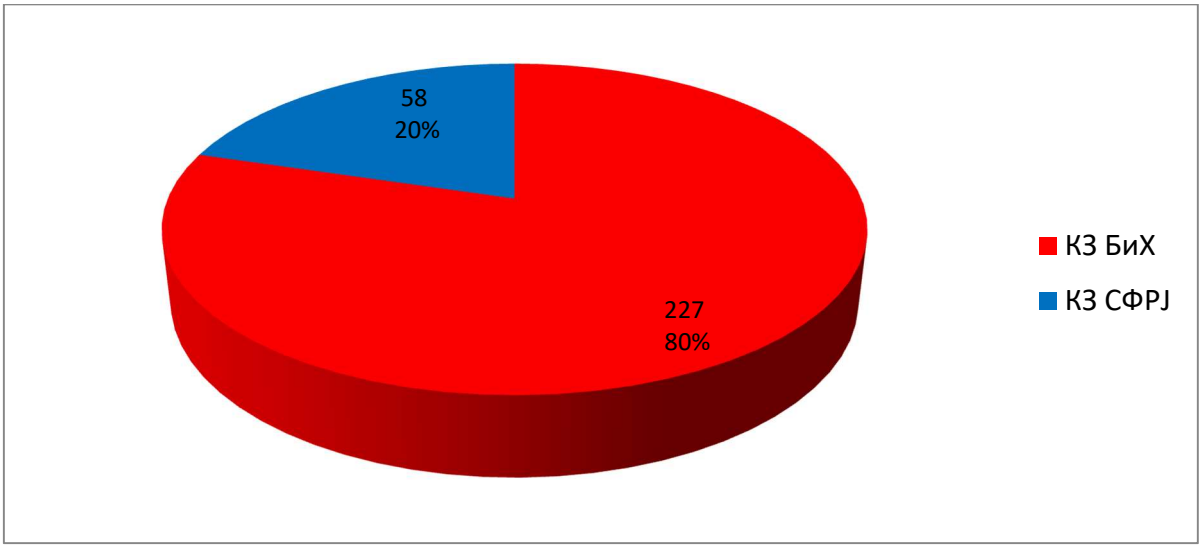

Графикон 18. Број лица којима је потврђена оптужница за ратни злочин против цивилног становништва (као јединог и у вези са другим кривичним дјелима) према кривичном закону по којем су потврђене оптужнице

Против 245 лица оптужница је потврђена примјењујући КЗ БиХ, док је против 40 лица примјењен важећи закон у тренутку извршавања кривичног дјела. Уколико посматрамо ратни злочин против цивилног становништва као једино инкриминишуће кривично дјело које је оптуженим стављено на терет, против 193 лица је потврђена оптужница по КЗ БиХ, док је против 34 лица примјењен КЗ СФРЈ. Све ово приказано је у табели 6.

Табела 6. Број лица којима је потврђена оптужница за ратни злочин против цивилног становништва

РАТНИ ЗЛОЧИН ПРОТИВ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА		
Кривични закон	**КЗ БиХ**	**КЗ СФРЈ**
Као једино кривично дјело	193	34
У вези са другим кривичним дјелом	52	6
УКУПНО	**245**	**40**

Број лица којима је потврђена оптужница за ово кривично дјело, према националности извршиоца приказан је у графикону 19.

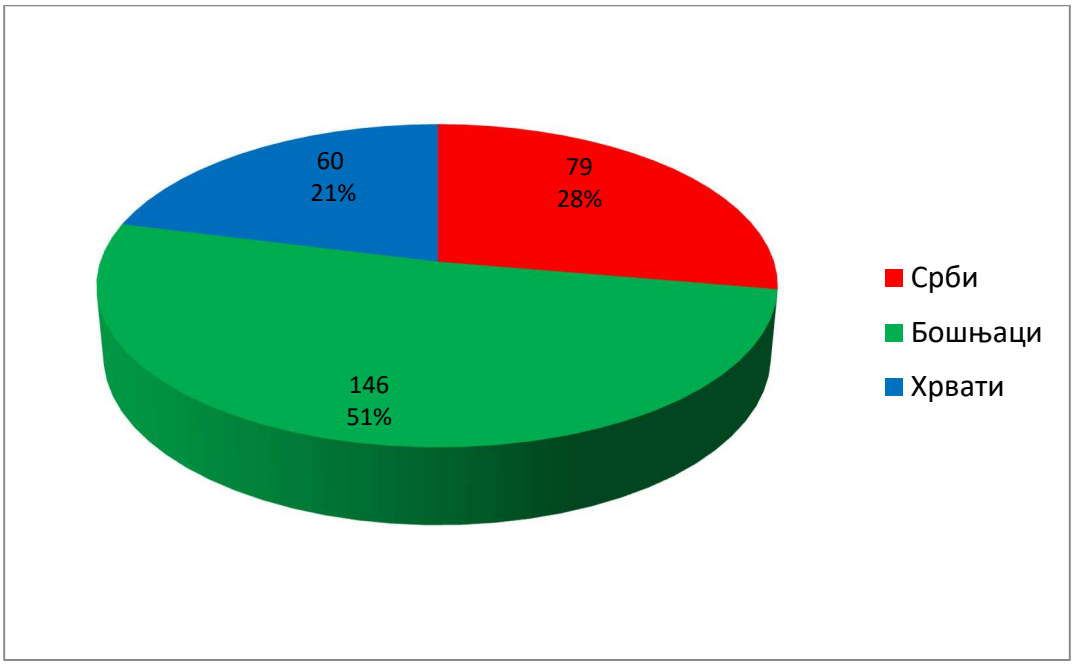

Графикон 19. Број лица којима је потврђена оптужница за ратни злочин против цивилног становништва (као јединог и у вези са другим кривичним дјелима) према националности извршиоца

Посматрајући претходни графикон видљиво је да се ово кривично дјело најчешће ставља на терет лицима бошњачке националности, те су оптужнице потврђене против 146 Бошњака, 79 Срба и 60 Хрвата.

Ратни злочин против цивилног становништва је кривично дјело за које је Суд БиХ најчешће потврђивао оптужнице против лица бошњачке националности. Чак 87% од укупног броја свих оптужених лица бошњачке националности оптужено је за ово кривично дјело. Имајући у виду укупан број оптужених Бошњака пред Судом БиХ (168) евидентно је да је за само 22 лица бошњачке националности потврђена оптужница за друго кривично дјело ратног злочина, а да није у вези са злочином против цивилног становништва.[16]

[16] Поред ратног злочина против цивилног становништва (као јединог и у вези са другим кривичним дјелима) против Бошњака су потврђене оптужнице за: злочин против човјечности (три лица), ратни злочин против ратних заробљеника (18 лица) и ратни злочин против рањеника и болесника (једно лице).

Број лица којима је потврђена оптужница у односу на националност жртава приказан је у графикону 20.

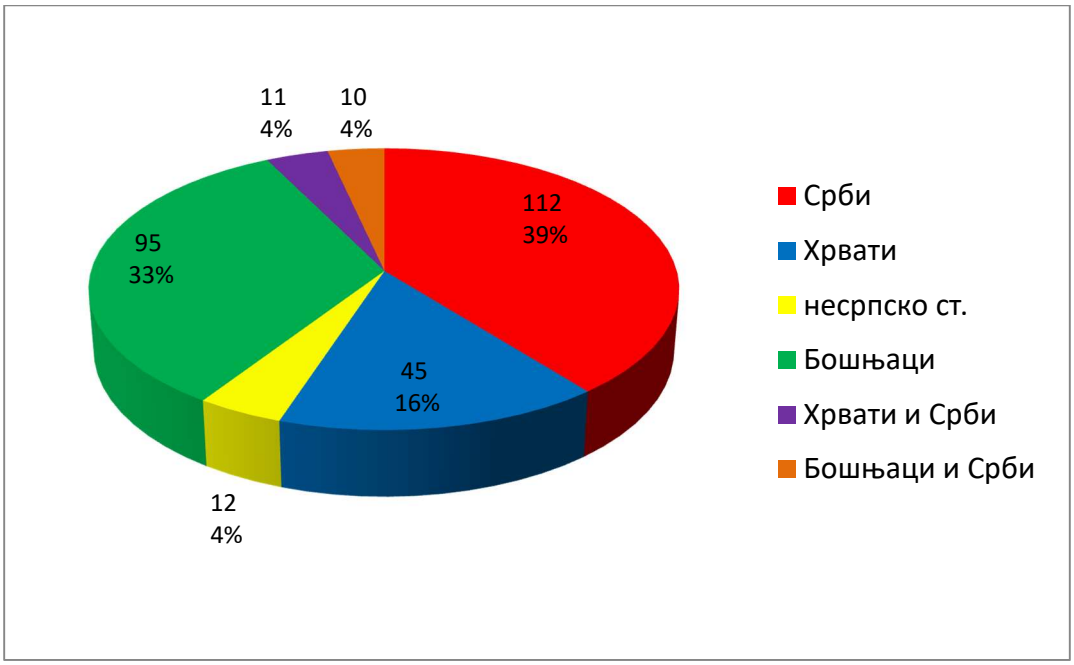

Графикон 20. Број лица којима је потврђена оптужница за ратни злочин против цивилног становништва (самостално и у вези са другим кривичним дјелима) према националности жртава

Жртве овог кривичног дјела најчешће су Бошњаци, а ту треба имати у виду (о чему је раније говорено) да структуру несрпског становништва углавном чине лица бошњачке националности.

8.1.8. Остала кривична дјела ратног злочина за која је Суд БиХ потврђивао оптужнице

Поред претходно набројаних кривичних дјела ратног злочина, за која су најчешће потврђиване оптужнице, треба напоменути да је Суд БиХ потврђивао оптужнице и за остала кривична дјела ратног злочина и то за: ратни злочин против ратних заробљеника, ратни злочин против рањеника и болесника, ратни злочин повреда закона и обичаја рата, одгађање повратка ратних заробљеника, ратни злочин противправног убијања и рањавања непријатеља и уништавање културних, вјерских и историјских споменика, али у знатном мањем броју, те стога ова кривична дјела нису подробније разматрана.

8.2. Правосудни поступци Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ

Закључно са 31.08.2017. године, пред Судом БиХ поступак је правоснажно окончан против 285 лица.

Највише поступака окончано је против лица српске националности и то за њих 189 или 66%. Када су у питању друга два конститутивна народа, поступак је правоснажно окончан против 58 Бошњака или 20%, односно против 38 Хрвата или 14%.

Против 195 лица поступак је правоснажно окончан доношењем осуђујуће пресуде. Када се у обзир узме само број лица за које је поступак окончан, 68% лица је правоснажно осуђено, 74 лица су правоснажно ослобођена, а поступак против 16 лица је обустављен због смрти оптужених.

Број правоснажно осуђених лица према националној припадности, приказан је у графикону 21.

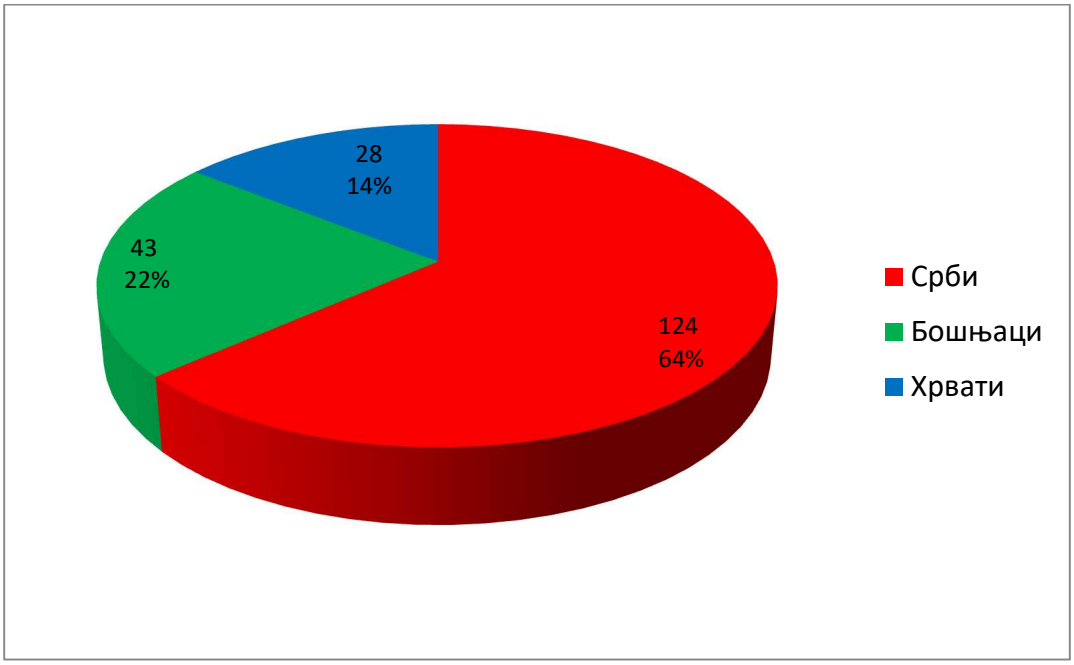

Графикон 21. Број лица којима су поступци правоснажно окончани доношењем осуђујуће пресуде према националности осуђених

Анализа претходног графикона јасно показује да је највећи број лица српске националности осуђено за кривична дјела ратног злочина. За чак 124 лица српске националности донесена је осуђујућа пресуда, а то чини 2/3 од укупног броја осуђених лица. На другој страни, осуђено је 43 лица бошњачке и 28 лица хрватске националности, што укупно чини тек 36% укупног броја осуђених лица.

Ради потпуног увида посебно интересантна је и анализа која се односи на националну припадност жртава страдалих у злочинима за које су донесене осуђујуће пресуде како би се дошло до сазнања за злочине над којим народом су најчешће изрицане казне.

Број осуђених лица у односу на националност жртава представљен је у графикону 22.

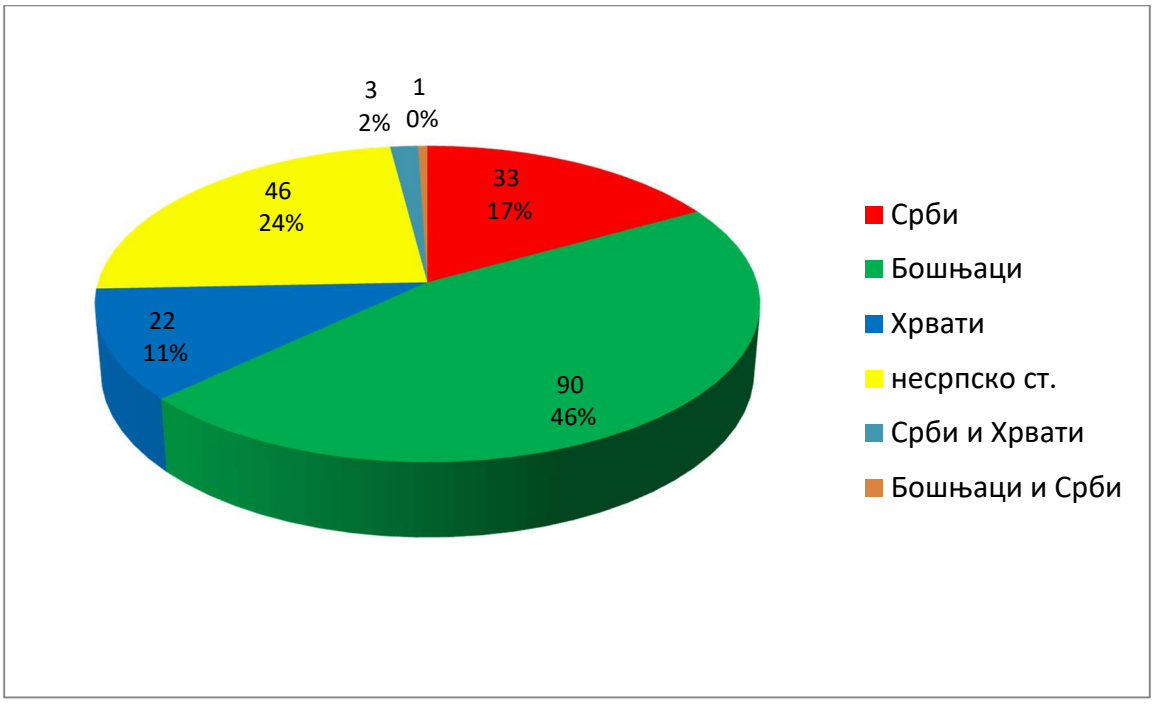

Графикон 22. Број осуђених лица у односу на националност жртава

Највише лица осуђено је за злочине почињене над Бошњацима, њих чак 90 или 46%. Број лица који су осуђени за злочине над остала два народа несразмјерно је мали у односу на број лица која су осуђена за злочине над жртвама бошњачке националности. То је посебно изражено ако се у обзир узме и чињеница да је још 46 лица (24%) осуђено за злочине над несрпским становништвом. Већ раније је речено да је за злочине над несрпским становништвом суђено само Србима, а да састав несрпског становништва чине углавном Бошњаци. Када се анализира ова чињеница, евидентно је да је 70% осуђујућих пресуда изречено за злочине почињене над лицима бошњачке националности.

Поред пресуда у којима је изречена казна, Суд БиХ је за 74 лица донио ослобађајућу пресуду. Правоснажно је ослобођено 56 Срба, десет Бошњака и осам Хрвата. Већи број ослобођених лица српске националности произилази и из тога да је највећи број оптужница потврђен против Срба, те да је у једном предмету често оптужено више лица, што за резултат има то да нека лица из истог предмета буду осуђена, а друга ослобођена.

Такође, окончаним се сматрају и поступци који су обустављени због смрти оптуженог лица. До сада су на овакав начин окончани поступци који су вођени против 16 лица и то за девет Срба, пет Бошњака и два Хрвата. Осим тога, предмети ратних злочина који се воде против 56 лица пренесени су на ентитетске судове. Чињеница коју је значајно истаћи је и та да иако су оптужнице потврђиване најчешће против Срба, у највећем броју се на ентитетски ниво преносе предмети у којима су оптужена лица

бошњачке националности. Суд БиХ је до сада у надлежност ентитетских судова пренио предмете против 17 Срба, 30 Бошњака и девет Хрвата.[17]

Тренутно је пред Судом БиХ у току првостепени поступак против 282 лица.

Највећи број првостепених поступака води се против лица српске националност и то против њих 165, те против 69 Бошњака и 48 Хрвата. Самим тим очекује да ће се након окончања ових поступака број осуђујућих пресуда и изречених казни на штету Срба повећати. Такође, имајући у виду да се тренутно процесуира релативно мали број оптужених из друга два народа за злочине почињене над Србима, јасно је и то да ће број осуђујућих пресуда за злочине над Србима бити миноран.

Када су у питању поступци који се воде пред Апелационим вијећем Суда БиХ, другостепени поступак тренутно је у току против 31 лица. Национална припадност лица којима је другостепени поступак у току је сразмјерна, имајући у виду да се ови поступци воде против 13 Срба, 11 Бошњака и седам Хрвата.

8.3. Казне изречене од стране Одсјека I за ратне злочине при Суду БиХ

Већ је речено да је Суд БиХ у својим пресудама изрекао казну за 195 лица. Изречена је казна затвора у трајању од 2.320 година. Највиша правоснажно изречена казна је у трајању од 42 године затвора за кривично дјело злочин против човјечности.[18] Најнижа правоснажно изречена казна је у трајању од једне година и шест мјесеци и то за почињени ратни злочин против цивилног становништва[19]. Обе пресуде донесене су током 2014. године.

[17] Урачунате су само пренесене потврђене оптужнице од стране Суда БиХ, а не и оптужнице које су прослијеђене на ентитетски ниво прије потврђивања.

[18] Другостепена пресуда против Веселина Влаховића у предмету *С1 1К 004659 13 КРЖ* од 05.02.2014. године за злочине над несрпским становништвом на подручју Сарајева, првостепеном пресудом од 29.03.2013. године оптужени је био осуђен на максималну казну од 45 година.

[19] Другостепена пресуда против Микулић Дражена у предмету *С1 1 К 006127 13 КЖК* од 10.04.2014. године за злочине над Бошњацима у логору „Дретељ“ у Чапљини.

Висина казне коју је Суд БиХ до сада изрекао према националности осуђених приказана је у графикону 23.

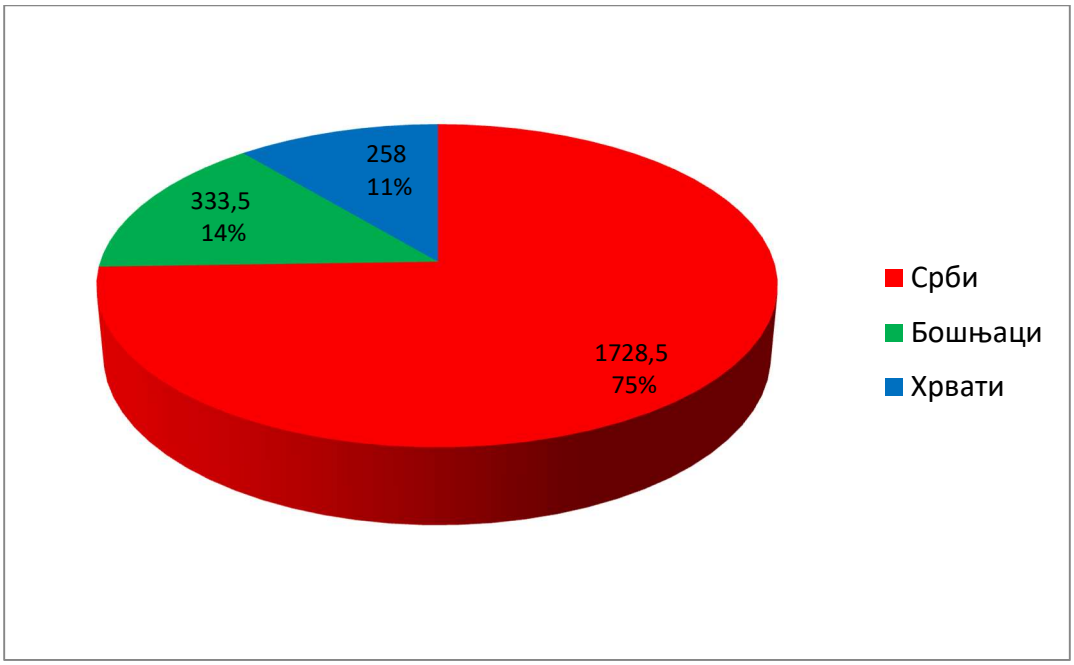

Графикон 23. Изречене казне у годинама према националности осуђених лица

Из претходног графикона је видљиво да Суд БиХ изриче драконске казне Србима, имајући у виду да је чак 1.728 година и шест мјесеци казни изречено лицима српске националности. Овај број није сразмјеран са бројем осуђених лица, јер како је већ претходно речено 124 лица српске националности је правоснажно осуђено, што за посљедицу има то да се Срби у просјеку осуђују на 13,9 година затвора, док на другој страни 43 правоснажно осуђених Бошњака је у просјеку добило 7,7 година затвора, а 28 лица хрватске националности су у просјеку добијали 9,2 година казне затвора. Из свега овога намеће се закључак да се Србима у просјеку изричу скоро дупло теже казне него припадницима остала два народа. Поређења ради, просјечна казна коју Суд БиХ изриче осуђеним лицима за ратне злочине износи 11,9 године.

Још поразнија статистика на штету српског народа уочава се анализом националне припадности жртава у предметима ратних злочина у којима су изрицане казне.

Овај преглед приказан је у графикону 24.

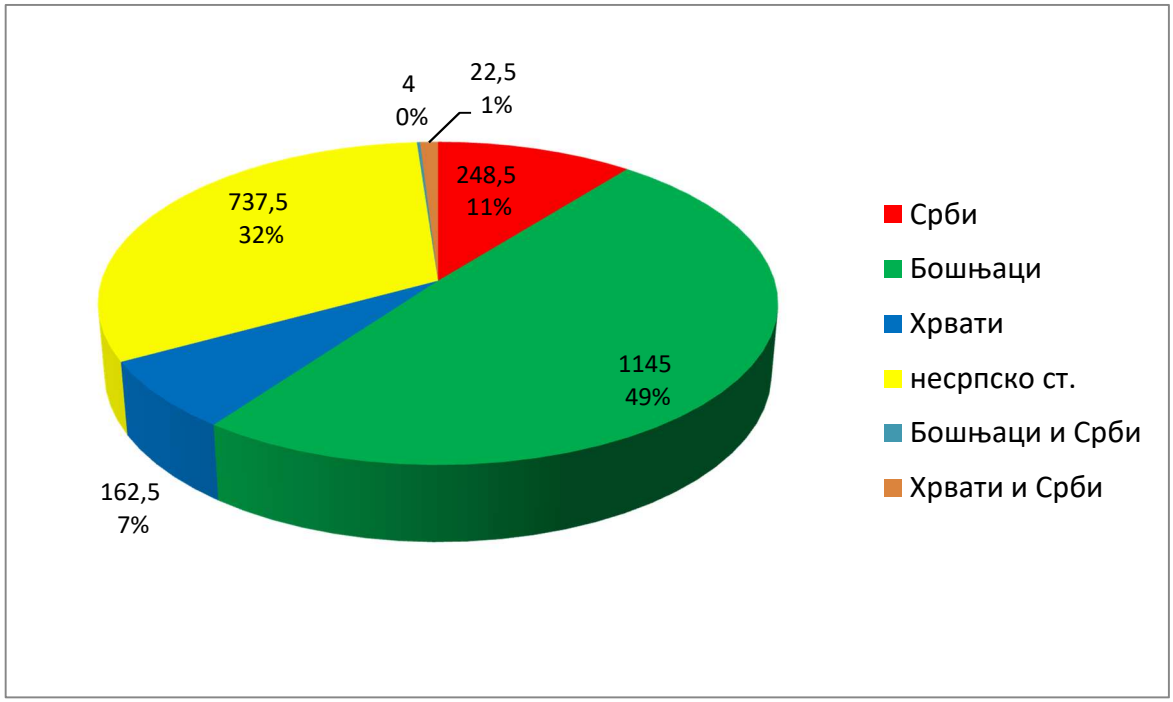

Графикон 24. Изречене казне у годинама према националности жртава

Највеће казне изречене су за злочине почињене над Бошњацима, чак 49% од свих досуђених казни. Имајући у виду да несрпско становништво углавном чине Бошњаци, овај број је још и већи и износи 81% укупно изречених казни од стране Суда БиХ. За злочине над Србима изречено је тек 248 година и шест мјесеци казне затвора, што чини 11% од укупно изречених казни.

Овакав несразмјеран број процесуирања злочина над жртвама само једнога народа у односу на друга два народа доводи у питање чак и процјену МКСЈ о броју страдалих лица у рату у БиХ. МКСЈ је процијенио да је у рату у БиХ страдало око 68.000 Бошњака, 23.000 Срба, 9.000 Хрвата и 5.000 осталих. Имајући у виду да је велики број лица српске националности већ процесуиран пред МКСЈ и да су осуђени на драконске казне, те да су за злочине над Србима пред МКСЈ изречене тек симболичне казне (Србима досуђено 758 година затвора и пет доживотних робија, а за злочине над Србима 45 година затвора), казне које су изречене за злочине над Србима морале су бити знатно веће. Тачније, уколико се базирамо само на број страдалих који је процијенио МКСЈ, занемарујући чак и пресуде у Хагу, барем 22% укупно изречених казни морало је бити изречено за злочине почињене над Србима, у супротном оправдано се може поставити питање ко је одговоран за страдање српских жртава.

Ради прегледности комплетан статистички приказ изречених казни од стране Суда БиХ узимајући у обзир националност жртава и извршиоца приказан је у табели 7.

Табела 7. Висина правоснажно изречених казни Суда БиХ у годинама за ратне злочине према националности жртава и извршиоца

Извршиоци кривичних дјела	Правоснажно изречене казне у годинама за кривична дјела ратног злочина против						
	Срба	Бошњака	Хрвата	Несрпс.	Бошњака и Срба	Срба и Хрвата	УКУПНО
Срби	-	952	40	737,5	-	-	1728,5
Бошњаци	172,5	12	122,5	-	4	22,5	333,5
Хрвати	76	182	-	-	-	-	258
УКУПНО	**248,5 (10,7%)**	**1145 (49,3%)**	**162,5 (7%)**	**737,5 (31,8%)**	**4 (0,2%)**	**22,5 (1%)**	**2320**

8.4. Ретроактивна примјена Кривичног закона од стране Суда БиХ

Посебан проблем у раду Суда БиХ на процесуирању предмета ратних злочина представља ретроактивна примјена Кривичног закона БиХ. Наиме, начело забране ретроактивне примјене закона, представља саставни елемент принципа владавине права у демократском друштву чији је циљ да обезбиједи правну сигурност и извјесност грађана.

Међутим, Суд БиХ не примјењује овај принцип, иако је кршење истог утврђено у пресуди Европског суда за људска права у Стразбуру у предмету Мактоуф и Дамјановић против Босне и Херцеговине.

У својој одлуци од 18.07.2013. године у горе поменутом предмету, Европски суд за људска права сматрао је да је Суд БиХ прекршио забрану ретроактивног изрицања казне која је строжија од казне предвиђене законом на снази у вријеме извршења кривичног дјела из Европске конвенције о људским правима. Анализа пресуде налаже корективне и будуће мјере Суда БиХ. У свакој пресуди којом је Суд БиХ изрекао казну оптуженима на основу Кривичног закона БиХ из 2003. године Суд је прекршио Европску конвенцију, ако би примјена Кривичног закона СФРЈ из 1976. године могла резултирати блажом казном.

Међутим, Суд БиХ није предузео никакве очигледне радње на примјени ове пресуде све док Уставни суд БиХ није издао директан налог за то. Иако је Суд БиХ од тада поново покренуо поступак у поменутим предметима, као и у неким другим предметима по налогу Уставног суда БиХ, овај суд својим одлукама и даље крши права оптужених и не чини ништа да санира дугогодишње кршење права оптужених у ранијим предметима против лица која нису поднијели апелацију Уставном суду БиХ.

Као примјер крешења права оптужених лица може се навести предмет *Јевић Душко и други (С1 1 К 003417 16 Крж).* Наиме у овом предмету оптужени Јевић Душко и Ђурић Мендељев су били правоснажно осуђени 2013. године за кривично дјело геноцид и то примјењујући КЗ БиХ, те им је изречена казна у трјању 32, односно 28 година

затвора. Уставни суд БиХ усвојио је апелацију ових лица и то у октобру 2016. године, те је својом одлуком наложио Суду БиХ да донесе нову одлуку у овом предмету примјењујући блажи кривични закон. Међутим, ова лица су задржана у затвору, иако за то није било никаквог правног основа с обзиром на то да против њих у том тренутку није постојала правоснажна пресуда. Тек у марту 2017. године Апелационо вијеће Суда БиХ је донијело нову пресуду којом је ова лица осудило примјеном КЗ СФРЈ и изрекло им по 20 година затвора.

Чак и у овом поновљеном суђењу, у којем је примјењен КЗ СФРЈ, Суд БиХ је осуђеним лицима изрекао максималну казну прописану овим законом, без уважавања утврђених олакшавајућих околности из ранијег поступак, у којима је примјењиван КЗ БиХ, и на основу којих су изрицане раније казне.

Као још један примјер овакве праксе може се навести и случај генерала Новака Ђукића (предмет: *С1 1 К 015222 14 КРЖ*), којем је у пресуди[20] у којој је примјењиван КЗ БиХ првобитно била изречена казна дуготрајног затвора у висини од 25 година (максимална казна износи 45 година, те су самим тим у пресуди узете у разматрање одређене олакшавајуће околности). Међутим, у поновљеном поступку након усвојене апелације[21], исти суд је изрекао максималну казну затвора предвиђену Кривичним законом СФРЈ, у висини од 20 година затвора, не узимајући у обзир раније утврђене чињенице које су утицале на смањење казне.

Против одлука Суда БиХ, у предметима ратних злочина, Уставни суд БиХ је поступајући по 32 апелација утврдио кршење принципа примјене блажег закона по починиоца, у овом случају Кривичног закона СФРЈ умјесто Кривичног закона БиХ из 2003. године.

Од укупног броја апеланата, њих 24 су српске националности, те по четири Бошњака и Хрвата.[22]

Константно непоштовање пресуде Европског суда у Стразбуру огледа се и приликом потврђивања нових оптужница, тако да је од доношења поменуте одлуке до данас против 147 лица потврђена оптужница за кривична дјела ратних злочина по КЗ БиХ, иако је ријеч о кривичним дјелима која су била прописана и у КЗ СФРЈ.

Неопходно је напоменути да су са оваквом праксом правосудни органи БиХ наставили током свих година након пресуд Европског суда.

Да тужилаштво БиХ не планира да прекине са оваквом праксом говори нам и изјава једног од тужилаца Тужилаштва БиХ, која је пред Апелационим вијећем Суда БиХ, 2016. године, а након што је Уставни суд БиХ укинуо пресуду којом је оптужени био осуђен примјеном КЗ БиХ позвала на поновну примјену КЗ БиХ изјављујући: *„да је вријеме да се укаже да и Уставни суд може погријешити“.*

Такође, примјетно је да је након поменуте пресуде дошло до повећаног броја потврђених оптужница за кривично дјело злочин против човјечности (које није било предвиђено КЗ СФРЈ), тако да је за четири године против 184 лица потврђена оптужница

[20] Пресуда Суда БиХ од 06.04.2010. године

[21] Одлука Уставног суда БиХ, број АП 5161/10 од 23.01.2014. године

[22] Поред апелација пред Уставним Судом БиХ, Суд БиХ је поновио поступак у још једном случају и то након усвојене апликације од стране ЕСЉП у предмету Мактоуф.

за ово кривично дјело и то против чак 160 Срба, те против 22 Хрвата и два Бошњака. На овакав начин Србима се и даље изричу казне дуготрајног затвора (20-45 година), с обзиром на то да је по КЗ СФРЈ максимална казна износила 20 година.

8.5. Пракса правосудних институција БиХ у периоду 01.09.2015. – 31.08.2016. године

Када се посматра рад Суда и Тужилаштва БиХ у предметима процесуирања ратних злочина током извјештајног периода може се констатовати да је настављено са раније успостављеном праксом вођења ових процеса на штету српског народа.

Током извјештајног периода по налогу Тужилаштва БиХ 42 лица су лишена слободе и то 19 лица српске, 12 хрватске и 11 лица бошњачке националности. Највећи број хапшења извршили су припадници СИПА-е и то хапшење чак 37 лица, а три лица су ухапшена од стране припадника Граничне полиције БиХ. Такође, два лица су ухапшена у страним државама и изручена су Босни и Херцеговини.

Тужилаштво БиХ је у истом периоду подигло 33 оптужнице, против 83 лица. Од тог броја 20 оптужница подигнуте су против 48 лица српске националности, осам оптужница против 22 лица бошњачке и пет оптужница против 13 лица хрватске националности.

Када се посматрају само потврђене оптужнице Суда БиХ у истом периоду оптужница је потврђена против 77 лица од чега је чак 52 лица српске националности. Посебно поражавујућа је чињеница да је њих чак 48 оптужено за злочин против човјечности, што износи преко 92% од укупног броја оптужених Срба, док истовремено за ово дјело није оптужен ниједан Бошњак. Такође, потврђене су једна оптужница и за геноцид и то опет лицу српске националности.

Тужилаштво БиХ наставља да инсистира на подизању оптужница примјењујући КЗ БиХ, оглушујући се на став, како Европског суда за људска права у Стразбуру, тако и Уставног суда БиХ, те се од 83 оптужена лица њих 82 терети по КЗ БиХ, а за само једно лице кривично дјело је оквалификовано према важећем закону у вријеме извршења дијела, односно по КЗ СФРЈ.

Када је ријеч о изрицању пресуда, Суд БиХ је у току извјештајног периода за ратне злочине правоснажно осудио 28 лица, од чега 12 Срба (осам за злочин против човјечности), десет Бошњака (само један за злочин против човјечности, али у својству припадника ХВО) и шест Хрвата (четири за злочин против човјечности), а за 13 лица је изрекао ослобађајућу пресуду и то за десет лица српске националности, два бошњачке и једно лице хрватске националности.

Осуђеним лицима је изречено укупно 222 године затвора и то Србима 97 година, Бошњацима 75 и Хрватима 50.

9. МЕЂУНАРОДНИ КРИВИЧНИ СУД ЗА БИВШУ ЈУГОСЛАВИЈУ У ХАГУ (МКСЈ)

Међународни кривични суд за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права на територији бивше Југославије или Међународни кривични суд за бившу Југославију у Хагу (МКСЈ) је *ad hoc* суд, познат и као Хашки трибунал.

Основан је резолуцијом 827 Савјета безбједности Уједињених нација 25.05.1993. године. Савјет безбједности је тада усвојио и Статут МКСЈ, који уз Правилник о поступку и доказима представља основни правни акт за рад МКСЈ.

Стварна надлежност суда је да суди за геноцид, злочине против човјечности, повреде Женевских конвенција из 1949. године и допунских протокола, повреде закона и обичаја ратовања. Овај суд може да суди једино појединцима, али не и организацијама или владама.

МКСЈ, за разлику од Нирнбершког и Токијског, нема надлежност да суди за злочин против мира, односно за злочин агресије. Надлежност МКСЈ искључиво је ограничена на кривично гоњење особа које су починиле тешка кршења међународног хуманитарног права по основу индивидуалне кривичне одговорности.

Територијална надлежност МКСЈ односи се на подручје бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), за временски период од 01.01.1991. године.

Према одредбама Статута, МКСЈ и национални судови имају упоредну надлежност да суде за злочине почињене на територији Југославије.

МКСЈ може да понови поступак правоснажно окончан пред домаћим судом и то ако је тај поступак био вођен за кривично дјело које није било квалификовано као ратни злочин, уколико поступање националног суда није било непристрасно и независно, ако је поступак био усмјерен на заштиту окривљеног и ако поступак није вођен професионално.

С обзиром на то да је већина поступака који се воде пред МКСЈ окончана или при самом крају треба истаћи да је излазном стратегијом о раду предвиђено затварање МКСЈ и формирање Механизма за међународне кривичне судове који би требао окончати преостале жалбене поступке.

Наиме, десет година након оснивања МКСЈ, односно 2003. године, судије МКСЈ су иницирале осмишљавање плана који је постао познат као „Стратегија окончања рада МКСЈ“. Циљ те стратегије био је осигурати да МКСЈ успјешно и правовремено оконча своју мисију, у сарадњи са правосудним системима у бившој Југославији. Корак у стратегији окончања рада МКСЈ било је успостављање ММКС као једног новог *ad hoc* суда којег је Савјет безбједности Уједињених нација основао резолуцијом 1966 из 2010. године.

Главни задаци повјерени ММКС су:

- наставак обављања основних функција МКСЈ и

- одржавње насљеђа МКСЈ.

Основне функције ММКС, у складу са мандатом који му је повјерен су:

- жалбени поступци: ММКС је одговоран за провођење и завршетак свих жалбених поступака за које је најава жалбе поднијета након почетка рада надлежног огранка ММКС;

- поступци преиспитивања: ММКС може да преиспитује пресуде које су изрекли МКСЈ и ММКС;

- поновљена суђења: ММКС такође може водити поновљена суђења у предметима који су вођени пред МКСЈ, односно пред ММКС;

- суђења за непоштовање суда и лажно свједочење: ММКС може водити истраге, суђења и жалбене поступке у предметима непоштовања суда и лажног свједочења почињеног током поступака вођених пред МКСЈ и ММКС;

- заштита жртава и свједока: ММКС наставља да обезбјеђује да свједоци уживају заштиту и подршку како у текућим поступцима пред ММКС, тако и у окончаним предметима вођеним пред МКСЈ и ММКС;

- надзор над извршењем казне: лица која осуде МКСЈ и ММКС шаљу се на издржавање затворске казне у једну од земаља које су потписале Споразум о извршењу казни, а те казне се извршавају под надзором ММКС;

- помоћ правосудним и националним системима: ММКС одговара на захтјеве за помоћ које упуте националне власти и стране у поступцима пред националним судовима у вези са истрагама, кривичним гоњењем и суђењима на националном нивоу за злочине почињене на подручју бивше Југославије и

- одржавање грађе и управљање архивом: ММКС је одговоран за очување грађе и руковођење архивима МКСЈ и ММКС.

9.1. Рад МКСЈ

Закључно са 31.08.2017. године, пред МКСЈ оптужено је 127 лица за почињена дјела ратног злочина која су територијално повезана са простором Босне и Херцеговине у периоду од 1992. до 1995. године. Од тога броја, 90 оптужених су Срби (70,8%), 28 Хрвати (22,1%) и девет Бошњаци (7,1%). Од укупног броја оптужених, за њих 106 поступак је окончан, док се против 11 лица још увијек води поступак пред МКСЈ или ММКС (три лица су у првостепеном, а осам у другостепеним поступцима). МКСЈ је Суду Босне и Херцеговине прослиједио пет предмета за укупно 10 оптужених лица (девет Срба и један Хрват).

Од поменутог броја лица против којих је окончан поступак (106), 67 лица је осуђено на казне затвора, осам лица је ослобођено, 13 оптуженика је умрло и за 18 оптужених лица су оптужнице повучене (уз препоруку да се ови случајеви воде пред домаћим правосуђем).

Лицима која су правоснажно осуђена (67 лица) пред МКСЈ за злочине почињене на територији Босне и Херцеговине укупно је изречено пет доживотних казни и 965,5 година затвора.

Статистички преглед досадашњег рада МКСЈ у Хагу за територију Босне и Херцеговине приказан је у табели 8:

Табела 8. Статистички преглед досадашњег рада МКСЈ у Хагу за територију БиХ

НАЦИОНА-ЛНОСТ	А (Е+З+Ж+И) Број лица којима је потврђена оптужница	Б Висина правоснажне казне	Б1 Висина неправоснажне казне	В Споразум о кривици	Г Правоснаж.ослобођено	Д Правоснажно осуђено	Ђ Поступак обустављен због смрти или одустан	Е (В+Г+Д+Ђ) Правоснажно окончани	Ж Првост.поступак у	З другост. Поступак у току	И Пренесени на други суд
СРБИ	90 (70,8%)	758 (78,5%) + 5 Дожив.	40	16	1	34	25	76	3	2	9
БОШЊАЦИ	9 (7,1%)	41,5 (4,3%)	-	-	3	5	1	9	-	-	-
ХРВАТИ	28 (22,1%)	166 (17,2%)	111	2	4	10	5	21	-	6	1
УКУПНО	**127**	**965,5 + 5 Дожив.**	**151**	**18**	**8**	**49**	**31**	**106**	**3**	**8**	**10**

Информације ради, цјелокупни досадашњи рад МКСЈ за подручје бивше СФРЈ приказан је у табели 9:

Табела 9. Статистички преглед досадашњег рада МКСЈ у Хагу за територију бивше СФРЈ

НАЦИОНА-ЛНОСТ	А (Е+З+Ж+И) Број лица којима је потврђена оптужница	Б Висина правоснажне казне	Б1 Висина неправоснажне казне	В Споразум о кривици	Г Правоснаж.ослобођено	Д Правоснажно осуђено	Ђ Поступак обустављен због смрти или одустан	Е (В+Г+Д+Ђ) Правоснажно окончани	Ж Првост.поступак у	З Другост. поступак у току	И Пренесени на други суд
СРБИ	109 (67,7%)	957,5 (80%) + 5 Дожив.	40	18	3	44	29	94	3	2	10
БОШЊАЦИ	9 (5,6%)	41,5 (3,5%)	-	-	3	5	1	9	-	-	-
ХРВАТИ	34 (21,1%)	166 (13,9%)	111	2	7	10	6	25	-	6	3
МАКЕДОНЦИ	2 (1,2%)	12 (1%)	-	-	1	1	-	2	-	-	-
АЛБАНЦИ	7 (4,4%)	19 (1,6%)	-	-	4	2	1	7	-	-	-
УКУПНО	**161**	**1.196 + 5 Дожив.**	**151**	**20**	**18**	**62**	**37**	**137**	**3**	**8**	**13**

9.1.1. Процесуирање за геноцид

За геноцид и учешће у извршењу геноцида Тужилаштво МКСЈ није никада оптужило ниједно лице несрпске националности. Оптужено је 23 лица српске националности за геноцид и учешће у извршењу геноцида. Примјера ради, оптужнице су подигнуте против: Радислава Крстића, Вујадина Поповића и др. официра и чланова Главног штаба Војске Републике Српске у предмету *„Сребреница”*, затим против Радослава Брђанина, бившег предсједника Аутономне регије Крајина и генерала Момира Талића у предмету *„Босанска Крајина“*, у којој се према наводима оптужнице "*геноцид нарочито истакао у општинама Босански Нови, Кључ, Котор Варош, Приједор и Сански Мост”,* затим против бившег предсједника и потпредсједника Кризног штаба општине Приједор, Миломира Стакића и Милана Ковачевића у предмету *„Приједор“*, затим против Горана Јелисића, бившег припадника локалне полиције у Брчком у предмету *„Брчко“*, бившег члана проширеног Предсједништва Републике Српске Биљане Плавшић и бившег предсједника Народне Скупштине Републике Српске Момчила Крајишника, у којој се према чињеничним наводима оптужнице *„геноцид*

најекстремније манифестовао у општинама Босански Нови, Кључ, Брчко, Котор Варош, Приједор и Сански Мост“ и др.

Кад је ријеч о овом најтежем дјелу против човјечности и хумантарног права, свакако треба навести и бившег предсједника Републике Србије Слободана Милошевића, који је од стране Трибунала такође био оптужен за геноцид у неколико општина Босне и Херцеговине (Бијељина, Босански Нови, Брчко, Кључ, Котор Варош, Приједор, Сански Мост и Сребреница).

Суд је до сада изрекао пет правоснажних пресуда и то: Здравку Толимиру, Љубиши Беари и Вујадину Поповићу за геноцид, те Драги Николићу и Радиславу Крстићу за помагање и подржавање геноцида. Пресудом Претресног вијећа за злочин геноцида у Сребреници неправоснажно је осуђен Радован Караџић и у овом предмету је у току жалбени поступак.

Такође, у току је и суђење за геноцид генералу Ратку Младићу које је почело 16.05.2012. године и он се према оптужници терети за геноцид у општинама: Сребреница, Фоча, Кључ, Котор Варош, Приједор, Сански Мост и Власеница.

9.1.2. Однос МКСЈ према почињеним ратним злочинима над Србима

За злочине почињене на простору Босне и Херцеговине Тужилаштво МКСЈ је оптужило 90 Срба. Многи од њих осуђени су за најтежа кривична дјела кршења хуманитарног и ратног права, од којих је најтеже геноцид и злочин против човјечности. Осуђивани су носиоци политичких, јавних и војних функција свих рангова од најнижих до највиших и то, како за индивидуалну, тако и за командну одговорност, те су им се на терет стављале квалификације учешћа у удруженим злочиначким подухватима над Бошњацима и Хрватима. Дотле, на другој страни МКСЈ је оптужио само девет Бошњака и 28 Хрвата.

Када је ријеч о Бошњацима и њиховим злочинима над српским становништвом у Босни и Херцеговини, МКСЈ је подигао оптужнице у само три случаја:

- суђење Расиму Делићу по основу кривичне одговорности надређеног Одреду „Ел Муџахид“ у саставу трећег корпуса Армије БиХ (три године затвора);

- суђење управницима и стражарима логора „Челебићи“ у општини Коњиц (три лица осуђена, од којих један Хрват, а једно ослобођено);

- суђење Насеру Орићу по основу кривичне одговорности за злочине у неколико села општина Сребреница и Братунац (ослобођен).

Ако се из овога изузме суђење бившим генералима тзв. Армије РБиХ и високим официрима Другог и Трећег корпуса ове армије, којима се се судило због злочина над Хрватима у Средњој Босни (Какањ, Зеница и Травник), а само мањим дијелом због злочина над Србима, сви остали предмети пред МКСЈ, у којима су оптужени били Бошњаци или Хрвати, односили су се само на сукобе између тзв. Армије РБиХ и ХВО-а, у којима су жртве били Бошњаци, односно Хрвати.

Из свега наведеног, слиједи да је однос МКСЈ према српским жртвама у најмању руку неравноправан, те посматрајући по националној структури осуђених лица видимо

да је Србима изречено пет доживотних казни и 758 година затвора, Хрватима 166 година затвора и Бошњацима 41,5 година затвора.

Од укупног броја окончаних поступака само девет лица је било оптужено за злочине почињене над српским народом (од којих три за злочине почињене над Хрватима и Србима заједно), док су се остали поступци односили на предмете у којима су жртве била лица хрватске и бошњачке националности. С тим у вези, посебно треба нагласити да је од укупно 207,5 година затвора досуђених Хрватима и Бошњацима, само 50,5 година казне затвора изречено за злочине над Србима, што чини 5,2% од укупно изречених казни затвора (не рачунајући и доживотне казне затвора).

Овакав однос МКСЈ према српским жртвама видљив је и из табела 10 и 11:

Табела 10. Подигнуте оптужнице МКСЈ према националној структури жртава

Извршиоци кривичних дјела	Подигнуте оптужнице за кривична дјела против					
	Срба	Бошњака	Хрвата	Бошњака и Хрвата	Хрвата и Срба	Укупно
Срби	-	29	0	61	-	**90**
Бошњаци	5	-	1	-	3	**9**
Хрвати	1	27	-	-	-	**28**
Укупно	**6**	**56**	**1**	**61**	**3**	**127**

Табела 11. Изречене правоснажне казне МКСЈ према националној структури жртава

Извршиоци кривичних дјела	Изречене правоснажне казне за злочине против					
	Срба	Бошњака	Хрвата	Бошњака и Хрвата	Хрвата и Срба	Укупно
Срби	-	351 год. и 4 доживотне		407 год. и 1 доживотна	-	**758 год. и 5 доживотне**
Бошњаци	36 год.	-	0	-	5,5 год.	**41,5 год.**
Хрвати	9 год.	157 год.	-	-	-	**166 год.**
Укупно	**45 год.**	**508 год. и 4 доживотне**	**0**	**407 год. и 1 доживотна**	**5,5 год.**	**965,5 год и 5 доживотне**

9.1.3. Статус Архива МКСЈ

Најавом окончања рада МКСЈ, до кога ће према најавама из МКСЈ доћи до краја 2017. године, као једно од отворених питања намеће се рјешавање статуса архива и архивске грађе које је МКСЈ прикупио у свом раду.

МКСЈ је и раније обављао консултације са представницима земаља у региону око насљеђа овог суда, које би требало бити уступљено насљедницима када суд престане са радом.

С тим циљем се од половине 2016. године организује низ јавних скупова у вези с насљеђем МКСЈ, што ће се и наставити током 2017. године. Међутим, нико од надлежних

институција из Републике Српске није позиван на ове скупове.

Једна од најважнијих конференција о насљеђу МКСЈ одржана је у Сарајеву 22-24.06.2017. године, али на ову конференцију нису позвани представници званичних институција Републике Српске

Насљеђе МКСЈ у ширем контексту замишљено је као „оно што ће МКСЈ предати насљедницима и другима након гашења суда“, а састоји се, између осталог, од:

- закључака МКСЈ садржаних у његовим пресудама;

- доприноса развоју међународног права;

- списа и архива МКСЈ и

- његовог доприноса владавини права у бившој Југославији и напретку међународне правде.

Према процјенама које долазе из МКСЈ, у његовим архивама налази се између 15 и 20 милиона страница архивске грађе, као и око 13 хиљада артефаката (метака, оружја, дјелова одјеће и др.).

Влада Републике Српске је ову проблематику разматрала на сједници одржаној 26. 07.2007. године и донијела сљедећи закључак:

„Влада Републике Српске упознала се са Информацијом Републичког секретаријата за односе са МКСЈ у Хагу и истраживање ратних злочина о потреби активног укључивања ове институције у процедуру добровољно уступљене, као и одузете архивско-доказне и материјалне грађе институција Републике Српске, коришћене у поступцима пред Међународним трибуналом у Хагу. Влада је мишљења да се у овом случају ради о архивско-документационој грађи, која је власништво институција Републике Српске и да се она треба искључиво њима и вратити“.

Такође, Народна скупштина Републике Српске, на 28. сједници, одржаној 27.06.2013. године, усвојила је Декларацију о узроцима, карактеру и посљедицама трагичног оружаног сукоба у Босни и Херцеговини од 1992. до 1995. године („Службени гласник Републике Српске“, број 92/13) у којој се, између осталог, у тачки 10. прецизира став Народне скупштине Републике Српске о овом питању:

„Народна скупштина Републике Српске захтијева враћање Републици Српској документације која је однесена и предата Међународном кривичном суду за бившу Југославију, а у вези са предметима који су против грађана Републике Српске вођени и правоснажно окончани пред овим и судовима у Босни и Херцеговини.“

Истовремено, поједине институције у Федерацији Босне и Херцеговине и даље захтијевају да се комплетна архива МКСЈ, по престанку његовог рада, архивира у Сарајеву.

Поступајући у складу са Закључком Владе Републике Српске и ставом Народне скупштине Републике Српске о овом питању, а након што је Центар добио информације о могућем уступању архивске грађе МКСЈ одређеним субјектима у Босни и Херцеговини, Центар је 23.09.2016. године упутио допис предсједнику МКСЈ Кармелу Агијусу, секретару МКСЈ Џону Хокингу, Канцеларији програма Outreach у Сарајеву и официру за везу са МКСЈ из реда српског народа Боривоју Маројевићу, у којем је тражено да се архивска грађа из посједа Републике Српске врати њеним институцијама.

Официр за везу са МКСЈ из реда бошњачког народа Алмир Алић, једини је доставио одговор 03.10.2016. године у којем је навео да архивска грађа остаје у посједу Трибунала, а да, у складу са Резолуцијом Савјета безбједности УН 1966 из 2010. године, МКСЈ и ММКС имају обавезу оснивања информационих и документационих центара на простору бивше СФРЈ. Наведено је и то да је МКСЈ веома заинтересован за отварање оваквог центра, између осталих, и у Бањој Луци.

Након тога одржан је и састанак и то 13.10.2016. године, на којем је изнесена спремност Центра да буде носилац активности око оснивања и успостављања Информационог центра МКСЈ у Бањој Луци, али став званичних представника МКСЈ био је да Центар није погодна институција за ову активност, јер је, како су навели, годинама оспоравао рад и резултате МКСЈ.

Већ 14.10.2016. године, Центар је упутио нови допис Канцеларији програма Outreach у Сарајеву у којем су дата појашњења и анализа одржаног састанка, те је наведено неслагање са ставом да Центар није погодна институција за оснивање и успостављање Информационог центра МКСЈ у Бањој Луци.

Због неизјашњавања о овом допису Центар је 29.11.2016. године упутио ургенцију Канцеларији програма Outreach у Сарајеву.

Исти дан у Сарајеву је потписан Меморандум о разумијевању између МКСЈ и Града Сарајева, на основу којег ће бити успостављен Информациони центар МКСЈ у Сарајеву са сједиштем у Градској вијећници. Том приликом истакнуто је да ће путем Информационог центра бити доступно више од 400.000 докумената из судских процеса пред МКСЈ, од чега су близу 100.000 доказни предмети. Такође, судија МКСЈ Фаусто Покар тада је најавио оснивање још једног Информационог центра и то у Сребреници.

Након овога, Центар је 05.12.2016. године упутио допис официру за везу са МКСЈ из реда српског народа у којем је затражена помоћ у смислу да један од будућих информационих центара МКСЈ буде у саставу Центра, те да се организује састанак директора Центра са надлежним представницима МКСЈ.

Портпарол МКСЈ Ненад Голчевски упутио је 09.12.2016. године одговор Центру у којем је наведено да МКСЈ одлуку о томе која институција ће бити домаћин информационих центара доноси кроз опширне консултације са удружењима жртава и другим невладиним организацијама, али и са политичким лидерима. Наведено је и то да је преокупација МКСЈ завршетак активности на успостављању Информационог центра у Сарајеву, те да су у плану они у Загребу и Београду, а истовремено Центар се позива да успостави сарадњу са будућим Информационим центром МКСЈ у Сарајеву.

Центар је 11.01.2017. године путем Министарства правде упутио на усвајање Влади Републике Српске, Информацију о успостављању информационих центара од стране МКСЈ у којој су наведене дотадашње активности Центра. На основу тога Влада Републике Српске је 26.01.2017. године донијела Закључак да један од Информационих центара МКСЈ треба успоставити у оквиру Центра и задужила Министарство правде и Центар да са представницима МКСЈ и ММКС предузму активности у циљу закључивања Споразума о успостављању Информационог центра. У циљу реализације овог закључка Центар је 13.02.2017. године упутио допис официру за везу са МКСЈ из реда српског народа у којем је упознат са Закључком Владе Републике Српске, те је затражено да он организује састанак са релевантним представницима МКСЈ и ММКС, а два дана након тога Центар

је упутио и директан захтјев за одржавање састанка предсједницима МКСЈ и ММКС, те секретару МКСЈ. С обзиром на то да није било одговора на ове захтјеве, 27.03.2017. године упућена је ургенција официру за везу са МКСЈ из реда српског народа, односно 19.04.2017. године предсједницима МКСЈ и ММКС, те секретару МКСЈ. На крају, 03.07.2017. године Центар је поново упутио допис предсједнику МКСЈ Кармелу Агијусу у којем га је још једном позвао на одржавање састанка и консултација о могућностима успостављања Информационог центра у Бањој Луци.

Ни на један од дописа Центра којима је тражен састанак са представницима МКСЈ и ММКС, Центру није достављен било какав одговор.

Институције Републике Српске и даље ће поступати у складу са Закључком Владе Републике Српске.

10. ДРЖАВНА СТРАТЕГИЈА ЗА РАД НА ПРЕДМЕТИМА РАТНИХ ЗЛОЧИНА

Државна стратегија за рад на предметима ратних злочина (у даљем тексту: Стратегија) усвојена је 29.12.2008. године на 71. сједници Савјета министара БиХ. Стратегија је поставила одређене циљеве пред судове и тужилаштва, као и све друге субјекте који учествују у процесуирању предмета ратних злочина.

У складу са планом активности провођења Стратегије, Савјет министара БиХ, донио је Одлуку о формирању Надзорног тијела за праћење провођења Стратегије (у даљем тексту: Надзорно тијело), као сталног стручног тијела. Надзорно тијело има задатак да, у складу са чланом 3. поменуте Одлуке, усмјерава рад свих органа задужених за провођење стратешких циљева и мјера, да процјењује остварене резултате у односу на очекиване, да даје упутства за побољшање провођења Стратегије, да у кварталним извјештајима предлаже мјере за унапређење степена реализације стратешких циљева мјера итд. Може се констатовати да је тиме овај стратешки циљ једини реализован у року и да Надзорно тијело у потпуности извршава задате циљеве и задатке.

Реализација свих осталих циљева није у потпуности остварена или је остварена са знатним кашњењима.

Циљеви донешења и очекивани резултати Стратегије су:

1. *Процесуирати најсложеније и најприоритетније предмете ратних злочина у року од седам година те процесуирати остале предмете ратних злочина у периоду од 15 година од усвајања Стратегије* – овај циљ евидентно није испуњен на вријеме, односно до краја 2015. године;

2. *На нивоу Суда и Тужилаштва БиХ централизовати и ажурирати евиденцију о свим предметима ратних злочина који се налазе пред БХ правосуђем* – кашњење у потпуној реализацији циља је четири године;

3. *Осигурати функционалан механизам управљања предметима ратних злочина, односно њиховог распоређивања између државног правосуђа и правосуђа ентитета и Брчко Дистрикта, који ће омогућити ефикасно процесуирање у задатом временском периоду* – већи број предмета се преноси са нивоа ентитета на ниво БиХ него обрнуто, стога је евидентно да циљ није реализован;

4. *Приоритетно процесуирати најодговорније починиоце пред Судом БиХ уз помоћ усаглашених критеријума за селекцију и одређивање приоритета предмета* – реализација циља касни;

5. *Уједначити судску праксу у предметима ратних злочина како би се осигурала правна сигурност и једнакост грађана пред законом* – циљ је дјелимично реализован и то захваљујући пресуди Европског суда за људска права у Стразбуру, али пракса показује да се наставља са неуједначеном судском праксом;

6. *Ојачати капацитете правосуђа и полиције у читавој БиХ за рад на предметима ратних злочина* – реализација циља је каснила и циљ није у потпуности реализован из разлога што је немогуће утврдити тачан број предмета који се налазе у раду код тужилаштава нити утврдити норму рада сваког појединог тужилаштва, што поново има за посљедицу да се расподјела средстава из IPA фондова не може правилно

вршити, јер у моменту када се средства додјељују у раду се налази одређени број предмета, а већ за неколико мјесеци тај број не мора да буде такав;

7. *Остварити ефикаснију сарадњу са земљама у регији по питању предмета ратних злочина у циљу напретка у цијелом региону* – потписивање протокола је каснило, те су исти и након потписивања остали „мртво слово на папиру“ (у даљем тексту додатно образложено);

8. *Обезбиједити заштиту, подршку и исти третман свих жртава и свједока у поступцима пред судовима у БиХ* – ни овај циљ није у потпуности реализован (у даљем тексту додатно образложено) и

9. *Успоставити одговарајући законски оквир за спровођење мјера усвојених у Стратегији и остварење њених циљева* – циљ реализован у року као што је у претходном тексту наведено.

Државна стратегија се може посматрати кроз два сегмента и то:

1. Процесуирати најсложеније и најприоритетније предмете ратних злочина у року од седам година, те процесуирати остале предмете ратних злочина у периоду од 15 година од усвајања стратегије и

2. Осталих осам стратешких циљева.

Ово претходно је наведено из разлога што је остварење стратешког циља број 1 узрочно-посљедично везано и зависно од реализације осталих стратешких циљева.

Због чега су битни рокови из стратегије и процесуирање најсложенијих предмета?

Веома је важно да се најсложенији предмети процесуирају у предвиђеном року, јер се у супротном може десити да поједини злочини остану некажњени, с обзиром на вријеме које је протекло од момента извршења кривичног дјела. Треба имати на уму да биолошки нестају свједоци, починиоци и друга лица која су од значаја за поступак, а циљ процесуирања није некажњавање злочина, већ управо њихово кажњавање и сатисфакција жртвама и њиховим породицама у виду осуђујућих пресуда. Треба посебно нагластити да је рок за процесуирање најсложенијих и најприоритетнијих предмета истекао 31.12.2015. године.

10.1. Измјене и допуне Стратегије

Имајући у виду да су рокови за процесуирање најсложенијих и најприоритетнијих предмета истекли Савјет министара Босне и Херцеговине је на 86. сједници одржаној 20.12.2016. године размотрио и усвојио Информацију о потреби измјена и допуна Стратегије. Након тога на 98. сједници одржаној 12.04.2017. године Савјет министара је донио Одлуку о формирању Радне групе за израду измјена и допуна државне стратегије за рад на предметима ратних злочина. У Радну групу су именовани чланови из сљедећих институција: три представника Министарства правде БиХ, представник Министарства правде РС, представник Федералног министарства правде, представник правосудне комисије Брчко Дистрикта БиХ, представник ВСТС-а, представник испред Надзорног тијела за праћење и провођење Стратегије и представник Министарства безбједности

БиХ. За представника испред Републике Српске, односно Министарства правде РС именован је директор Центра.

Радна група је успостављена као привремено интерресорно тијело Савјета министара БиХ са задатком да до краја маја 2017. године изради и достави Савјету министара БиХ Приједлог измјена и допуна Стратегије, међутим Радна група још увијек није на разматрање упутила Приједлог.

Крајем маја 2017. године одржан је први састанак Радне групе, те је до сада одржано четири састанка.

10.2. Приједлози Републике Српске за измјене и допуне Стратегије

Став Републике Српске је да се Стратегија мора мијењати на начин да се одреди реалан временски рок за рјешавање најсложенијих предмета, а да процесуирање осталих предмета пријеђе у надлежност ентитетског правосуђа. У том смислу потребно је прије свега извршити поновну оцјену свих предмета који се налазе у раду Тужилаштва БиХ и то на начин да у раду Тужилаштва БиХ остану само најсложенији предмети, док би се остали предмети пренијели на ентитетски ниво.

Пренос предмета ратних злочина са нивоа БиХ на ентитетски ниво неопходан је због постојања великог броја неријешених предмета ратних злочина чијем се рјешавању мора приступити систематски, како би се спријечила некажњивост и омогућило процесуирање свих или барем највећег дијела починилаца у реалном временском периоду.

Јако је битно да се најсложенији предмети процесуирају у реалном року, јер се у супротном може десити да поједини злочини остану некажњени, с обзиром на вријеме које је протекло од момента извршења кривичног дјела, из разлога што биолошки нестају свједоци, извршиоци и друга лица која су од значаја за поступак.

Међутим, приликом реализације овог стратешког циља процесуирања најсложенијих предмета основни проблем лежи у чињеници да управљање предметима, односно њихово распоређивање између тужилаштава није у потпуности окончано и није рађено на начин да се Тужилаштво и Суд БиХ растерете мање сложених предмета и да се баве процесуирањем најсложенијих предмета ратних злочина.

Пренос предмета на ентитетске правосудне органе праћен је и цијепањем предмета, будући да су при томе тужиоци Тужилаштва БиХ цијепајући предмете рјешавали оне мање сложене, а што је према Стратегији предвиђено да буде надлежност ентитетских тужилаштава.

Потребно је измијенити критерије за категоризацију сложених предмета и прописати да се предмети ентитетским тужилаштвима уступају у фази истраге, или да се њихова сложеност оцјењује прије отварања истраге, а не приликом подизања оптужнице како се то сада ради. Досадашњим начином тужиоци и друго особље Тужилаштва БиХ проводе доста времена доводећи предмет у фазу подизања оптужнице, а онда Суд БиХ на основу критерија оцјене сложености предмета оцјени да се ради о мање сложеном предмету, те га уступи ентитетском правосуђу. Доласком предмета пред ентитетско тужилаштво, тужиоци поново врше одређене процесне радње поготово

испитивање и разговоре са свједоцима, при чему се свједоци исцрпљују и не ријетко одустају од свједочења. Будући да је исказ свједока у оваквим предметима најчешће једино доказно средство не треба посебно објашњавати њихов значај. У овом контексту потребно је размотрити и питање норме на начин да ВСТС БиХ изради флексибилнији приступ, те тужиоце који раде на најсложенијим предметима ратних злочина категоризује флексибилнијим критеријима чиме би се превазишла и потреба цијепања предмета ради пуког извршења норме.

Дакле, процес преноса предмета треба окончати на начин да једном уступљен предмет остаје у надлежности тужилаштва којем је уступљен и да нема више оцјењивања тог предмета и распоређивања између различитих тужилаштава. Такође, потребно је извршити додатан пренос предмета са Тужилаштва БиХ на ентитетска тужилаштва, тако да у раду код Тужилаштва БиХ остане највише 80 најсложенијих предмета ратних злочина, како би се исти процесуирали у реалним роковима, а да приоритет у раду код ентитетских тужилаштава буду предмети пренијети са Тужилаштва БиХ. Не постоји ни један разлог да се не изврши додатан пренос предмета са Тужилаштва БиХ на ентитетска тужилаштва, с обзиром на то да су капацитети ентитетских тужилаштава кадровски и материјално ојачани путем ванбуџетске подршке из IPA средстава, те тужиоци и други запослени у Тужилаштву БиХ ни по ком основу нису квалификованији за процесуирање сложенијих предмета од тужилаца на ентитетском нивоу, с обзиром на то да су потпуно исти критеријуми које требају испунити приликом избора на тужилачку функцију, без обзира о ком се тужилаштву ради.

Приједлог из Републике Српске је и да се изврше допуне Закона о кривичном поступку БиХ и то у члану 27.а и 449. који се односе на преношење и вођење поступка за кривична дјела против човјечности и вриједности заштићених међународним правом, на начин да се ови чланови допуне тако да се једном пренесен предмет у било којој фази поступка не може поново оцјењивати, односно мора остати у надлежности органа на који је пренесен. Уколико се овај приједлог не имплементира у Стратегију постоји реална опасност да правосуђе на нивоу БиХ поново „затрпа“ новим предметима ратних злочина, без обзира на извршен пренос на ентитетско правосуђе.

Такође, приједлози из Републике Српске су и да се ентитетским тужилаштвима омогући директан увид у Централну евиденицију свих предмета ратних злочина у Босни и Херцеговини јер би се на овај начин избјегло одуговлачење поступка пред ентитетским правосуђем, као и могућност вођења паралелних истрага у истом предмету. Имплементација овог приједлога је изузетно битна из разлога што је досадашњи начин коришћења Централне евиденције, која подразумијева компликовану формалну процедуру, у пракси доводио до лоше координације ентитетских тужилаштава са Тужилаштвом БиХ, односно до тога да ова евиденција није адекватно кориштена.

Као један од приједлога упућен је и приједлог да се у оквиру стратешког циља који се односи на уједначавање судске праксе у предметима ратних злочина јасно и прецизно формулише који закон може бити примјењен у свим фазама поступка процесуирања предмета ратних злочина. Усвајања овог приједлога коначно би ријешило питање ретроактивне примјене кривичног закона, а ово питање треба ријешити на начин да се испоштује Одлука Европског суда за људска права и Одлуке Уставног суда БиХ којима је забрањена ретроактивна примјена кривичног закона.

Такође, неопходно је и прописати мјеру којом би се предвидјела одговорност за неспровођење ових одлука.

Као један од проблема које је потребно ријешити измјенама и допунама Стратегије јесте и остваривање ефикасније сарадње са земљама у региону на питањима предметима ратних злочина. Наиме, потписивањем протокола о сарадњи требао се отклонити незадовољавајући степен сарадње на регионалном нивоу у раду на предметима ратних злочина.

По питању овог циља предузете су одређене активности и то усвајање закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима и одговарајућег приручника, затим одржавање периодичних састанака са представницима правосуђа држава региона, а посебно потписивање протокола Тужилаштва БиХ са Тужилаштвом за ратне злочине Републике Србије и Државним одвјетништвом Републике Хрватске о сарадњи у прогону починилаца кривичних дјела ратних злочина, злочина против човјечности и геноцида.

У пракси је, међутим, присутан проблем поготово када је ријеч о сарадњи са Хрватском и то из разлога што Хрватска не изручује своје држављане због ограничења која су прописана у њеном уставу. Такође, Хрватска игнорише правосудне органе БиХ на начин да непроцесуира уступљене предмете, недозвољава приступ архивама и сл.

Истовремено, предмети ратних злочина над Србима не уступају се на поступање институцијама Хрватске те тако починиоци остају некажњени, а као примјер може се навести непроцесуирање злочина над српским народом у Посавини (посебно случај Сијековац), Новом Граду, Мркоњић Граду и другим мјестима у којима је Хрватска војска извршила агресију током рата.

Тиме је створена ситуација да, иако су протоколи потписани, они представљају само „мртво слово“ на папиру, јер очигледно је да исти немају практичну примјену.

С тим у вези приједлог из Републике Српске је да се Стратегијом предвиди могућност да се ови проблеми покушају ријешити у билетарелалним односима држава и то на највишем нивоу.

Када је ријеч о стратешком циљу који се односи на заштиту и подршку жртвама и свједоцима у поступцима пред свим судовима у БиХ приједлог је да се у Стратегији предвиде мјере како би жртве и свједоци били заштићени прије, током и након самог свједочења што до сада није био случај. Потребно је предвидјети сљедеће мјере које се односе на подршку жртвама и свједоцима и то да им се прије суђења обезбједи превоз или им се унапријед обезбједе трошкови превоза, имајући у виду да су свједоци који су често истовремено и жртве у великом броју случајева лошег материјалног стања, те самим тим немају могућност ни да се појаве пред судом, односно пред полицијским органима и тужиоцима у фази истраге. Приједлог је и да се донесе стратешка мјера којом би се наметнула обавеза истражним органима да исказе узимају у мјестима боравишта жртава односно свједока. У току самог суђења неопходно је појачати надзор и омогућити већу пажњу жртвама и свјдоцима, имајући у виду психичко, а често и физичко стање у којима се они налазе. Посебно треба обратити пажњу и на третман жртава и свједока након њиховог свједочења и то на начин да се обезбједи заштита и безбједност свједока након завршетка свједочења. Овдје је потребно нагласити да се до приједлога измјена Стратегије који се односе на жртве, односно свједоке, дошло приликом континуираних

састанака са жртвама и њиховим удружењима гдје су они износили проблеме који се тичу управо ових ствари.

Приједлог из Републике Српксе обухватио је и увођење новог стратешког циља који се односи на надлежности у процесу ексхумације несталих лица. Овим приједлогом предвиђено је да надлежност у овом процесу имају ентитетска тужилашта, а не Тужилаштво БиХ што је случај од 2010. године, а о чему је детаљније речено у дијелу Извјештаја који се односи на тражење несталих лица.

10.3. Надзорно тијело

У складу са планом активности спровођења Стратегије, на 80. сједници Савјета министара БиХ, одржаној 19.03.2009. године, донесена је Одлука о формирању Надзорног тијела, као сталног стручног тијела.

Задаци Надзорног тијела у складу са чланом 3. Одлуке су:

- усмјеравање рада свих органа задужених за спровођење стратешких мјера;

- процјена остварених резултата у односу на очекиване;

- давање упутстава за побољшање спровођења Стратегије;

- предлагање мјера за унапријеђење степена реализације стратешких активности;

- одлучивање о начину учествовања представника цивилног друштва, медија и међународних организација у процесу праћења спровођења Стратегије, те

- квартално извјештавање Савјета министара БиХ о извршеним мјерама.

Надзорно тијело чине по један представник Високог судског и тужилачког савјета БиХ, Министарства правде БиХ, Министарства правде Републике Српске, Правосудне комисије Брчко Дистрикта БиХ, Министарства правде Федерације БиХ, Министарства безбједности БиХ, Министарства финансија и трезора БиХ, Министарства финансија Федерације БиХ и Министарства финансија Републике Српске. Надзорно тијело је од конституисања и почетка рада поставило циљ да судови и тужилаштва у Босни и Херцеговини, као и сви други субјекти који учествују у процесуирању предмета ратних злочина, без одлагања наставе и убрзају рад на рјешавању предмета ратних злочина у оквиру постојећих закона, материјално-техничке и кадровске опремљености и попуњености судова, тужилаштава и надлежних полицијских агенција.

Од оснивања Надзорно тијело је на свим састанцима инсистирало на подизању нивоа рада правосудних институција и побољшању ефикасности у процесуирању предмета ратних злочина. У овом правцу су постигнути одређени резултати, али још увијек недовољни. Наглашена је потреба убрзања процеса преноса мање сложених предмета на ентитетско правосуђе, али треба нагласити су и даље изражене примједбе на рад и ефикасност Тужилаштва и Суда БиХ.

Треба нагласити да је приједлог из Републике Српске који се односи на измјену и допуну Стратегије да се кроз стратешки циљ предвиде мјере које би осигурале да се препоруке и закључци Надзорног тијела досљедније примјењују, а у случају њиховог неспровођења предвиде мјере утврђивања одговорности. Ово је могуће реализовати доношењем стратешке мјере која би предвидјела измјену прописа који се односе на

дисциплинску одговорност тужилаца и судија и то на начин да се неизвршење закључака и препорука Надзорног тијела третира као дисциплински прекршај. Сличан метод је неопходно примјенити и у случајевим неизвршавања обавеза предвиђених Стратегијом.

Један од приједлог из Републике Српске је и тај да извјештаје Надзорном тијелу подносе врховни судови Републике Српске и Федерације БиХ, односно Републичко тужилаштво Републике Српске и Федерално тужилаштво Федерације БиХ за све институције за које су оне надређени орган, а Суд и Тужилаштво БиХ да подносе извјештај који се односи на њихов рад. Тиме би се измјенила досадашња пракса да су ентитетски судови и тужилаштва своје извјештаје о процесуирању ратних злочина достављали Суду, односно Тужилаштву БиХ који су их онда обједињене достављали Надзорном тијелу, а с обзиром на то да не постоји правни оквир који прописује обавезу ентитетским правосудним институцијама да достављају своје извјештаје Суду и Тужилаштву БиХ имајући у виду да им они нису надређени органи.

11. СЛОЖЕНИ ПРЕДМЕТИ РАТНИХ ЗЛОЧИНА НАД СРБИМА КОЈИ НИСУ ПРОЦЕСУИРАНИ

Посебно се истичу предмети кривичних дјела ратног злочина почињених над Србима који се могу квалификовати као сложени и приоритетни, а чије процесуирање у задатим роковима, извјесно је, у највећем броју случајева неће бити окончано, те је упитно да ли ће починиоци ових кривичних дјела икада бити процесуирани. Као неки од најочитијих примјера могу се навести:

- **Масовни злочини над грађанима српске националности у Сарајеву**

Одмах на почетку сукоба у Босни и Херцеговини у априлу и мају 1992. године почела су масовна хапшења, мучења и убиства припадника српског народа у Сарајеву што је трајало све до завршетка ратних дејстава.

Према званичним информацијама МУП-а РС, у десет сарајевских општина, које су током рата биле под контролом тзв. Армије БиХ, евидентирано је 3.299 жртава српске националности, док СИПА располаже подацима о најмање 2.700 жртава.

Упркос томе, Тужилаштво БиХ у потпуности игнорише ове чињенице и не предузима никакве кораке у циљу истраге ових злочина.

Осим тога, велики број тијела жртава ратног злочина је сакривен, а затим и премјештан са примарних локација у секундарне гробнице.

- **Убиство 33 Срба у селу Чемерно**

Снаге тзв. Армије БиХ су 10.06.1992. године у селу Чемерно (централна Босна) убиле 33 Срба, укључујући жене, дјецу и старе, а село спалиле до темеља. МУП РС је 03.03.2007. године поднио допуњену кривичну пријаву против Салка Опачине и других због овог масакра уз навођење неколицине преживјелих свједока. До сада је ексхумирано већи број тијела, укључујући и осам жена и једно дијете.

Упркос овим доказима, Тужилаштво БиХ још није подигло оптужницу.

- **Предмет Атиф Дудаковић**

Упркос обимним доказима против генерала тзв. Армије РБиХ Атифа Дудаковића о злочинима почињеним над Србима, Тужилаштво БиХ никада није подигло оптужницу. Међу многим инкриминишућим доказима налазе се и снимци који приказују Дудаковића како наређује својим трупама да отворе ватру на српска села у области Босанске Крајине. Осим тога бивши члан Дудаковићевог Петог корпуса описао је организовано убиство групе српских цивила.

У септембру 2006. године МУП РС поднио је пријаву за ратне злочине почињене 1994-1995. године против цивила, полицајаца и војника српске националности у Бихаћу, Петровцу, Кључу, Санском Мосту, Крупи и другим мјестима. Наредне године Тужилаштво је објавило да ће оптужница против Дудаковића бити подигнута, али то до данас није учињено. Током 2009. године поднесена су још два извјештаја против поменутог лица о почињеном кривичном дјелу ратног злочина са доказним материјалом од неколико хиљада страница. Упркос свему, 21 годину након злочина и осам година након што је главни тужилац први пут најавио истрагу, запањује то да још увијек нема оптужнице.

- **Трећи корпус Армије БиХ и одред „Ел Муџахид“**

МУП РС је још 01.03.2002. године доставио Окружном тужилаштву Добој кривичну пријаву против Расима Делића и још шест лица одговорних за злочине одреда „Ел Муџахид“. Други извјештај, ово министарство поднијело је Тужилаштву БиХ 08.09.2005. године против 14 лица, а затим и у октобру исте године допуну извјештаја против 19 лица, те на крају и извјештај против Ајмана Авада, којег је Алија Изетбеговић указом произвео у чин капетана.

У пресуди у предмету „Расим Делић“ из 2008. године МКСЈ наводи да је злогласни одред „Ел Муџахид“, који је био под контролом Трећег корпуса тзв. Армије БиХ, чинио распрострањене и садистичке ратне злочине над Србима (примјер убиство 52 затвореника српске националности у логору Каменица у периоду од септембра до децембра 1995. године).

Ипак, ниједан члан или официр овог одреда, као ни самог Корпуса, није процесуиран од стране Тужилаштва БиХ све до децембра 2015. године када је Тужилаштво Бих подигло прву оптужницу за ове страшне злочине против команданта Трећег корпуса тзв. Армије БиХ Сакиба Махмуљина.

Ипак, начин на који је конципирана оптужница, бацила је сјенку на сам процес имајући у виду да је поступајући тужилац у оптужници изнио тврдње које мијењају карактер оружаног сукоба на подручју Босне и Херцеговине и то на начин да је сукоб окарактерисао као међународни. Приликом писања оптужнице тужилац није узео у обзир чак ни Дејтонски споразум, који је рату у Босни и Херцеговини дао карактер трагичног сукоба.

Такође, уколико се у обзир узму оптужнице и пресуде МКСЈ, видљиво је да чак ни овај међународни суд није мијењао карактер рата, него га је окарактерисао као оружани сукоб зараћених страна у Босни и Херцеговини.

Треба се подсјетити да је МКСЈ у предмету против Расима Делића рат у Босни и Херцеговини окарактерисао као оружани сукоб између оружаних снага унутар Босне и Херцеговине. Посебно треба истаћи да је Делићу суђено управо за злочине Трећег корпуса тзв. Армије РБиХ, а Делић је по рангу надређен Махмуљину, те самим тим карактерисање рата на овакав начин представља преседан тужиоца.

Чак је и Тужилаштво БиХ у својим досадашњим оптужницама, односно Суд БиХ у својим пресудама, рат у Босни и Херцеговини карактерисао као оружани сукоб зараћених страна унутар Босне и Херцеговине, при томе никада не износећи тезу о међународном карактеру сукоба.

Тужилац у оптужници предлаже и извођење преко стотину доказа којима покушава да докаже међународни карактер рата, па се поставља оправдано питање да ли је циљ ове оптужнице прекрајање историје. Оволики број материјалних доказа ће сигурно увелико успорити суђење, усмјерити га у потпуно супротном смјеру од очекиваног, а породице страдалих ће оставити без наде да ће одговорни икада бити кажњени.

Суђење Махмуљину почело је у марту 2016. године.

- **„Добровољачка улица“**

Бошњачке снаге су 02. и 03.05.1992. године извршили масакр у Добровољачкој улици над конвојем ЈНА који се мирно повлачио из Сарајева. Током 2005. године Центар јавне безбједности Источно Сарајево поднио је кривичну пријаву против 15 лица осумњичених за ову засједу.

У новембру 2007. године Тужилаштво БиХ је коначно издало наредбу за спровођење истраге, међутим није настављен рад на овим оптужницама, иако извори унутар Тужилаштва БиХ указују да су истражиоци пронашли додатне доказе о почињеним ратним злочинима.

У јануару 2012. године, Џуд Романо (Jude Romano), страни тужилац који је именован одлуком високог представника, одлучио је да обустави ову истрагу. Иако су породице жртава и МУП РС благовремено поднијели приговоре на ову одлуку, Тужилаштво БиХ још није донијело своју одлуку по питању приговора. Иако према Закону о кривичном поступку БиХ није дефинисан рок за рјешавање по приговору, у овом случају је прекршено правно начело поступања у разумном року.

- **„Тузланска колона“**

Иако је тужилац МКСЈ оцијенио да пет осумњичених у предмету „Тузланска колона“ може носити ознаку „А“ (што значи да према међународним стандардима има довољно доказа за постојање основане сумње за кршење хуманитарног права), те је уз то и Центар јавне безбједности Бијељина поднио Тужилаштву БиХ 2005. године нови допуњени извјештај, Тужилаштво БиХ је тек 2009. године подигло оптужницу.

Међутим, ова оптужница се односила само на изоловано кривично дјело које је починио један припадник полиције, против једног лица. Суд БиХ је моментално уступио предмет Кантоналном суду у Тузли који је ослободио оптуженог. У мају 2009. године Тужилаштво БиХ је обуставило истрагу против ратног градоначелника Тузле и других осумњичених за овај масакр. И у овом случају приговор није ријешен, чиме је прекршено начело поступања у разумном року.

- **Случај „Јошаница“**

Муслиманске снаге су 19.12.1992. године у мјесту Јошаница, општина Фоча, извршиле злочин у којем је на најбруталнији начин побијено 56 лица српске националности, махом цивила. Међу побијенима било је дјеце и старих лица, што, као и чињеница да је злочин извршен на велики православни празник и славу Никољдан, посебно свједочи о свирепости злочина.

За наведени злочин до сада нико није одговарао.

О непроцесуирању ратних злочина над Србима илустративно говори и податак о броју поднесених кривичних пријава и извјештаја од стране МУП-а Републике Српске, када се има у виду број предмета који су пред правосудним институцијама процесуирани за злочине почињене над Србима.

Преглед поднесених кривичних пријава и извјештаја приказан је у табели 12.

Табела 12. Преглед поднесених кривичних пријава – извјештаја и допуна ранијих кривичних пријава и извјештаја о поступању по наредбама и захтјевима тужилаштава у вези кривичних дјела ратног злочина извршених од 1992. до 1995. године у вријеме трагичних сукоба у Босни и Херцеговини

ПЕРИОД ПОДНОШЕЊА КРИВИЧНИХ ПРИЈАВА – ИЗВЈЕШТАЈА ИЛИ ДОПУНА	БРОЈ ПРИЈАВА – ИЗВЈЕШТАЈА ИЛИ ДОПУНА	БРОЈ ПРИЈАВЉЕНИХ ЛИЦА	БРОЈ ЖРТАВА
од 1992. године до краја 2004. године, односно до формирања Тима	561	4.903	10.000
Од формирања Тима 2005. године до јуна 2017. године	540+1.681	2.842	13.843
2005. година	45	1.177	4.604
2006. година	56	451	5.809
2007. година	43	170	870
2008. година	64	86	322
2009. година	156	508	736
2010. година	28 + 182	91	341
2011. година	23 + 156	41	49
2012. година	30 + 242	103	211
2013. година	23 + 201	61	281
2014. година	24 + 259	64	177
2015. година	20+227	33	148
2016. година	18+289	45	196
2017. година до 30.06.	10+125	12	99
УКУПНО	**1.101[23] + 1.681[24] = 2.782**	**7.745**	**23.843**

[23] Кривичне пријаве или Извјештаји.

[24] Извјештаји о поступању по наредбама и захтјевима тужилаштва.

12. МОГУЋНОСТ ПРУЖАЊА ПОМОЋИ ПОРОДИЦАМА ЛИЦА ЗА КОЈЕ СЕ ПРОВОДЕ ПРАВОСУДНИ ПРОЦЕСИ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ

Законски основ за доношење одлука којима се пружа помоћ породицама лица за које се проводе правосудни процеси за ратне злочине је члан 22. Закона о сарадњи институција Републике Српске са Међународним кривичним судом у Хагу („Службени гласник Републике Српске“, број 52/01) којим је прописано да ће: *„Влада Републике Српске, посебним прописом регулисати материјално обезбјеђење лица из Републике Српске, која се налазе у притвору по одлуци Трибунала или органа Републике Српске у складу са овим законом, као и члановима њихових породица“.*

Влада Републике Српске на 61. сједници одржаној 19.02.2016. године донијела Одлуку да је за реализацију пружања новчане помоћи хашким притвореницима утврђена једнократна новчана помоћ у укупном износу од 40.000 КМ за 2016. годину, те да ће начин, критерији и услови за коришћење појединачне финансијске помоћи бити утврђени посебним Правилником, који ће, уз сагласност Владе Републике Српске, донијети Центар. Средства ће бити обезбијеђена у буџету у оквиру Центра, а Центар ће вршити дознаку средстава на рачун корисника и о дозначеним средствима информисати Владу. Поступајући по Одлуци Владе, Центар је донио поменути Правилник и појединачне правне акте у циљу реализације одлуке Владе у прописаном периоду, те је ова Одлука у потпупности реализована.

Током 2017. године Влада Републике Српске на 133. сједници одржаној 13.07.2017. године донијела Одлуку о једнократном материјалном обезбјеђењу лица из Републике Српске која се налазе у притвору при Међународном кривичном суду за ратне злочине у Хагу за 2017. годину, којом је овим лицима утврђена једнократна новчана помоћ у укупном износу од 20.000 КМ. На основу ове Одлуке Центар је донио Правилник о додјели појединачне финансијске помоћи лицима која се налазе у притвору при Међународном кривичном суду за ратне злочине у Хагу за 2017. годину. Средства ће бити обезбјеђена у Буџету у оквиру Центра, а Центар ће вршити дознаку средстава на рачун корисника и о дозначеним средствима информисати Владу. Наведене активности се реализују утврђеном динамиком и биће реализоване током године.

13. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Центар је у извјештајном периоду наставио са испуњавањем својих обавеза прописаних законом, с тежиштем на тражењу несталих лица, истраживању рата и ратних догађаја, те праћењем правосудних процеса у предметима ратних злочина.

Поред тежишних активности, настављен је рад на већем броју већ започетих пројеката, а осмишљени су и реализују се и нови пројекти, те је настављена сарадња са институцијама и невладиним организацијама.

Проблеми који се јављају у области из надлежности Центра, односе се прије свега, на процес тражења несталих лица, односно на рад правосудних институција на процесуирању ратних злочина, гдје је настављен дискриминаторски однос на штету српског народа.

Сумирајући све наведено, може се закључити да је, и поред проблема који су се јављали и који се јављају, Центар у извјештајном периоду испунио све циљеве и задатке који су пред њега постављени законским и подзаконским актима и Програмом рада, те да је поред предвиђених циљева и задатака уложен и одређен напор да се осмисле и реализују нове активности и пројекти.

Број: 08/4.1/773-97/17 Д И Р Е К Т О Р
Датум: 28.09.2017. године

мр Милорад Којић